

PÄRNU MAAVALITSUS

PÄRNU MAAKONNA PLANEERING

Kehtestatud 2018

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. RUUMILINE ARENG	9
1.1. Ruumilise arengu analüüsi kokkuvõte	9
1.2. Ruumilise arengu visioon.....	12
1.3. Ruumilise arengu põhimõtted ja suundumused	16
2. ASUSTUSSTRUKTUUR JA ASUSTUSE SUUNAMINE	18
2.1. Keskuste võrgustik ja asustuse hierarhia.....	20
2.2. Toimepiirkonnad.....	25
2.3. Ettevõtlus ja töökohad	30
2.4. Teenused	32
2.5. Asustuse suunamise üldpõhimõtted	35
2.5.1. Linnalise asustusega alad	37
2.5.2. Maalised piirkonnad	39
2.5.3. Detailplaneeringu koostamise kohustusega alad	40
3. RUUMILISED VÄÄRTUSED	41
3.1. Elukeskkonna väärtused.....	41
3.1.1. Väärtuslikud maastikud.....	41
3.1.2. Kultuuriväärtused.....	47
3.1.3. Puhkealad ja puhkemetsad.....	50
3.1.4. Avalikult kasutatavad veekogud	52
3.1.5. Põhjavesi.....	54
3.2. Ettevõtluskeskkonna väärtused	57
3.2.1. Väärtuslik põllumajandusmaa.....	57
3.2.2. Maavarad	58
3.3. Looduskeskkonna väärtused	61
3.3.1. Roheline võrgustik	61
3.3.2. Kaitstavad loodusobjektid.....	64
4. TEHNILINE TARISTU	66
4.1. Liikumisvajadused ja ühistransport	67
4.2. Ühendusteede võrgustik	70
4.2.1. Maanteed	70
4.2.2. Raudteed.....	74
4.2.3. Kergliiklusteed	76

4.2.4. Lennuväljad	77
4.2.5. Sadamad ja veeteed	78
4.3 Energeetika	81
4.3.1. Elektrivõrk	81
4.3.2. Taastuenergeetika.....	84
4.3.3. Maagaas	88
4.4. Keskkonnakaitseline taristu.....	88
4.4.1. Ühisveevärk ja -kanalisatsioon	88
4.4.2. Jäätmekäitlus	89
5. RIIGIKAITSE JA TURVALISUS.....	91
5.1. Riigikaitse	91
5.2. Turvalisus.....	93
5.2.1. Riskiallikad.....	94
5.3. Kliimamuutused ja üleujutused	96
6. KEHTIMA JÄÄVAD VAREMKEHTESTATUD MAAKONNAPLANEERINGUD	99
6.1. Teemaplaneering „Põhimaantee nr 4 (E67) Tallinn-Pärnu-Ikla (Via Baltica) trassi asukoha täpsustamine km 92,0-170,0“	99
6.2. Teemaplaneering „Kilingi-Nõmme – Riia TEC-2 330 kV õhuliini trassi koridori asukoha määramine Pärnu maakonnas“	99
6.3. Teemaplaneering „Harku-Lihula-Sindi 330/110 kV elektriliini trassi asukoha määramine“.....	99
6.4. Pärnu maakonnaga piirneva mereala maakonnaplaneering	100
6.5. Pärnu maakonnaplaneering „Rail Balticu raudtee trassi koridori asukoha määramine“	100
7. MÕISTED.....	101

PLANEERINGUJOOINISED

1. Strateegiaplaan
2. Looduskeskkond
3. Tehniline taristu
4. Asustus

LISAD

1. Pärnu maakonna planeeringu tegevuskava
2. Pärnu maakonna ruumilise arengu analüüs
3. Pärnumaa väärtuslikud maastikud
4. Pärnumaa maavarad (seisuga november 2015), Kobras AS 2015
5. Keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanne
6. Tuuleenergeetika teemaplaneering

SISSEJUHATUS

Pärnu maakonna planeeringu koostamine algatati 18.07.2013 Vabariigi Valitsuse korraldusega nr 337. Pärnu maavanem algatas 29.07.2013 korraldusega nr 399 maakonnaplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH). Tegemist on uue, kogu Pärnu maakonda haarava maakonnaplaneeringuga, mis on loogiliseks jätkuks 21.12.1998 kehtestatud maakonnaplaneeringule.

Planeeringu koostamisel on lähtutud üleriigilises planeeringus Eesti 2030+ ja Pärnumaa arengustrateegias 2030+ seatud eesmärkidest. Arvestatud on teiste riigi tasandi strateegiliste dokumentide ja riskianalüüside ning kohalike omavalitsuste üldplaneeringutega.

Pärnumaa ambitsioon on olla tuntud ja hinnatud regioon Läänemere ruumis, mille edu põhineb haritud, ettevõtlikel, tervist ja elukvaliteeti väärtustavatel elanikel. Pärnumaa on tasakaalustatult arenev maakond, mis loob võimalused väärikaks euroopalikuks eluks maakonna igas paigas. Tasakaalus asustussüsteem tagab elanikele looduslähedase ja kvaliteetse elukeskkonna ning põhiteenuste ja ühistranspordi kättesaadavuse võimalikult kodu lähedal. Olulisel kohal on maakondliku keskustevõrgu tugevdamine.

Maakonnaplaneeringus on tasakaalustatult arvestatud riiklikud ja kohalikud huvid. Olulisemateks maakonna arengueeldusteks väheneva ja vananeva rahvastiku oludes on tugev keskus Pärnu koos oma lähitagamaaga; kaugemate piirkondade elujõuliste keskuste terviklik süsteem (Vändra, Kilingi-Nõmme, Häädemeeste, Pärnu-Jaagupi, Tõstamaa); Pärnu ja Pärnumaa kui Eesti olulisemaid turismisihtkohti; paiknemine rahvusvahelistel ühendusteedel ja kiired tulevikuühendused (Via Baltica ja Rail Baltic); väljapääs merele; tugevate energiaühenduste olemasolu ja taastuvenergeetika laiem kasutuselevõtmine; mitmekülgsed loodusolud ja ökoloogilise mõtteviisi väärtustamine.

Olulisemad teemad, mida maakonnaplaneeringus käsitletakse on asustuse paiknemine, teenuste kättesaadavus ja transpordiühendused, ettevõtlus ja tootmine; looduskeskkonna väärtused, sh väärtuslikud maastikud ja roheline võrgustik; tehniline taristu, kus suur tähtsus on nii rahvusvahelistel kui ka riigi- ja maakonnasisestel ühendusteedel, sadamatel ning turismiettevõtlust toetaval lennuväljal.

Planeeringuga on seatud asustuse suunamise tingimused ja edasise planeerimise üldised põhimõtted. Planeering on aluseks üldplaneeringute ja muude arengudokumentide koostamisele. Planeeringu elluviimiseks vajalikud tegevused kajastuvad maakonnaplaneeringu tegevuskavas (lisa 1).

Planeeringu koostamise käigus vaadati üle kehtiv Pärnu maakonna planeering ja seda täpsustavad teemaplaneeringud. Analüüsi nende ajakohasust, maakonnaplaneeringusse võeti sisendina neist olulisemad põhimõtted.

Planeeringuga samaaegselt viidi läbi keskkonnamõju strateegiline hindamine, mis tasakaalustatult arvestab sotsiaalseid, majanduslikke, looduslikke ja kultuurilisi mõjusid ning mille tulemused kajastuvad maakonnaplaneeringus.

Käesoleva maakonnaplaneeringu kehtestamisel kaotavad kehtivuse Pärnu maakonna planeering (kehtestatud 21.12.1998), Pärnu maakonna planeeringu teemaplaneering „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused“ (kehtestatud 20.05.2003), Pärnu maakonna planeeringu teemaplaneering „Maakonna sotsiaalne infrastruktuur 2008-2015“ (kehtestatud 9.10.2008).

Pärast käesoleva maakonnaplaneeringu kehtestamist jäävad kehtima järgmised planeeringud: Pärnu maakonna planeeringu teemaplaneering "Põhimaantee nr 4 (E67) Tallinn-Pärnu-Ikla (Via Baltica) trassi koridori täpsustamine km 92,0-170.0" (kehtestatud 1.10.2012); Pärnu maakonna planeeringut täpsustav teemaplaneering „Kilingi-Nõmme – Riia TEC-2 330 kV õhuliini trassi koridori asukoha määramine Pärnu maakonnas" (kehtestatud 25.11.2015); Pärnu maakonna planeeringu teemaplaneering „Harku-Lihula-Sindi 330/110 kV elektriliini trassi asukoha määramine“ (kehtestatud 15.07.2016); Pärnu maakonnaga piirneva mereala maakonnaplaneering (kehtestatud 17.04.2017); Pärnu maakonnaplaneering „Rail Baltic raudtee trassi koridori asukoha määramine“ (kehtestatud 13.02.2018). Pärnu maakonna planeeringu tuuleenergeetika teemaplaneeringu lahendus (kehtestatud 21.11.2013) on sisse kantud maakonnaplaneeringusse ja planeeringulahendus jääb kehtima ning on lisatud käesolevale planeeringule (vt Lisa 6).

Koostamisel on Soomaa piirkonna teemaplaneering (vastu võetud Pärnu maavanema 7.06.2017 korraldusega nr 1-1/17/238) ja kehtestatakse iseseisva dokumendina.

Planeeringu koostamise olulisemad etapid

Algatamine	18.07.2013	Vabariigi Valitsuse korraldus nr 337
	29.07.2013	KSH algatas maavanem korraldusega nr 399
Koostamine	09.2013-01.2014	Lähteinformatsiooni kogumine ja analüüs, planeeringu teemarühmade moodustamine
	02-04.2014	Olulisemate arendusideede ja probleemide kaardistamine, kohtumised erinevate huvigruppidega
	05-07.2014	Planeeringu lähteseisukohtade ja KSH programmi avalikustamine: avalik väljapanek 31.05-06.06.2014 ja avalik arutelu maavalitsuses 17.06.2014. Keskkonnaamet kiitis heaks KSH programmi 15.07.2014
	08.2014-03.2015	Töökoosolekud huvitatud osapooltega. Teemapäevad: sotsiaalne infrastruktuur 23.09.2014, tehniline taristu 21.11.2014 ja 6.04.2015, keskkond 9.01.2015, turvalisus ja riigikaitse 25.03.2015
	04-09.2015	Piirkondlikud töökoosolekud, planeeritavate valdkondade ja teemade läbiarutamine Kilingi-Nõmmes 11.05.2015, Tõstamaal 20.05.2015, Pärnu-Jaagupis 27.05.2015, Vändras 28.05.2015, Häädemeestel 3.06.2015, Pärnus 11.09.2015
	09.2015-03.2016	Teemarühmade koosolekud, eskiislahenduse koostamine

	03-04.2016	Planeeringu eskiislahenduse avalikustamine: Eskiislahenduse avalik väljapanek 21.03-08.04.2016 Avalikud arutelud Vändras 28.03.2016 Tõstamaal 29.03.2016, Kilingi-Nõmmes 30.03.2016, maavalitsuses 04.04.2016, Pärnu-Jaagupis 05.04.2016, Häädemeestel 06.04.2016
	04-06.2016	Kooskõlastamine
	24.08.2016	Planeeringu vastuvõtmine
	09-10.2016	Planeeringu ja KSH aruande avalikustamine: avalik väljapanek 06.09-05.10.2016 ja avalik arutelu 25.10.2016 maavalitsuses
	01.12.2016	Keskkonnaamet kiitis heaks KSH aruande
	08.12.2016	Esitatud planeeringujärelevalveks
Kehtestamine	Märts 2018	Riigihalduse ministri käskkiri

Planeeringu vormistamine

Maakonnaplaneering koosneb seletuskirjast ja neljast joonisest mõõtkavas 1:100 000.

Planeeringujoonised on

- joonis 1, strategiaplaan
- joonis 2, looduskeskkond
- joonis 3, tehniline taristu
- joonis 4, asustus

Strategiaplaan on maakonna arengustrateegia ja kõige olulisemate planeeringuteemade ideede ja ettepanekute ruumiline väljund. Koondab olulisima planeeringu joonistest, sünteesib arengut mõjutavaid olemasolevaid tegureid ning väljendab arengustrateegia prioriteete selle läbimurdesuundade kaudu.

Looduskeskkonna joonisele on kantud maakonna loodusvarad ja -väärtused. Määratletud on väärtuslikud maastikud, ilusa vaatega kohad, tee- ja veelõigud ning roheline võrgustik. Loodusväärtuste kättesaadavuse tagamiseks on määratud puhkemetsad ja puhketeed. Looduskaitsealustest objektidest on näidatud kaitsealad, hoiualad, Natura 2000 linnualad ja loodusalad. Määratud on roheline võrgustiku konfliktalad, milleks on roheline võrgustiku lõikumiskohad suurema liiklusega riigimaanteedega. Samuti on joonisel näidatud kaitsmata ja nõrgalt kaitstud põhjaveega alad.

Tehnilise taristu joonisele on kantud planeeritavad uued teelõigud, rekonstrueerimist vajavad maanteed, tolmuvaba katet vajavad kruusateed, ettevõtlus- ja tootmisalad, puhke- ja teeninduspiirkonnad, riigikaitseobjektid ja maavarad. Samuti on joonisel näidatud varem planeeritud elektrituulikute arenduspiirkonnad, joonehitiste teemaplaneeringutega määratud Via Baltica trassikoridor, Harku-Lihula-Sindi 330/110 kV ja Kilingi-Nõmme-Riia TEC2 330 kV kõrgepingeliinid. Näidatud on Rail Baltic maakonnaplaneeringuga planeeritav raudtee trassi

koridor ja logistikakeskuse võimalikud asukohad. Joonisel on toodud maakonna ühistranspordiskeem.

Asustuse joonisele on kantud keskus-tagamaa süsteem, mis koosneb kogu maakonda hõlmavast Pärnu toimepiirkonnast ja kahest tugi-toimepiirkonnast keskustega Vändras ja Kilingi-Nõmmes. Näidatud on nelja tasandi teenuskeskused: maakondlik keskus, piirkondlikud keskused, kohalikud keskused ja lähikeskused. Määratud on suvituskeskused ja saareline keskus Kihnu, samuti kaksikeskused. Märgitud on väärtuslikud põllumajandusmaad. Teenuste paremaks kättesaadavuseks on planeeritud Pärnu ja linnalähiümbruse kergliiklusteede võrgustik. Illustreerivalt on lisatud ajalooliste kihelkondade ja Pärnu maakonna toimepiirkonna skeem.

Maakonnaplaneeringu materjalid on kättesaadavad veebilehel: <http://www.maavalitsus.ee/>.

Planeeringulahendust toetavad materjalid on vormistatud planeeringu lisadena.

Planeeringulahenduse väljatöötamine

Pärnu maakonna planeering on koostatud koostöös maakonna kohalike omavalitsustega, naabermaavalitsustega, ministriumide ja riigiametitega ning teiste asjaomaste asutuste ja huvitatud osapooltega.

Planeeringu koostamist juhtisid Pärnu Maavalitsuse arengu- ja planeeringuosakonnast Heiki Mägi, Tiiu Pärn, Raine Viitas ja Urmas Kase. Planeeringujoonised vormistasid Aive Sepa ja Triin Lepland. Koostamise protsessis osalesid maavanemad Andres Metsoja ja Kalev Kaljuste.

Planeeringulahenduse väljatöötamiseks moodustati kolm teemarühma:

a) Asustuse suunamine ja teenuste kättesaadavus, mille töös osalesid Epp Klooster, Hede Martšenkov, Eha Ristimets ja Kaja Rebane Pärnu Maavalitsusest, Vahur Mäe Pärnumaa Spordiliidust, Taimo Tammeleht Pärnumaa Omavalitsuste Liidust ja Priit Ruut Sauga Vallavalitsusest.

b) Tehniline taristu, mille töös osalesid Enn Raadik ja Margus Eisenschmidt Maanteeametist, Toomas Luik Päästeametist, Imbi Lepik Pärnumaa Ettevõtluskeskusest, Kaire Ilus Pärnumaa Turism SA-st, Lauri Luur Pärnumaa Omavalitsuste Liidust, Sivar Tõnisson Varbla Vallavalitsusest, Romek Kosenkranius ja Kaido Koppel Pärnu Linnavalitsusest, Avo Rahu Pärnu Maavalitsusest ja Andrus Kärpuk Pärnumaa Ühistranspordikeskusest.

c) Looduskeskkond ja keskkonnaväärtused, mille töös osalesid Sulev Vare, Toomas Kalda ja Kadri Hänni Keskkonnaametist, Rein Klaassen Pärnu Maavalitsusest, Jaan Kägu ja Heiki Ärm Riigimetsa Majandamise Keskusest, Eeri Tammik Pärnumaa Omavalitsuste Liidust, Nele Rent Muinsuskaitseametist, Jaak Isand Põllumajandusametist, Karri Tiigisoone Pärnu Linnavalitsusest ja Priit Annus Audru Vallavalitsusest.

Planeeringulahenduse väljatöötamist esimeses etapis konsulteeris Kaur Lass Head OÜ-st.

Koostööpartneritena maakonnaplaneeringu koostamisel osalesid Pärnumaa kohalike omavalitsuste ja riigiasutuste esindajad: Ülle Tuulik ja Merilin Rosenberg Pärnu Linnavalitsusest, Arvid Arroval ja Marko Šorin Sindi Linnavalitsusest, Siret Tammekänd ja Signe Rõngas Are Vallavalitsusest, Merle Mõttus ja Siim Suursild Audru Vallavalitsusest, Sirje Allmaa ja Ülle Vapper Halinga Vallavalitsusest, Merle Loothing ja Magnus Mõttus Häädemeeste Vallavalitsusest, Mari Mets ja Ingvar Saare Kihnu Vallavalitsusest, Mihkel Kalmaru ja Mikk Pikk mets Koonga Vallavalitsusest, Reet Olev, Reet Jalakas ja Kuno Erkmann Paikuse Vallavalitsusest, Martti Rooden ja Andres Annast Saarde Vallavalitsusest, Merike Raudsepp ja Janne Soosalu Sauga Vallavalitsusest, Marie Selberg ja Karel Tõlp Tahkuranna Vallavalitsusest, Riina Kukk Tootsi Vallavalitsusest, Arne Põlluäär ja Kaie Toobal Tori Vallavalitsusest, Alo Tomson ja Toomas Rõhu Tõstamaa Vallavalitsusest, Anna Palusalu Varbla Vallavalitsusest, Kalev Mitt ja Jaanus Rahula Vändra Vallavalitsusest, Anne Kangert ja Toomas Sonts Vändra Alevivalitsusest, Liis Sinijärv, Margit Kolk ja Peeter Oja Keskkonnaametist, Meelis Viks Päästeametist, Jaak Isand Põllumajandusametist, Helve Hunt Maaeluministeeriumist, Sirje Tomiste Kaitseministeeriumist, Tavo Kikas ja Andres Levald Rahandusministeeriumi planeeringute osakonnast, Illimar Vahtras Elering AS-st, Sergei Nikolajevski Elektrilevi OÜ-st, Urmas Uri, Teele Nigola ja Gerli Kull Kobras AS-st.

Maakonnaplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise viisid läbi Kobras AS eksperdid Urmas Uri, Gerli Kull, Teele Nigola ja Anne Rooma.

Maavalitsus tänab kõiki, kes on andnud oma panuse maakonna ruumilise arengu eesmärkide seadmisel, planeeringulahenduse väljatöötamisel ning tulevikus annavad oma panuse planeeringu elluviimisel.

1. RUUMILINE ARENG

1.1. Ruumilise arengu analüüsi kokkuvõte

Üleriigiline planeering Eesti 2030¹ seab eesmärgiks Eesti ruumilise arengu hajalinnastunud mudeli alusel. Eesti regionaalarengu strateegias 2020² on välja toodud, et arvestades riigi väiksust on Eesti-sisesed regionaalsed sotsiaalmajanduslikud arenguerinevused suured, mis lisaks elanike elukvaliteedile mõjutab erinevate teenuste pakkumise võimekust. Keskustest kaugemad ja hõreasustusega maapiirkonnad vajavad kestlikku kohandumist uute oludega, seda nii väheneva ja vananeva rahvastikuga kui ka mobiilsuse kasvu ja avarduva tegevusruumiga.

Pärnumaal on viimase veerandsaja aasta jooksul toimunud elanike arvu vähenemine sarnaselt peaaegu kõigi maakondadega. Samas on vähenemise tempo olnud üks väiksemaid Eestis, st toimub „kahanemine suuremaks“. Sama kinnitab ka rahvastikuproгноos aastani 2040. Viimase veerandsaja aasta jooksul on rahvastik ümber paiknenud ka maakonnasiseselt. Valglinnastumise tõttu on Pärnu linn „valgunud“ üle asustusüksuse piiride (ulatuselt kolmandal kohal Eestis) ja seetõttu kaotanud ise elanikke sarnaselt ülejäänud maakonnaga. Ainult linna ümbritsevad omavalitsused Audru, Sauga, Paikuse ja Tahkuranna on elanike arvult kasvanud. Maakonna peaaegu kõigis kantides³ ehk paikkondades (v.a. eespool märgitud linna lähipiirkonnad) on elanike arv kahanenud.

Pärnu maakonna ruumilise arengu analüüsi kohaselt tuleb maakonnaplaneeringu koostamisel arvestada järgmiste olulisemate printsiipidega.

- **Looduskooslustes** on toimunud seoses arengutega põllumajanduses teatavad muudatused, sealhulgas maastiku mosaiiksuse vähenemine. Täheldatavad on kaks vastassuunalist tendentsi. Ühelt poolt, edasine spetsialiseerumine viib põllumajanduse intensiivistumise suunas. Teiselt poolt, Euroopa Liidu põllumajandus- ja keskkonnapoliitika rakendamine toob kaasa looduslike rohumaade intensiivsema kasutamise ja maastike avatuse taastamise. Loodusliku mitmekesisuse kaitseks on loodud kaitse- ja hoiualad (hõlmavad veerandi maakonna pindalast), mis mõõduka inimtegevuse tulemusena säilitavad liigirikkuse. Pärnumaal avaldub see eriti puis- ja rannaniitudel. Inimasustuse kokkutõmbumine maapiirkondades (võrreldes sajanditaguse olukorraga) koos põllumajandusmaastike kontsentreerumisega annab rohkem võimalusi metsiku looduse naasmiseks.
- **Kasutatavate maavarade** valik ei ole suur, kuid nende varud on piisavad. Uute maardlate kasutuselevõtt on võimalik, pidades silmas tehnilise taristu rajamise vajadusi. Selle juures tuleb jälgida nii keskkonkakaitse nõudeid kui ka asustuse suundumusi. Pärnumaal on Eesti suurim turbavaru ja -tootmine.
- **Pinnaveekogude seisundit** on hinnatud rahuldavast heani. Põllumajanduse keskkonnasõbralikumaks muutumisel ja Euroopa Liidu keskkonnapoliitika rakendamisel on pinnaveekogude seisund paranenud.

¹ Üleriigiline planeering Eesti 2030+, Siseministerium, 2012

² Eesti regionaalarengu strateegia 2020, Siseministerium, 2013

³ Maakonna territooriumi jaotamine kantideks toimus Pärnu maakonna planeeringu sotsiaalse infrastruktuuri teemaplaneeringus. Seda jaotust on kasutatud ka käesolevas maakonnaplaneeringus.

- **Maakonna rannikuvee keskkonnaseisund** on viimastel aastakümnetel paranenud. Kuna Pärnumaa on endiselt Eesti tähtsaim rannakalanduse piirkond, siis omab suurt tähtsust kalavarude kestlik majandamine. See võimaldab säilitada traditsioonilist rannakülade asustust ja eluviisi. Tulevikusuunana on perspektiivne nn sinimajanduse roll Pärnumaa arengus.
- **Maakonna asustussüsteemi ja rahvastiku paiknemise** ruumilises struktuuris on viimaste aastakümnete jooksul toimunud muutused nii maakonnakeskusesse koondumise kui ka valglinnastumise suunal. Muutused on toimunud lisaks eluhoonete paiknemisele ka nende kasutusotstarbes. Osa eluhooneid hajaasustuses on saanud suvekodudeks. Uusi ehitisi on kõige rohkem rajatud Pärnu linna ja selle lähemasse ümbrusesse. Tulenevalt elanike arvu vähenemisest ja vananemisest on asustussüsteem ja halduskorraldus läbi tegemas edasisi suuri muutusi. Lähiaastatel ei ole ette näha mõne asula või piirkonna täielikku tühjenemist, kuid elanike arvu langus on tuntav. Maapiirkondades, kus esialgu keskenduti ainult mahajäetud põllumajanduslike tootmishoonete likvideerimisele, on nüüd ellu viidud esmaprojekte mahajäetud eluhoonete likvideerimiseks (nt Koonga vallas). Asustumuster hajaasustuses on säilinud, kuigi alaliste elanike arv näitab jätkuvat vähenemist.
- **Ettevõtlusaktiivsuse** ruumilise jaotuse osas ei saa Pärnumaal välja tuua ühtset mustrit. Kuigi ettevõtete arv on näidanud kiiret kasvutendentsi pigem perifeersetes piirkondades, on töörande peamiseks sihtkohaks kasvavalt maakonnakeskus Pärnu linn. Ettevõtjate arvu keskmisest kiirema kasvu taga maapiirkondades on põllumajanduse ja eriti kalandusega seonduv omapära. Ekspordile suunatud tööstusettevõtete arengut soosib ka kaubasadama olemasolu Pärnus. Suuremad tööandjad ja tootmisettevõtted asuvad valdavalt maakonnakeskuses, mõned suuremad tööandjad asuvad ka väiksemates keskustes. Tugevaim piirkondlik ettevõtluse keskus on Vändra. Kui läinud sajandi viimasel aastakümnel võis ühe trendina välja tuua ettevõtluse (sealhulgas tööstuse) koondumist Pärnu linna, siis viimastel aastatel on linna ümbruse tööstusalade arengu tõttu suurenenud linnalähipiirkonna osatähtsus.
- **Rahvastiku kahanemine ja jätkuv vananemine** mõjutab eelkõige negatiivselt maapiirkondi, kuid avaldab oma mõju ka maakonnakeskusele. Kõige kiirem kahanemine on toimunud 12-s maalises keskuskandis, sealhulgas kõigis viies piirkondlikus keskuses: Tõstamaal, Pärnu-Jaagupis, Vändras, Kilingi-Nõmmel ja Häädemeestel. Sarnaselt Viljandi maakonnaga on elanike väljaränne välismaale (eelkõige Soome) olnud üks intensiivsemaid Eestis.
- Vähenev tarbijate arv toob kaasa **avalike teenuste ja äriteenuste kokkutõmbumise**. Võrreldes 1998. aasta asustusstruktuuri praeguse seisundiga, on kohati toimunud „teenuste ärauhumise“ ja osade kohalike keskuste „degradeerumine“, seda eriti maakonna äärelistes piirkondades. Esimeses järjekorras kaovad teenused väiksemates asulates. Elanike vähenemise ja tulude languse juures on suur surve avalike teenuste vähendamisele. Samal ajal püütakse olulisemaid ning esmatähtsaid teenuseid hoida vähemalt vallakeskustes. Omavalitsustel on vaja teha suuremat koostööd teenuse säilitamisel.
- Pärnumaal on Eesti keskmisest suurem **sesoonsus**. See puudutab ka teenuste kättesaadavust, aidates teatud määral säilitada teenuseid puhkepiirkondades, seda nii Pärnus, mandriosa rannikupiirkondades kui ka Kihnu saarel.
- Taasiseseisvumisaja jooksul on toimunud suhteliselt **kiired arengud tehnilise taristu** kaasajastamisel. Viimase kümnendi jooksul on lahendatud suur osa probleemidest, mis on seotud joogiveevarustusega ja reoveekäitlusega. Kuigi riigiteede mustkatete

rajamisel on toimunud olulised arengud, ei saa jääda rahule katete rajamise tempoga. Jätkuvalt on üheks tähtsaimaks väljakutseks kiirete ühenduste loomine välismaailmaga – see puudutab nelja olulisema transpordiliigiga seotud projekte: Via Baltica, Rail Baltic, Pärnu lennuväli ja Pärnu sadam.

Ruumilise arengu analüüsist tulenevad ettepanekud, millele on vaja maakonnaplaneeringu koostamisel ja elluviimisel tähelepanu pöörata.

- Kõige olulisem küsimus, sarnaselt Eestile ja laiemas mõttes kogu Euroopale, on – **kuidas pidurdada rahvaarvu vähenemist**. Kiire lahendus rahvaarvu vähenemise pidurdamiseks on eelduste loomine sisserände suurendamiseks ja väljarände vähendamiseks. Neid eeldusi ei ole piisavalt ja suuremad keskused, eriti Tallinn, tõmbavad maakonnast rahvast endiselt ära. Pärnu maakonna kontekstis on suur ränne välisriikidesse. Märkimist väärib aga, et kõigi naabermaakondadega on Pärnumaal positiivne rändesaldo. Rahvaarvu aitaks hoida aastaringselt tööd pakkuvate ettevõtete olemasolu.
- Arvestama peab asjaoluga, et lisaks intensiivsele väljarände siseneb tööturule lähemate aastakümnete jooksul vähem inimesi kui sealst lahkub. Lisaks majanduslikele probleemidele tõstab see fakt teravalt esile **sotsiaalvaldkonna küsimused**, avaliku sektori toimimise võimalused ja kriitiliseks teemaks tõuseb sotsiaalse infrastruktuuri ülalpidamise võimalikkus ning vajadus. Seega tuleb toime tulla kestva kahanemise tingimustes ja sellises olukorras ei ole varem oldud. Edaspidi tuleks keskenduda nn kahanevale planeerimisele ja mõistliku kohanemise paradigmat.
- Maakonna tugevdamiseks on oluline erinevate **valdkondade koostöö** maakonnakeskuse ja selle tagamaa vahel. Siin on tähtis osa nii avalikul (sh õppeasutused) kui erasektoril vajalike kompetentside rakendamiseks. Tugeva tahte, pideva töö ja piisavate vahendite olemasolul on võimalus välja arendada mitme valdkonna kompetentsikeskusega (turism ja puhkemajandus ning bioressursside väärimine) teadmistepõhine maakond.
- Piirkonna arendamiseks ja väljarände pidurdamiseks ei piisa üksnes töökohtade loomisest. **Tasakaalus** peab olema kogu **avalike teenuste ja äriteenuste skaala**. Piirkonna taaselavdamiseks on tarvis põhjalikult välja selgitada, millised tegurid motiveerivad elanikke (eriti noori) Pärnumaale jääma või tagasi pöörduma.
- Turismi ja puhkemajanduse arengust on räägitud kui maapiirkondi päästvast abivahendist. Sellele vaatamata on turismi osatähtsus lisandväärtuse mõttes maakonna majanduses veel suhteliselt tagasihoidlik. See aspekt on eriti oluline, kuna Pärnumaa on Eesti tähtsaim turismi sihtkoht Harjumaa kõrval. Samas on vajalikud teenused era- ja avaliku sektori poolt välja arendatud. Ka edaspidi tuleb tegeleda nii kogu **maakonna kui ka erinevate piirkondade teadliku ja sihipärase turundamisega**. Samuti on oluline tegeleda valdkonnasisese hariduse andmisega ning võimaliku ettevõtluskoolitusega Tartu Ülikooli Pärnu kolledžis. Pärnu maakonna turundamine peab olema kõiki valdkondi hõlmav. Turundamine hõlmab sihtgruppina nii potentsiaalseid elanikke ehk maksumaksjaid, külalisi kui ka (välis)investoreid.
- Esmajärgus on tarvis **jätkata tehnilise taristu arendamist**: tegeleda nn kiirete ühenduste projektidega, mustkatete paigaldamisega maanteedele, jätkata kergliiklusteede võrgustiku rajamist, hajaasustuses tegeleda keskkonnakaitselise taristu väljaehitamisega jne.

- **Pärnu linna kui regioonikeskust on vaja tugevdada riigireformi käigus:** kaasata maksimaalselt kohalikke kogukondi kohalike otsuste tegemisse, kaasajastada avalikku ruumi ja tuua Pärnu maakonda riigiasutusi (EAS-i turismiarenduskeskus jt).

1.2. Ruumilise arengu visioon

Üleriigilise planeeringu Eesti 2030+ visiooni kohaselt on Eesti sidusa ruumistruktuuriga, mitmekülge elukeskkonnaga ja välismaailmaga hästi ühendatud riik. Hajalinnastunud ruum seob tervikuks kompaktsed linnad, eeslinnad ja traditsioonilised külad, väärtustades kõiki neid elamisviise võrdselt ühepalju. Hajalinnastunud ruumi inimsõbralikkuse ja majandusliku konkurentsivõime tagavad eeskätt looduslähedane keskkond ja hästi sidustatud asulate võrgustik.

Pärnu maakonna ruumilise arengu visioon toetub üleriigilise planeeringu visioonile ja maakonna arengustrateegias sätestatud olulistele eesmärkidele. Arengustrateegia Pärnumaa 2030+⁴ tähtsaks eesmärgiks on kogu Pärnumaa ruumiliselt tasakaalustatud areng ja elu kestmine kõigis Pärnumaa piirkondades, mida toetab elujõuliste keskuste võrgustik, kvaliteetne tehniline ja sotsiaalne taristu ning elukeskkond. Tähtsaks on peetud töökohtade olemasolu ning teenuste paindlikku kättesaadavust. Need põhimõtted on otseselt seotud maakonnaplaneeringu ülesannetega. Pärnu maakonna planeering on eespool nimetatud arengustrateegia ruumiliseks väljundiks.

Pärnumaa visioon 2030+

Pärnumaa on Euroopa ühes dünaamilisemas piirkonnas (Läänemere ruumis) paiknev tuntud ja hinnatud regioon, mille edu põhineb haritud, ettevõtlikel, tervist ja elukvaliteeti väärtustavatel elanikel. Maakond on kõrge elukvaliteediga parim paik eneseteostuseks- elamiseks, õppimiseks, töötamiseks, laste kasvatamiseks ja puhkamiseks.

Pärnumaa on tasakaalustatult arenev maakond, mis loob võimalused väarikaks euroopalikuks eluks maakonna igas paigas. Tasakaalus asustussüsteem koos Suur-Pärnu⁵ jätkusuutliku ruumimustriga (asustus ja töökohad, transpordikoridorid, roheline võrgustik, väärtuslikud maastikud, vaba aja veetmise paigad) kindlustab elanikele looduslähedase, lastesõbraliku ja kvaliteetse elukeskkonna, põhiteenuste ja ühistranspordi kättesaadavuse võimalikult kodu lähedal. Olulisel kohal on maakondliku keskustevõrgu tugevdamine, et tasakaalustada Suur-Pärnu kiiret arengut, ometi seda kahjustamata. Tagatud on maa-asustuse elujõulisus. Maakonnakeskus Pärnu on Eesti suvepealinn – rahvusvaheliselt atraktiivne aastaringselt tunnustatud Eesti visiitkaart: omanäoline, miljööväärtuslik ja logistiliselt hästi kättesaadav ning sidus ülejäänud maakonnaga.

⁴ Arengustrateegia Pärnumaa 2030+, Pärnu Maavalitsus, 2015

⁵ Pärnu linn ja selle lähiümbrus

Pärnumaa on tugeva kodanikuühiskonnaga ja koostööle avatud maakond, mida iseloomustab kõigi elanike sidusus - kodanikeühenduste ja seltsingute aktiivne tegevus ning elanike tugev kodukohaidentiteet. Koostöö tugineb informeeritusele, avalikule arutelule, teotaatele, tolerantsusele, vastastikusele austusele ja usaldusele. Tegus ja usalduslik koostöö avaliku, era- ja kolmanda sektori vahel loovad sünergiat, investeerimiskindlust ja avaralt mõtestatud tulevikuperspektiivi.

Arendustegevuse eesmärgid seonduvalt ajahorisondiga 2030+.

- **Rahvastikuarengu valdkonnas maakonna elanike arvu stabiliseerumine, kõrgem sündivus, positiivne rändesaldo ja piirkondlikult tasakaalustatud kasv.**
- **Sotsiaalarengu valdkonnas kvaliteetne haridus, mitmekülgne kultuurielu, elanike sotsiaalne turvalisus, avaliku võimu demokraatlikkus ja tõhusus ning maakonna avatus ja atraktiivsus.**
 - Pärnumaa on õppiv maakond;
 - Pärnumaa on loov ja tervislik maakond;
 - Pärnumaa on sotsiaalselt turvaline ja uuenev maakond.
- **Majandusarengu valdkonnas kõrget lisandväärtust loovad, ekspordipotentsiaali suurendavad ja elanike heaolu tagavad töökohad.**
 - Pärnumaa on Eestis parima kuurordimajanduse ja taastusraviga maakond.
- **Keskkonnamuutuste ja tehnilise taristu valdkonnas tagada majandus- ja sotsiaalarengut toetavad infrastruktuurid ning keskkonna ökoloogiline puhtus.**
 - Pärnumaa on loodust hoidev maakond;
 - Pärnumaa on kaasaegsete transpordi- ja kommunikatsiooniühendustega maakond.

Pärnumaa arengut kandvad väärtused

Pärnumaa on elav organism, kes kannab endas ligi 11 000 aasta vanust lugu. See on segu olnust, tänapäevast ja pürgimustest paremale tulevikule. Pärnumaa kaunis ja mitmekesine loodus, rikkalik kultuurilugu, ajastu märgid ja sümbolid, kõik see kokku kujundab väärtuste süsteemi, mida kantakse põlvest põlve. Osa kokkusõlmitust väärib kindlasti säilitamist, teised eeldavad muutmist ja mõned väärtused on alles kujunemisejärgus. Eduloo saavutamiseks on tähtis esile tõsta järgmised väärtused:

Avatus – mitmekesisuse tunnistamine ja austamine, tolerantsus, valmisolek omi ideid jagada ja neid ühiselt teoks teha, õppimisvõime ja toimetulek muutustega, rutiinist ja jäikadesse piiridesse klammerdumisest hoidumine.

Hoolivus – mõtlemine teekaaslastele ja abikäe ulatamine puudustkannatavatele, rohkem usaldamist ja vastutust. Teha nii, et ühe teod ei kahjustaks teisi.

Järjekindlus – kindel tahtmine teoks teha, valides selleks parimaid lahendusi ning pidades silmas soovi realiseerimise realistlikkust.

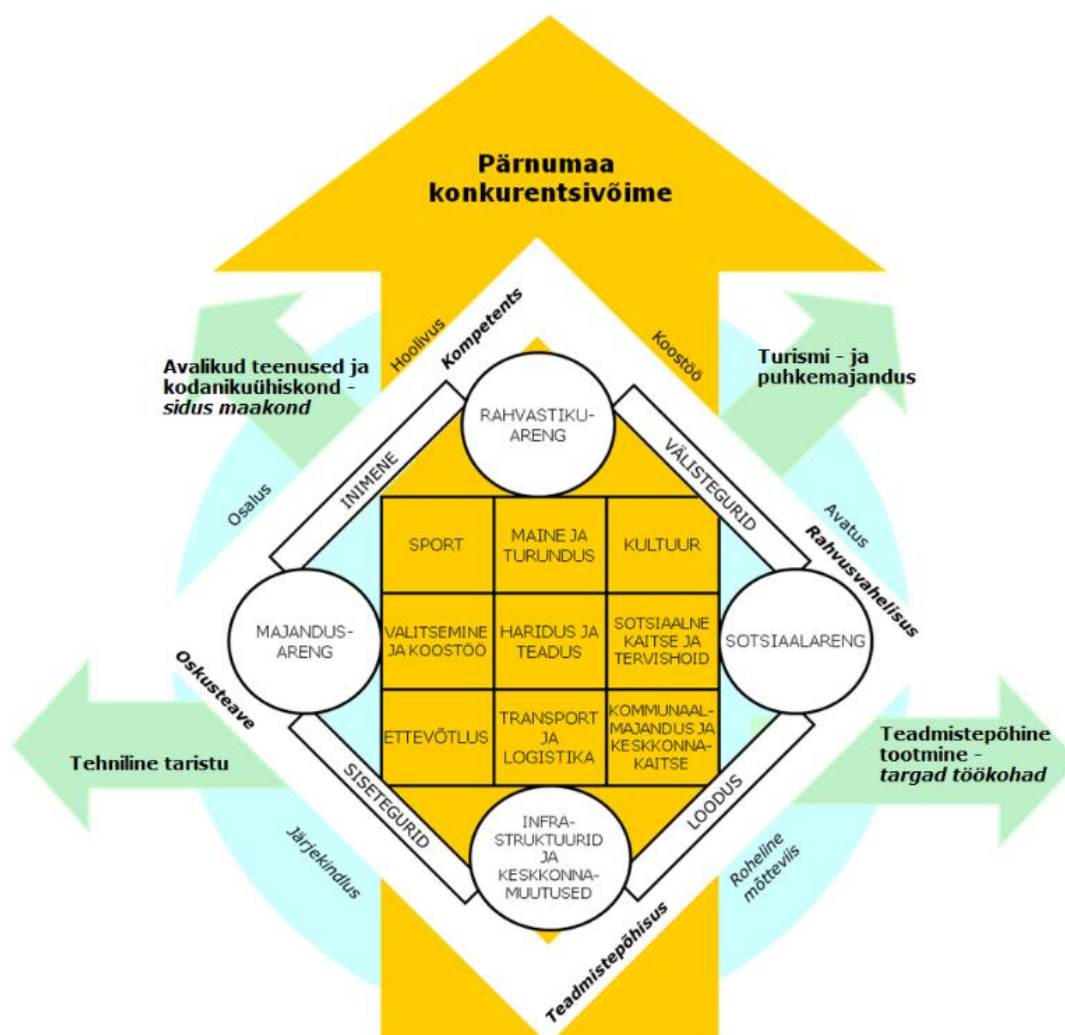
Osalus – vastutus ja nõudlikkus kogukonnas, teadlik ühistegevus oma elukeskkonna kujundamisel, toimetamine võrkstruktuurides ja aktiivne kaasaraäkimine oma elu kujundavates tegurites.

Koostöö – osapoolte vastastikusel austusel ja usaldusel luuakse ühistööst sündivat lisandväärtust, panustatakse piiriülestesse ettevõtmistesse ning osaletakse tulemuslikult koostöövõrgustikes.

Roheline mõtteviis – inimtegevuse tasakaalustatus loodusega, aukartus elu ees, tulevastele põlvedele mõtlemine.

Pärnu maakonna ruumilise arengu mudel

Arengumudel on välja toodud eesmärgi püstitus, arengut kandvad väärtused ja ellu viidavad tegevused. Viimased kajastuvad neljas strateegilises läbimurdesuunas, mille puhul rakendatakse kõige paremini kohalikke arengueeldusi ning vastatakse väliskeskonnast tulenevatele väljakutsetele. Nendes suundades elluviidav arendustegevus annab kõige mõjusamaid tulemusi. Selleks, et arendustegevus oleks jätkusuutlik, on oluline kokku leppida baasväärtuste osas, millest kinni peetakse. Pärnumaa ruumilise arengu mudel on väljendatud maakonnaplaneeringu strateegiaplaanil.

Skeem 1. Pärnumaa ruumilise arengu mudel

Läbimurdesuunad Pärnumaa visiooni 2030+ saavutamiseks

Pärnumaa edu sõltub keskendumisest maakonna eripärale ja unikaalsusele ning kiirest õppimisest ja innovatsioonivalmidusest kohaneda uute majandus- ja sotsiaaloludega nii Eesti kui rahvusvahelisel turul. Tulenevalt Pärnumaa ambitsioonidest ja teemavaldkondade analüüsist, saab maakonna arengus tõsta esile järgmised **strateegilised läbimurdesuunad**.

1. Teadmispõhine majandus (sh kohalikel loodusressurssidel tuginev) – targad töökohad

Oluline on tõsta loodusressursside kasutuse nõu intelligentsitaset. Puidu- ja turbasektoris tuleb oluliselt enam panustada tootearendusse, disaini ja turundusse. Kuivõrd ettevõtted on rahvusvahelises mastaabis väikesed, siis on lahendusteks klasterdumine ja ühisturundus. Põllumajanduses ja toiduainete tööstuses on tootmise efektiivsuse ja tootearenduse kõrval suure potentsiaaliga ökoloogiline põllumajandus. Ka siin on põhiküsimuseks turundus ja turundusalane koostöö. Tähtis on bioressursside väärimise kompetentsikeskuse väljaarendamine. Kalanduses on suurim arenguhüpe võimalik nn sinimajanduse näol. Energeetikas on läbimurde võimalusi kohalikul kütusel (turvas, hakkepuu) põhinevate koostootmisjaamade ning tuule- ja päikeseenergiamuundurite võrgustikul. Uue suunana tuleb teha jõupingutusi edu saavutamiseks loomemajanduses, mis eeldab jõulist Pärnumaa rahvusvahelistumist. Tähtis on tõsta maakonna atraktiivsust.

Kõige selle eeltingimuseks on aga kohaliku, Eesti ja rahvusvahelise teadmise ja teadlaste kaasamine tehnoloogilisse innovatsiooni ning konkurentsieelist loovate uute tehnoloogiate väljatöötamise. Teiseks vajavad innovaatilised tootmisettevõtted erialaspetsialiste, kelle koolitamine on põhiliselt maakonna kõrg- ja kutseõppeasutuste ning nende koostöövõrgustike ülesanne.

2. Turismi- ja puhkemajandus

Pärnumaa on jätkusuutlik ja aastaringselt kõitev turismisihtkoht, mis toimib tõmbekeskusena Läänemere piirkonnas ning toetub järgmistele väärtustele: tervistav, puhas ja terviklik elu, loovus ja loomine, sidusus kohaliku elanikuga.

Välja tuleb arendada tugev, erinevatele sihtrühmadele suunatud kuurordi-, turismi- ja puhkemajandussektor koos laiaulatusliku taastusraviga. Pärnu kui Eesti suvepealinna külustusperioodi tuleb pikendada loomemajanduse, rahvusvahelistumise (*Livonia Maritima* – Liivi lahe koostööregioon) ja maakonna loodus- ja kultuuripärandiga tervikuks väärtusahelaks lõimimise abil. Uus hingamine tuleb leida Pärnul suvepealinna rolli täitmisele. Suuri jõupingutusi tuleb teha taastusravi võimaluste mitmekesistamiseks ja nende rahvusvaheliseks turundamiseks. Oma nišš tuleb leida konverentsiturismis. Turismi- ja puhkemajandussektori arengut peab toetama TÜ Pärnu kolledži edenemine Läänemere regiooni üheks juhtivaks selle valdkonna kompetentsikeskuseks. Pärnumaa turismisihtkoha klatri väljaarendamisel tuleb keskenduda sihtkoha turismiobjektide süstematiseerimisele, nende ligipääsetavusele, ühisturundusele ja tootearendusele, pidades seejuures silmas nii hooajalisust kui valdkonna pidevat täiendamisevajadust.

3. Avalikud teenused ja kodanikuühiskond

Avaliku sektori roll arengu suunaja ja mõjutajana, uuenduste algataja ja koostöö vedurina peab kasvama. Halduskorralduslikul tasemel tuleb saavutada omavalitsusüksuste haldusvõime paranemine ja ühtlustumine. Vaja on leida parim organisatoorne vorm maakondliku juhtimise osas, mis aga eeldab riigi tasandil otsust. Koos halduslike muudatustega on vaja tõsta ka osalusdemokraatia taset ja kvaliteeti, mis eeldab nii regulatiivseid uuendusi kui ka teatud kultuurimuutust. Laiemas kontekstis võib siin käsitleda kõiki avalikke teenuseid.

4. Tehniline taristu

Tehniline taristu loob eeldused eluvaldkondade sisuliseks arenguks ja rahuldab inimeste peamisi vajadusi nagu liikumisvõimalused, energeetika, veevarustus jne. Pärnu linn kui turismi sihtkoht ja innovaatilise tootmise asukoht vajab kiiret, aastaringset ja mitmeliigilist ühendust maailma eri paikadega, mille peavad tagama Via Baltica, Rail Baltic ja Pärnu lennujaam. Pärnu sadama potentsiaali tuleb efektiivsemalt kasutada mitmeliigilise logistikakeskuse tuumana. Maakonna tasakaalustatud arengu eelduseks on kvaliteetne teedevõrk ning tarbija vajadustest lähtuv energiasäästlik ühistransport kõikjal maakonnas. Oluline on jätkuvalt panustada maakonda katva kergliiklusteede võrgustiku rajamisse. Pärnumaast tuleb kujundada kvaliteetse avaliku ruumi tervikliku arendamise eestvedaja terves riigis.

1.3. Ruumilise arengu põhimõtted ja suundumused

Üleriigilises planeeringus Eesti 2030+ on toodud olulisemad riiklikud ruumilised suundumused: tasakaalustatud ja kestlik asustuse areng, head ja mugavad liikumisvõimalused, varustus energiataristuga, rohevõrgu sidusus ja maastikuväärtuste hoidmine.

Pärnu maakonna ruumilise arengu suunamisel on võetud aluseks põhimõtted, mis tulenevad üleriigilisest planeeringust, maakonna arengustrateegiast, valdkondlikest arengudokumentidest, maakonna ruumilise arengu analüüsist ja teistest asjakohastest materjalidest:

- Asustuse arengu suunamisel on aluseks **tugev keskusasulate võrgustik**. Planeeringuga määratletakse erinevate tasandite keskused ja tuuakse välja soovitud nendes keskustes osutatavatele teenustele. Toetatakse Pärnu linna arendamist tugeva maakondliku ja toimepiirkonna keskusena. Järgitakse linnalise asustusega asulate tihendamise põhimõtet ja välditakse uute arendusalade rajamist. Toetatakse olemasoleva hajaasustuse struktuuri säilimist.
- **Teenuste ja töökohtade kättesaadavuse** säilimiseks tagatakse optimaalsed ühistranspordiliinid keskuste ja maapiirkondade ühendamisel, tolmuvad teed vähemalt ühistranspordile. Keskusasulates ja nende ümbruses selgitatakse välja olulisemad liikumissuunad. Täiendatakse kergliiklusteede võrgustikku eelkõige linnalähivööndis. Soodustatakse raudteetranspordi kasutamist rongipeatuste juures vajaliku taristu (juurdepääsuteed, auto- ja jalgrattaparklad jne) väljaehitamisega ning bussiliiklusega sidumisega.

- Olulised on **head ühendused** nii Tallinna ja Riia kui ka Pärnumaa jaoks tähtsamate naabermaakondade keskustega, eelkõige Lõuna-Eesti ja Lääne-Eesti suunal. Vajalik on heade ühenduste loomine kavandatava Rail Balticu kiirraudtee kaudu.
- Toetatakse **ettevõtlusalade arendamist** suuremate keskusasulate mõjualades olevate ettevõtlusalade baasil (nt Suur-Pärnu ehk Pärnu linn ja lähialad, Vändra ja Kilingi-Nõmme).
- Tagatakse **tõrgeteta elektrivarustus** maakonnas ja vajalikud võimsused ettevõtluse arenguks ettevõtlusaladel ning toetatakse innovatiivsete energiatootmise lahenduste rakendamist.
- Tagatakse **metsamaa ja väärtusliku põllumajandusmaa** sihipärane kasutus.
- **Väärtuslikud maastikud ja roheline võrgustik** on tähtsal kohal elukeskkonna kvaliteedi tagamisel. Tähtsustatakse kultuuripärandi ja loodusväärtuste säilitamist ning arendamist. Väärtustatakse piirkondlikke eripärasid (nt UNESCO poolt äramärgitud Kihnu kultuuriruum). Toetatakse piirkondlikel eripäradel tuginevate puhkealade arendamist. Avalikult kasutatavatele veealadele tagatakse juurdepääsuteed ja täiendavad kasutamise võimalused.
- Arvestatakse **riigikaitse ja turvalisuse** tagamise meetmetega.
- Võetakse arvesse **üleujutuste ja kliimamuutustega** kaasnevaid aspekte.

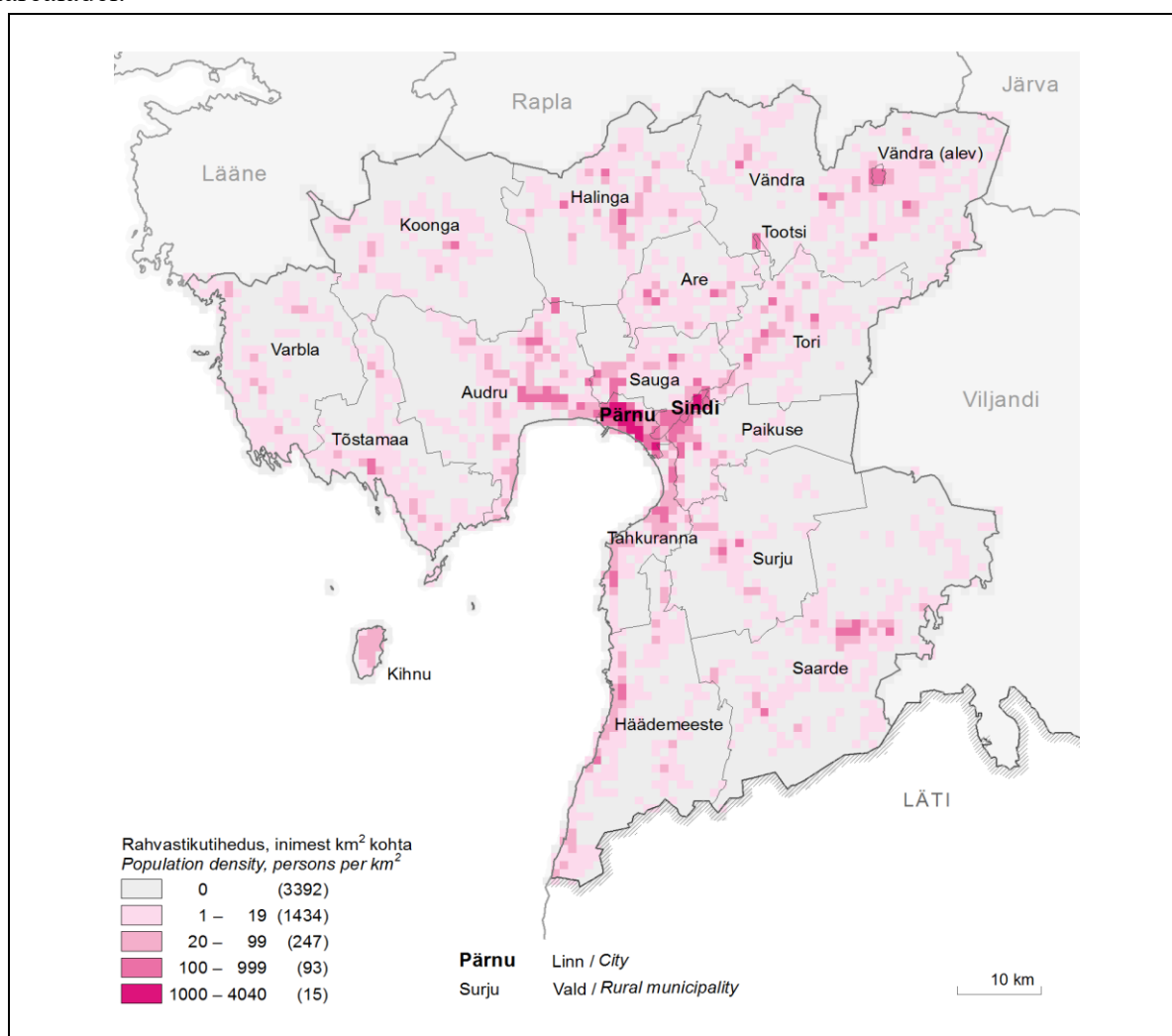
2. ASUSTUSSTRUKTUUR JA ASUSTUSE SUUNAMINE

Üleriigiline planeering Eesti 2030+ seab eesmärgiks olemasolevas asustussüsteemis inimestele võimalikult hea elukvaliteedi tagamise. Asustussüsteem tasakaalustatakse eeskätt maakonnatasandi toimepiirkondade ja keskuste võrgu kaudu. Oluline on olemasoleva asustusstruktuuri säilitamine.

Eesti jaguneb ruumiliselt toimepiirkondadeks, milles tööeline elanikkond liigub valdavalt marsruudil elukoht – töökoht – igapäevateenused. Toimepiirkonnad ja nendevahelised ühendused on üheks pikaajalise arengu suunamise vahendiks. Neid piirkondi tuleb arvestada planeeringute koostamisel, regionaalsete investeeringute kavandamisel, ühistranspordisüsteemi kavandamisel ning omavalitsuste ja maakondade vahelise koostöö edendamisel.

Maakonnaplaneeringu eesmärk on tasakaalustada majandusliku, sotsiaalse, kultuurilise ja looduskeskkonna kasutamise viise, kavandada kestlikku arengut ning parandada inimeste elamistingimusi.

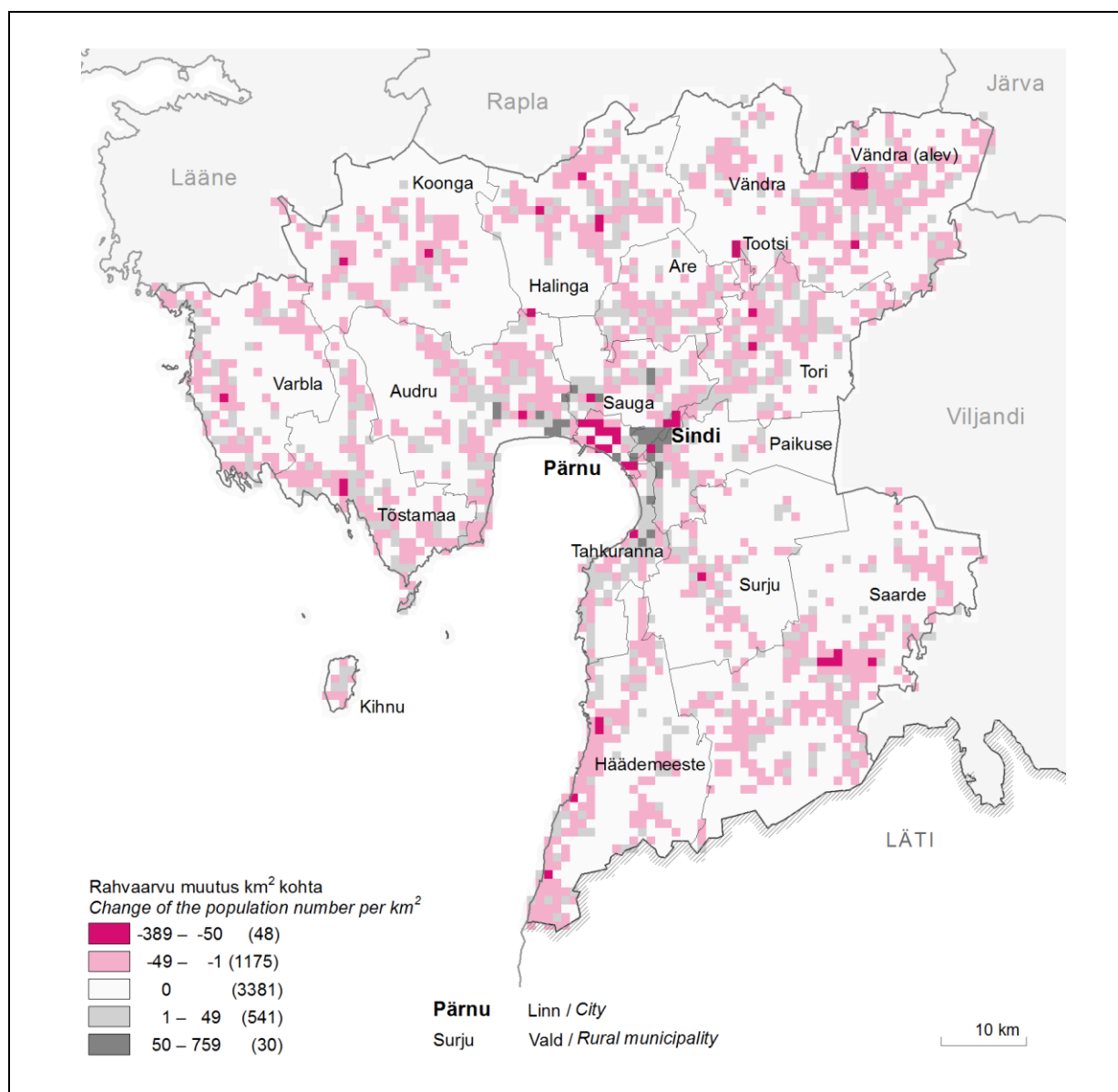
Rahvastiku paiknemine Pärnu maakonnas on ebaühtlane (skeem 2). Kõige tihedam asustus on Pärnu linnas, selle lähiümbruses ja teistes linnalistes asulates, samuti rannikualal ja Pärnu jõe kaldaaladel. Pärnumaad iseloomustab väga suurte inimtühjade alade olemasolu, eriti maakonna äärealadel.

Skeem 2. Pärnu maakonna rahvastikutihedus seisuga 01.01.2015. Allikas: Statistikaamet.

Pärnu maakonnas on valdavad rahvaarvu vähenemise ja elanikkonna vananemise trendid. Enamikes maakonna piirkondades puudub oluline arendussurve, välja arvatud Pärnu linn ja seda ümbritsevad alad ning puhkepiirkonnad. Sellises olukorras tuleb tugevdada Pärnut kui maakonna keskust, mis aitab tagada ja säilitada kvaliteetse elukeskkonna kogu maakonnas. Keskuste, sealhulgas linnaliste asulate arendamisel tuleb tagada nende elujõulisus – ruumiline kompaktsus ja mitmekülgne elukeskkond. Teenuste ja töökohtade heaks kättesaadavuseks tuleb tagada keskuste võrgustiku sidusus.

Omaette teemaks on Pärnu kui regioonikeskuse potentsiaal, pidades silmas Pärnu linna kohta riigi ühe olulisema keskusena. Pärnu on rahvaarvult neljas linn Eestis. Tähtis on Pärnu koht Eesti kultuurimaastikul – 2011. aasta rahvaloenduse andmetel oli linn (samuti maakond) kolmandal kohal eestlaste koguarvult. Maakonna asustuse suunamisel lähtutakse põhimõtetest, et hajaasustuses säiliks hajastruktuur ning olemasolevates linnalise struktuuriga keskustes rakendatakse kompaktsuse printsiipi.

Skeem 3. Pärnu maakonna rahvastiku paiknemise muutus aastatel 31.03.2000 - 01.01.2015.
Allikas: Statistikaamet.

2.1. Keskuste võrgustik ja asustuse hierarhia

Keskuste võrgustiku määramise eesmärk on tagada teenuste ja töökohtade kättesaadavus maakonna igas piirkonnas ning hoida elukvaliteeti. Keskuste roll on oluline ka transpordi sõlmpunktidenä, mis tagab ühendused teistes keskustes paiknevate teenuste ja töökohtadega.

Pärnu maakonna keskuste määramisel on aluseks võetud Statistikaameti poolt koostatud raport⁶, Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike uuringute keskuse RAKE uuring⁷ ja Pärnu maakonna ruumilise arengu analüüs. Samuti võeti arvesse 1998. aastal kehtestatud maakonnaplaneeringu ja 2008. aastal kehtestatud sotsiaalse infrastruktuuri teemaplaneeringu koostamisel väljatöötatud ja määratud maakonna asustussüsteemi struktuuri. Pärnumaa asustussüsteemi kirjeldades on Eesti tuntum geograaf Edgar Kant⁸ esile toonud Pärnu tagamaal järgmisi asulaid: abikeskuste sisevööndis – Tõstamaa, Häädemeeste ja Pärnu-Jaagupi ning välisvööndis – Lihula, Vändra ja Kilingi-Nõmme.

Keskuste ja nende tasandite määramisel on arvestatud olemasolevat asustusstruktuuri, rahvastikuprognooi, haridusvõrgu analüüsi ja keskuste ajaloolis-kultuurilist tausta. Keskuste määramisel lähtuti elanike arvust vastava tasandi keskuse teenindusalas. Lisaks vaadeldi teenuste kättesaadavuse kaugust ja aega ühistransporti kasutades.

Pärnu maakonna keskuste võrgustik moodustub hierarhiliselt nelja erineva tasandi keskustest, mis on määratud RAKE uurimustöös väljapakutud kriteeriumide alusel, võttes samas arvesse Pärnumaa eripära (Eesti kontekstis suur hõredalt asustatud territoorium). Eripäraga arvestamise vajadust kinnitab ka haridus- ja teadusministeeriumi tellimusel koostatud Praxise uurimustöö⁹ koolivõrgu kohta, milles on märgitud, et „Pärnumaa eeldab teatavat erikohtlemist seoses sellega, et maakond on suurim territooriumilt, kuid küllaltki hõre (rahvaarvult neljas), mistõttu see hästi ei sobitu ei tihealade (Tartu, Tallinn) stsenaariumidega ega realiseeru ka väiksemate piirkondade – Viljandi, Rapla, Jõgeva – stsenaariumid. Eriti annab see tunda põhikoolivõrgu kujundamise juures. Pärnumaa koolivõrgu arengu juures saavad oluliseks suured vahemaad ja seetõttu ühistranspordi ning õpilaskodude (majutuse) küsimused.“ Üldistades võib seda hinnangut laiendada kogu sotsiaalse taristu arendamise aspektidele.

Sotsiaalse infrastruktuuri teemaplaneeringus on määratud avalike teenuste kättesaadavuse kriteeriumid Pärnu maakonnas:

Teenus	Pärnumaa kriteerium
Alusharidus (lastehoid)	Kuni 30 minutit ühistranspordiga
Algharidus	Kuni 40 minutit ühistranspordiga

⁶ Toimepiirkondade määramine. Raport, Statistikaamet, 2014

⁷ Era- ja avalike teenuste ruumilise paiknemise ja kättesaadavuse tagamisest ja teenuste käsitlemisest maakonnaplaneeringutes, Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE, 2015

⁸ „Eesti rahvastik ja asustus“, Edgar Kant, 2007, Ilmamaa

⁹ Eesti põhikooli- ja gümnaasiumivõrgu analüüs aastaks 2020, 2013-2014, Praxis

Põhiharidus	Kuni 40 minutit ühistranspordiga
Üldkeskharidus	Kuni 60 minutit ühistranspordiga
Perearsti teenus	Kuni 40 minutit ühistranspordiga
Ravimimüük (apteek)	Kuni 40 minutit ühistranspordiga
Seltsimaja	Olemas igas kandis
Esmatarbekaubad (kauplus)	Kuni 40 minutit ühistranspordiga
Postiteenus	Kuni 40 minutit ühistranspordiga
Ühistransport maakonnakeskusega	Kuni 60 minutit ühistranspordiga
Päevakeskus	Vastavalt nõudlusele
Pangateenus	Olemas igas piirkonnakeskuses
Raamatukoguteenus	Kuni 30 minutit ühistranspordiga
Rahvamaja	Olemas igas vallas/linnas
Sportiväljak	Olemas igas kandis
Sportisaal / võimla	Kuni 40 minutit ühistranspordiga, iga põhikooli juures

Olulisemaks valdkonnaks Pärnumaal teenuste kättesaadavuse kontekstis on kas otseselt või kaudselt ühistransport (liinivõrk ja sagedus).

Eespool toodud kriteeriumid ei taga teenuste kättesaadavust maakonna keskses, seetõttu **on vajalik säilitada piirkondlike keskuste võrgustik maakonnas.**

Pärnu maakonna üheks eripäraks on **sesoonsus ehk hooajalisus**, mis aitab võimendada maakonnakeskuse Pärnu ja puhkepiirkondade keskuste potentsiaali. See puudutab ka avalike teenuste kättesaadavust ja kvaliteeti. Mõnedes asulates ja maapiirkondades elanike arv mitmekordistub suvekuudel. Sesoonsus võimendab rannikul kahte piirkondlikku keskust – Tõstamaad ja Häädemeestet, mille tagamaid eespool toodu puudutab enim.

Teiseks eripäraks on Eesti mõistes **pikad vahemaad hõreda asustusega territooriumil**. Maakonnakeskuse kaugus maakonna piirini nii lõunas, kagus kui ka kirdes on ligi 70 km, loodes ligi 60 km. Tõstamaa kaugus maakonnakeskusest on 42 km ja Pärnu-Jaagupil 27 km, nende omavaheline kaugus maanteed mööda ligi 60 km. Kui jätta „pildilt välja“ Tõstamaa ja Pärnu-Jaagupi piirkondlike tõmbekeskustena, siis jääks katmata ca 2000 km² suurune territoorium maakonna lääne- ja põhjaosas, mis võrdub kokku mõne väiksema maakonna suurusega Eestis. Siinkohal ei ole avalike teenuste kättesaadavuse säilitamisel abi ka piiritagustest sama tasandi keskustest – Lihulast Läänemaal ja Märjamaast Raplemaal. Lihula paikneb 57 km kaugusel Pärnust ja 48 km (kruusateed pidi) Tõstamaast, Märjamaa asub aga 36 km põhja pool Pärnu-Jaagupist.

Kolmandaks eripäraks on (nt sarnaselt Tartu maakonnale) **dominantse mõjuga maakonnakeskuse olemasolu**. Pärnu linna liigne tugevus maakonna asustussüsteemi järgmise astme keskuste suhtes avaldub nii rahvastiku kui ka tagamaade suurustes, kus vahe maakondliku keskuse ja piirkondlike keskuste tagamaa elanike arvus on vähemalt paarkümmend korda.

Maakondlik keskus

Maakondliku keskuse teenuste jätkusuutlikkust tagav piirkonna elanike arv on RAKE uurimustöös väljapakutud kriteeriumide alusel alates 15 000 elanikust.

Eespool väljatoodud asjaolusid arvesse võttes on Pärnu maakonna jaoks sobivad teenuste kättesaadavuse tingimused: kaugus keskusest kuni 65 km, 90 min (ümberistumistega) 60 min ühistranspordiga¹⁰.

Maakondlik keskus on Pärnu linn. Maakondliku tasandi keskus on toimepiirkonna keskus, kus töökohtade kontsentratsioon on keskmisest oluliselt suurem. Samuti on siis koondunud regionaalsed töökohad.

Piirkondlik keskus

Piirkondliku keskuse teenuste jätkusuutlikkust tagav piirkonna elanike arv on RAKE uurimustöös väljapakutud kriteeriumide alusel alates 4500 elanikust. Pärnu maakonna asustussüsteem ühe erijuhtumina ei sobitu kokku eelmainitud kriteeriumiga. Seetõttu on Pärnumaal vajalik paindlik lähenemine. Piirkondlik keskus on piirkonnas oluline teenuste ja töökohtade koondumise koht.

Pärnu maakonna jaoks sobivad teenuste kättesaadavuse tingimused: kaugus keskusest kuni 40 km, 60 min ühistranspordiga.

Piirkondlikud keskused on Pärnumaal:

- maakonna põhja- ja lääneosas – Vändra alev, erijuhtumitena Pärnu-Jaagupi alev ja Tõstamaa alevik;
- maakonna lõunaosas – Kilingi-Nõmme linn (kaksikkeskusena koos Tihemetsa alevikuga), erijuhtumina Häädemeeste alevik.

Kui Tõstamaa ja Häädemeeste aleviku tähtsust tõstab sesoonsuse aspekt, siis Pärnu-Jaagupi alevi puhul on oluline asula tähtsus Via Baltica arengukoridoris töökohtade pakkujana, olles nii Põhja-Pärnumaa majandusruumi kui ka lokaalse pendelrände keskuseks.

Kaksikkeskus – lähestikku paiknevad, funktsionaalselt omavahel seotud ja koos toimivad keskused, kus vastava taseme teenused tagatakse kahe keskuse koostöös. Kaksikkeskuse keskuste vahel tuleb tagada head liikumisvõimalused – ühistransport ja kergliiklusteed.

Sarnaselt 1998. aastal kehtestatud maakonnaplaneeringuga ei ole piirkondlike keskustena käsitletud Pärnu linnastusse kuuluvaid suuremaid asulaid – Audru ja Sauga alevikku, Paikuse alevit ja Sindi linna. Põhjuseks on toimepiirkonna keskuse – Pärnu linna vahetu lähedus ning tagamaa väiksus. Kõiki neid keskuseid käsitletakse alljärgnevalt kohalike keskustena.

¹⁰ RAKE uuringu järgi mõõdetakse kaugus Pärnu kandi rahvarohkeima asula ühistranspordi peatusest vastava astme keskusesse. Kui asulas on mitu peatust, valiti peatus, mis jäi kandi rahvastiku raskuskeskmele kõige lähemale või millest 500 m raadiuses oli elanike arv suurim.

Kohalik keskus

Kohaliku keskuse (mis enamasti on olnud vallakeskused) teenuste jätkusuutlikkust tagav piirkonna elanike arv on teatud erijuhtumitel väiksem Eestis tavapäraselt RAKE uurimustöös väljapakutud kriteeriumist (elanike arv alates 1500 elanikust). Keskuses on soovitatavalt kättesaadavad teenused, mis rahuldavad elanike põhivajadused.

Pärnu maakonna jaoks sobivad teenuste kättesaadavuse tingimused: kaugus keskusest kuni 20 km, 40 min ühistranspordiga.

Kohalikud keskused (neist Varbla, Tori ja Audru on ka ajaloolised kihelkonnakeskused) on Pärnumaal:

- Varbla
- Koonga
- Audru
- Sauga
- Are
- Tootsi
- Tori
- Sindi
- Paikuse
- Uulu
- Surju
- Kihnu

Kohalikest keskustest kolm – Audru, Paikuse ja Uulu on ühtlasi linnalähedaste keskuskantide keskusteks, Sauga aga linnalähedase kandi keskuseks. Siia loetellu lisandub üliväikese tagamaaga Sindi. Kõigi nende viie keskuse arendamist tuleb vaadelda laiemas, Pärnu linnastu arengu kontekstis.

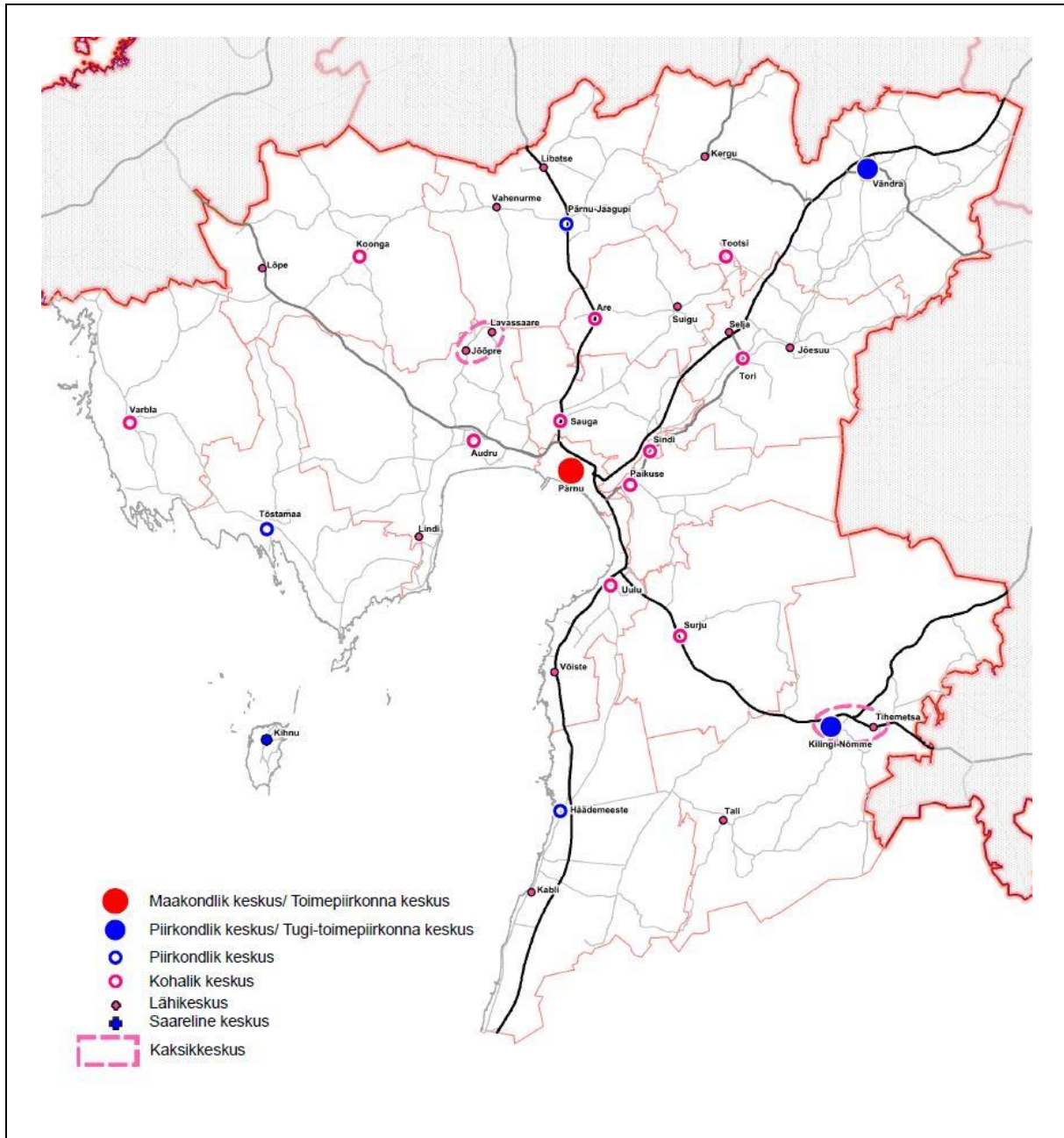
Lähikeskus

Lähikeskuse teenuste jätkusuutlikkust tagav piirkonna elanike arv on mõnevõrra väiksem kui Eestis RAKE uurimustöös väljapakutud kriteeriumide alusel (alates 500 elanikust). Lähikeskus aitab parandada teenuste kättesaadavust suurematest keskustest eemal paiknevates piirkondades. Pärnu maakonna jaoks sobivad teenuste kättesaadavuse tingimused: kaugus keskusest kuni 15 km, 30 min ühistranspordiga.

Lähikeskused on Pärnumaal:

- Lindi
- Jõõpre (kaksikkeskusena koos Lavassaarega)
- Lõpe
- Suigu
- Jõesuu
- Selja
- Võiste

- Kabli
- Tali
- Tihemetsa (Kilingi-Nõmme kaksikeskuse väiksema keskusena)
- Vahenurme
- Libatse
- Kergu

Skeem 4. Pärnu maakonna keskuste võrgustik

Keskuste võrgustik on kantud asustuse joonisele.

2.2. Toimepiirkonnad

Toimepiirkond on keskus-tagamaa süsteem, mis koosneb toimepiirkonna keskusest (maakonnakeskusest) ja sellega funktsionaalselt seotud piirkondlikest, kohalikest ja lähikeskustest (teenuskeskustest) ning nende tagamaal asuvatest kantidest. Nende kantide elanike jaoks on antud keskused peamiseks igapäevase ja perioodilise liikumise sihtkohaks¹¹.

Maakonnatasandi toimepiirkond on üleriigilise planeeringu Eesti 2030+ põhjal defineeritud kui funktsionaalne piirkond, kust on võimalik jõuda tööle, kooli ja igapäevateenusteni 30 minutiga. Toimepiirkond moodustub keskuslinnast Pärnust ja selle tagamaast.

Toimepiirkondade määramise juhendi kohaselt on **toimepiirkonna keskus** linnaline asula, kõige olulisem töökohtade ja teenuste koondumise koht. Keskusega seotud toimepiirkonnas on vähemalt 10 000 elanikku, erandina 5000 elanikku. Toimepiirkondi saab käsitleda kolmel tasandil:

- regionaalsed toimepiirkonnad (Tallinn, Tartu);
- maakonnatasandi toimepiirkonnad (sh Pärnu);
- maakonnatasandi tugi-toimepiirkonnad (sh Vändra ja Kilingi-Nõmme).

Tugi-toimepiirkond on toimepiirkonda toetav, piirkondliku keskusega funktsionaalne piirkond. **Tugi-toimepiirkonna keskuseks** on piirkondlik keskus, mille ülesanne on toetada maakondlikku toimepiirkonna keskust, kui see oma väiksuse või suurte vahemaade tõttu ei suuda üksi pakkuda kõigile maakonna elanikele maakondliku keskuse teenuseid.

Pärnu toimepiirkonna keskus on Pärnu linn, mis on ühtlasi ka 4. tasandi ehk maakondlik teenuskeskus. Toimepiirkonna elanike arv¹² on 82 615 (k.a Vändra ja Kilingi-Nõmme tugi-toimepiirkonnad).

Toimepiirkonna toimimist toetavad kaks tugi-toimepiirkonda keskustega Vändras ja Kilingi-Nõmmes. Tugi-toimepiirkonna rahvaarv on vastavalt 4864 ja 3056 elanikku.

Kant ehk paikkond on asustussüsteemi alama astme funktsionaalselt terviklik või ühtne koostisosa, mille moodustab asustusüksus, selle osa või asustusüksuste grupp. Maakonna jagamisel kantideks on võetud arvesse looduslikke piire, vahemaid, ajaloolisi ja kultuurilisi seoseid, piirkondlikku identiteeti ja erinevaid ajaloolisi halduspiire.

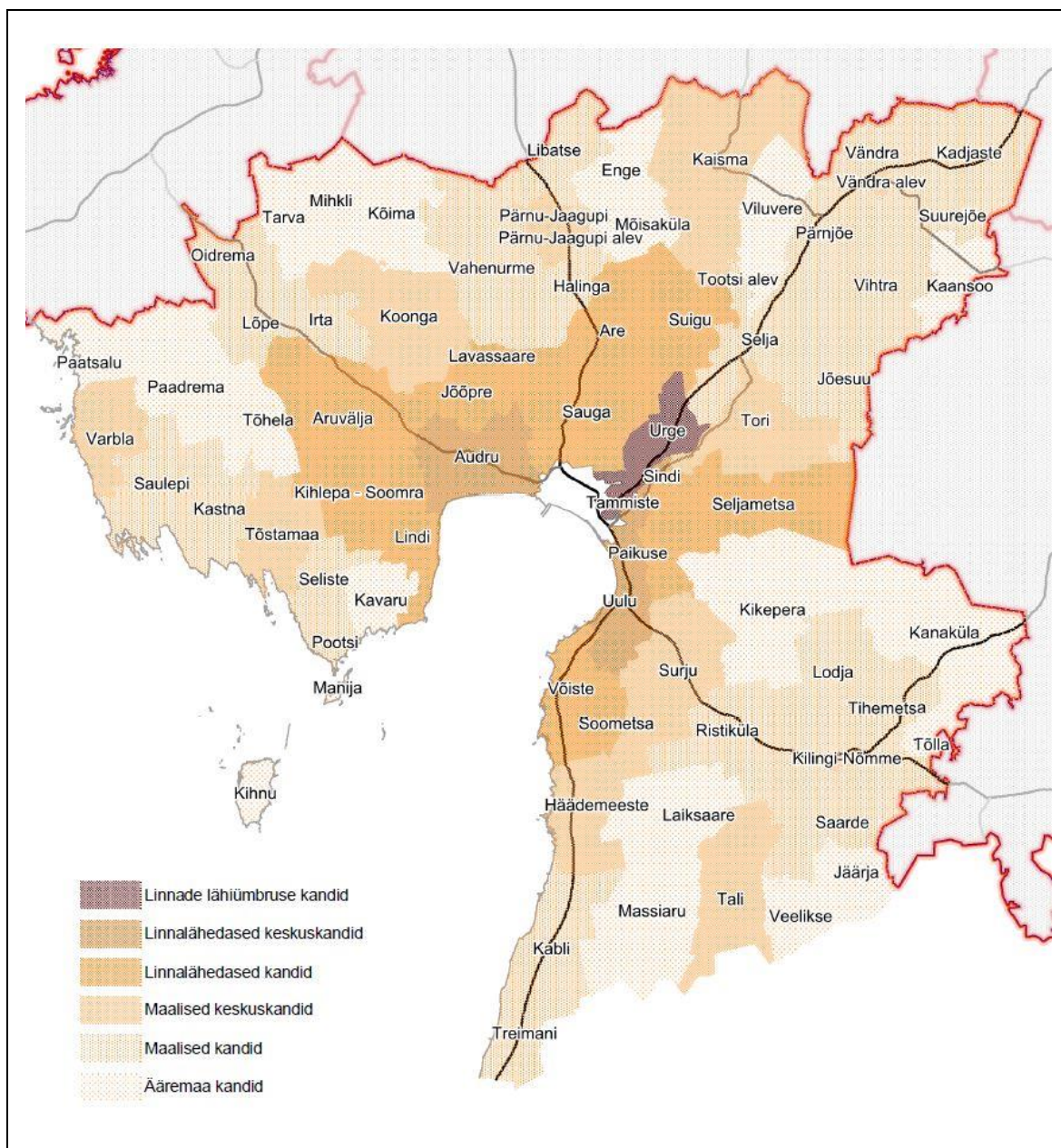
Pärnumaa kandidid ja nende tüübid on määratud maakonna teemaplaneeringuga „Maakonna sotsiaalne infrastruktuur 2008-2015“. Pärnu maakonnas on esindatud järgmised kandiditüübid:

- **Linnade lähiümbruse kandidid** on Tammiste ja Urge (3% kantidest);
- **Linnalähedased keskuskandidid** on Audru, Paikuse, Sindi ja Uulu (6% kantidest);
- **Linnalähedased kandidid** on Are, Aruvälja, Jõõpre, Kihlepa-Soomra, Lavassaare, Lindi, Sauga, Seljametsa, Soometsa, Suigu ja Võiste (15% kantidest);

¹¹ Toimepiirkondade määramise juhend. Siseministeerium, 2014

¹² Sealsamas

- **Maalised keskuskandidid** on Häädemeeste, Kaisma, Kilingi-Nõmme, Vändra (alev), Koonga, Pärnu-Jaagupi, Surju, Tali, Tori, Tõstamaa ja Varbla (15% kantidest);
- **Maalised kandidid** on Halinga, Irta, Jõesuu, Kabli, Kadjaste, Kastna, Libatse, Lodja, Lõpe, Oidrema, Pootsi, Pärnjõe, Ristiküla, Saarde, Sauga, Saulepi, Seliste, Selja, Suurejõe, Tootsi, Treimani, Vahenurme, Vihtra ja Vändra (33% kantidest);
- **Ääremaa kandidid** on Enge, Kaansoo, Kanaküla, Kavaru, Kikepera, Kõima, Laiksaare, Massiaru, Mihkli, Mõisaküla, Paadrema, Paatsalu, Tarva, Tõhela, Tõlla, Viluvere, Jäärja, Kihnu, Manija ja Veelikse (28% kantidest).

Skeem 5. Pärnu maakonna kandidid

Pärnu linna tagamaa võib jagada mitmeks vööndiks

Esiteks, Pärnu linnastu kitsamas mõttes. See hõlmab Pärnu linna koos lähiümbruses vahetult paiknevate asulatega (Audru valla Papsaare küla ja Audru alevik; Sauga valla Eametsa küla, Sauga alevik ja Tammiste küla; Paikuse valla Paikuse alev ja Silla küla, Sindi linn, Tahkuranna valla Reiu küla), mida saab käsitleda ühtse, enam-vähem kompaktse tiheasustusega Pärnu linnapiirkonnana. Need asulad on Pärnu linnaga väga tihedalt seotud ning seal liigub igapäevaselt ligikaudu 50% töötajatest.

Teiseks, nn Suur-Pärnu hõlmab veidi suurema piirkonna lisaks eespool mainitud tiheasustusega aladele. See haarab ka hajaasustusega piirkondi, mis on Pärnu linna kui tõmbekeskuse väga tugevas mõjusfääris.

Pärnu rahuldava kättesaadavuse kriteeriumiks on kaugus kuni 40 km ja 60 min ühistranspordiga. Sellesse piirkonda kuulub 44 kanti, mis kõik asuvad Pärnu maakonnas. Pärnumaa kantidest 29 jäävad Pärnu rahuldava kättesaadavuse piiridest väljapoole.

Toimepiirkonna tagamaa on näidatud illustreerival skeemil asustuse joonisel.

Toimepiirkonna sisemine tzoneering ehk **jaotamine vöönditeks** näitab, kui tugevalt on toimepiirkonda kuuluvad kandidid toimepiirkonna keskusega (Pärnu) seotud. Vööndid on määratud pendelrände intensiivsuse järgi. Toimepiirkonna sees saab eristada kolme vööndit – Pärnu linna lähivöönd, siirdevöönd, ääreala. Maakonnaplaneeringus pakutakse välja lahendused teenuste kättesaadavuse tagamiseks erinevates vööndites.

Pärnu linna lähivöönd – linna ümbritsev toimepiirkonna osa, kus 31% ja enam inimestest on keskuslinnaga teenuste ja töökohtade tõttu tihedalt seotud. Pärnu linna lähivööndisse kuulub 22 kanti 2011. a rahvaloenduse töörande uuringu andmete järgi. Linna lähivööndi suuremad keskused on 2008. aastal koostatud sotsiaalse infrastruktuuri teemaplaneeringus märgitud linnalähedaste keskuskantide keskused: Audru, Paikuse, Sindi ja Uulu ning linna lähiümbruse kantide keskused Tammiste ja Urge.

Pärnu linna lähivööndis arendamisel tuleb:

- tõsta keskuste kompaktsust, vältida linna ja keskuste lähialadele uute kompaktsete hoonestusalade kavandamist;
- tagada teenuste kättesaadavus hea ühistranspordi korraldusega – elanikel peavad olema võimalused teenuskeskusesse sõiduks;
- arendada uut ja täiendada olemasolevat kergliiklusteede võrgustikku ohutuks liiklemiseks ning alternatiiviks auto- ja ühistranspordi kasutamisele;
- soodustada tööstusalade arengut, mis on aluseks uute töökohtade loomisel.

Siirdevöönd on Pärnu linna toimepiirkonna osa, kus keskusega on teenuste ja töökohtade tõttu seotud 16-30% elanikest. Siia kuulub 14 kanti 2011. a rahvaloenduse töörande uuringu¹³ andmete järgi.

Siirdevööndis arendamisel tuleb:

- keskustes säilitada olemasolevad teenused;
- korraldada ühistransport toimepiirkonna keskusega tööpäevadel piisava sagedusega tööle ja kooli käimiseks;
- maakondliku tähtsusega teedele, kus liigub ka ühistransport, rajada mustkate;
- piirkondades, mida läbib raudtee, korraldada head juurdepääsud peatustele ning välja ehitada turvalised parklad.

Pärnu toimepiirkonna ääreala (ääreline ala) – toimepiirkonna servaala, valdavalt hajaasustusega piirkond, kus toimepiirkonna keskusega on igapäevaselt teenuste ja töökohtade tõttu seotud kuni 15% elanikest.

Äärealadel arendamisel tuleb:

- säilitada olemasolevad teenused, vajadusel parendada või juurde luua, vajadusel korraldada teenuste toomine ääreala piirkondadesse kohapeale;
- kombineeritud transporditeenus – tellimussõitude rakendamine, eratranspordi ja elanike ühisalgatuste toetamine transpordi korraldamisel;
- tagada andmeside kvaliteet ja kättesaadavus kaugtöövõimaluste ja e-teenuste rakendamiseks;
- tagada koolitransport;
- toetada teenuse pakkujaid, kodanike initsiatiivi ja -ühendusi.

Eespool kirjeldatud hierarhia, tingimused ja eesmärgid kehtivad ka kahe **tugi-toimepiirkonna Vändra ja Kilingi-Nõmme** kohta. Nende kahe piirkonna rahvaarvud on suurusjärgu võrra väiksemad. Sama võib väita pendelrände suuruse kohta.

Vändra tugi-toimepiirkond (kus 2011. aasta rahvaloenduse andmetel elas 4864 inimest) hõlmab maakonna kirdeosa. Vändra kui pendelrände keskuse mõju ulatub üle maakonna piiri ja haarab ka Kullimaa küla (Rapla maakond, Käru vald). Kilingi-Nõmme tugi-toimepiirkond (kus 2011. aasta rahvaloenduse andmetel elas 3056 inimest) asub maakonna kaguosa Läti piiri ääres. Kumbki piirkond ei täida üheselt kõiki tugi-toimepiirkondade määramise meetoodilisi kriteeriumeid, sest elanike arv jääb alla 5000 elaniku. Antud juhtudel on eranditena lähtutud pendelrändest ja mõlema keskusasula olulisusest Eesti asulate võrgustikus. Siinkohal on üheks oluliseks aspektiks Pärnu maakonna regionaalne eripära – hõreda asustusega väga suur territoorium. Sellel põhineb maakonna planeeringu lahendus.

Vändra tugi-toimepiirkonna puhul on tegemist Pärnumaa maapiirkondade kõige olulisema ettevõtluspiirkonnaga, mille arengut võimendab lähiaastatel veelgi piirkonna konkurentsivõime tugevdamise programmist rahastatud tehnopargi käivitumine. Tähtis on esile tuua Vändra geograafilist paiknemist Eesti saarelis-mandrilis keskme vahetus läheduses, piisaval kaugusel

¹³ Toimepiirkondade määramine. Raport, Statistikaamet, 2014

nii maakonnakeskusest Pärnust (ligi 50 km) kui ka naabermaakonna Järvamaa kahest tähtsaimast keskusest Türist ja Paidest.

Kilingi-Nõmme tugi-toimepiirkonna (üks Eesti „metsapealinnadest“) puhul on oluline välja tuua selle strateegiline asukoht Eesti lõunapiiri lähedal. Kilingi-Nõmme linn on Eesti lõunapiiril alates Valgast algava keskusasulate keti läänepoolseim lüli.

Mõlemal tugi-toimepiirkonna keskusel on oluline roll Pärnu maakonna äärealade majanduskeskkonna kujundamisel ja elanikkonna teenindamisel. Nende mõlemaga on vaja arvestada riigi regionaalpoliitika kujundamisel. Võttes arvesse nii Vändra kui ka Kilingi-Nõmme olulisuse oma tagamaade elujõulisuse tagamisel on väga tähtis suunata nende keskuste tugevdamiseks ka regionaalpoliitilisi toetusmeetmeid.

Pärnu toimepiirkonna äärealadel on piirkondi, mis on seotud naabermaakondade – Lääne, Rapla, Järva ja Viljandi maakonda jäävate paikkondade või keskustega:

- Oidrema, Lõpe ja ka Tarva kandid, aga ka Varbla valla põhjaosa on teatud teenuste (nt gümnaasiumiränne) osas Pärnu toimepiirkonnaga nõrgemalt seotud. Nende kantide elanike jaoks on Pärnu kõrval oluliseks keskuseks ka Lihula linn Lääne maakonnas.
- Kaisma kandi üheks tõmbekeskuseks on Pärnu ja Vändra kõrval Järvakandi alev Rapla maakonnas.
- Vändra valla Kadjaste kandi elanike jaoks on alternatiivseks tõmbekeskuseks Vändra ja Pärnu kõrval ka Türi linn.
- Saarde vallas asuva Kanaküla kandi elanike jaoks on tööränne üheks sihtkohaks Viljandi toimepiirkond.

Samal ajal esineb ka vastupidist, st tõmmet Pärnu maakonna suunas:

- Lääne maakonna Hanila valla lõunaosa – Vatla kandi (nt tööränne) ja ka Lihula elanike (nt gümnaasiumiränne) jaoks on oluliseks tõmbekeskuseks Pärnu linn.
- Rapla maakonna Vigala valla keskosa (Kivi-Vigala kant) üheks tõmbekeskusteks Märjamaa ja Tallinna kõrval on Pärnu maakonna keskused – Pärnu-Jaagupi alev ja Pärnu linn.
- Rapla maakonna Kehtna ja Käru valla (Kullimaa kant) lõunaosa ning Järvakandi alevi elanike jaoks on oluliseks tõmbekeskuseks kohalike keskuste – Kehtna ja Rapla ning Tallinna kõrval tähtis Vändra alev.
- Viljandi maakonna Abja valla edelaosa ja Mõisaküla linna jaoks omab tähtsust ka Kilingi-Nõmme linn ühe tõmbekeskusena.
- Saare maakonna Ruhnu saare elanike jaoks on Kuressaare kõrval tähtsaks tõmbekeskuseks ka Pärnu linn.

Toimepiirkondade omavaheline sidustamine

Toimepiirkondade omavaheline sidustamine on oluline koostöö soodustamiseks ja sellega seotud majandusliku, kultuurilise ja sotsiaalse sünergia tekkimiseks. Toimepiirkondade omavahelise sidustamise aluseks on eeskätt heatasemeline ühistranspordivõrk. Pärnumaa jaoks on oluline tagada head transpordiühendused Tallinna ja naabermaakondade

toimepiirkondadega arstiabi, hariduse, kultuuri jt teenuste kättesaamiseks. Lisaks on tähtsad rahvusvahelised ühendused, sealhulgas Riia suunal.

Tulenevalt maakonna territooriumi suuruselt (eespool märgitud kriteeriumina „suured vahemaad“) ja Eesti keskmisest hõredamast teedevõrgust ei jõua suurest osast Pärnumaa äärealade kantidest Pärnu linna 30 minuti autosõiduga. Need piirkonnad sidustatakse toimepiirkonnaga läbi teenuskeskuste süsteemi. Seetõttu on **oluline hoida ja tugevdada piirkondlike keskuste** – Tõstamaa, Pärnu-Jaagupi, Vändra, Kilingi-Nõmme, Häädemeeste – **rolli** Pärnumaa asustussüsteemis. Siinkohal ei piisa isegi ainult „toetumisest“ kahe tugi-toimepiirkonna keskusele – Vändrale ja Kilingi-Nõmmele.

2.3. Ettevõtlus ja töökohad

Majanduskeskkonna arendamine Eesti suuruselt neljandas ettevõtluspiirkonnas on vajalik töökohtade säilitamiseks ja uute loomiseks. Maakonnas tuleb tagada positiivne ettevõtluskeskkond ning valmisolek uuendusteks. Tööstusettevõtted on Pärnu maakonna olulisemad tööandjad. Ruumiliselt paiknevad maakondliku tähtsusega ettevõtlus- ja tootmisalad Pärnu linnas ja linna lähiümbruses ning tugi-toimepiirkonnakeskustes (Vändra ja Kilingi-Nõmme) või nende lähiümbruses.

Uusi ettevõtlus- ja tootmisalasid kavandatakse Pärnu linna põhjapiirile (Loode-Pärnu tööstusala) ja Sauga alevikku (Sauga tööstusala), samuti Paikuse alevisse (Rukkilille tööstusala). Tahkuranna vallas Uulu külas kavandatakse Uulu tootmisala laiendamist. Varasemalt on suurteks tööstusaladeks kujunenud Pärnu linnas Ehitajate teest põhja pool paiknev tööstusala, Reldori tehniküla jt. Tootmisalasid on silmapaistvate tulemustega arendanud Audru vald Pärnu linnaga piirnevatel aladel. Traditsiooniliselt on maakonna mastaabis tugevaks tööstuskeskuseks olnud Sindi linn. Regionaalpoliitilisest aspektist on tähtis tootmisalade väljaarendamine ka väljaspool nn Suur-Pärnut – Vändras, Kilingi-Nõmmes, Tõstamaal, Häädemeestel ja Pärnu-Jaagupis ning teistes keskustes.

Lisaks eespool märgitud tööstusaladele on olulised turismi- ja puhkemajandusega seotud piirkonnad. Sinna kuuluvad hansalinn Pärnu (sh kuurort ja vanalinn), Matsirand, Tõstamaa, Valgerand, Soontagana, Reiu-Raeküla, Jõulumäe, Rannametsa, Kabli, Soomaa, Kurgja, Tootsi, Kaisma, Lavassaare ja Tihemetsa. Siia lisanduvad pühasustusega väikesaared Kihnu ja Manija (UNESCO poolt tunnustatud Kihnu kultuuriruum). Eraldi väärib märkimist maakonna rannikuala – Romantiline rannatee. See on omanäoline piirkond, kus toimib ettevõtete omavaheline koostöö ja ühisturundamine.

Pärnu koos lähiümbrusega on Harjumaa kõrval teiseks piirkonnaks Eestis, kus kombineeruvad viis tähtsaimat transpordiliiki (maantee-, vee-, õhu-, raudtee- ja torustransport). Ettevõtluse ja väliskaubanduse arengu seisukohalt on sel suur tähtsus. Paremini on kasutusele võetud maantee- ja ka meretransporditranspordi võimalused. Märkimist väärib Pärnu sadama tähtsus Kesk- ja Lõuna-Eesti „mereväravana“ teatud kaubavoogude osas, potentsiaali on ka

reisilaevaliiklusel. Turismi arendamiseks Pärnumaal on tähtis piirkondliku Pärnu lennuvälja olemasolu (hooajalised lennud, harrastuslennud jms). Rail Balticu kiirraudtee rajamine, koos kohalike peatustega, toob maakonnale aegruumiliselt lähemale nii Tallinna kui ka Riia, rääkimata sellele trassile jäävatest kaugematest keskustest. See annab maakonna sotsiaalmajanduslikule arengule uue impulsi.

Pärnu maakond on Eesti suurim metsandus-, jahindus-, kalandus-, mesindus- ja turbatootmispiirkond. Kalandus, eriti rannakalandus, on tähtis sissetulekuallikas rannikul ja väikesaartel. Suurte metsa- ja soomassiivide olemasolu on aluseks teistele nimetatud valdkondadele. Metsad, mis hõlmavad ligi 54% maakonna territooriumist, on üheks maamajanduse alustalaks. Seetõttu on metsamajandusel suur roll töökohtade tagamisel Pärnumaal. Lisaks annavad metsad täiendavaid võimalusi turismi- ja puhkemajanduse korraldamisel.

Põllumajandus on rohkem koondunud sisemaale, eriti maakonna põhja- ja kirdeossa. Soodsa kliimaga Pärnu lahe rannik on tuntud aed- ja köögiviljakasvatustepiirkond. Mitmete põllumajandussaaduste (piim, vill jne) tootmise mahu poolest on Pärnumaa Eesti maakondade seas esinelikus. Mahepõllumajanduse osatähtsus on kasvamas.

Rahvastiku vähenemine maapiirkondades on kaasa toonud probleemid teenuste osutamises – pole piisavalt kliente teenindus- ja kaubandusettevõtte äramajandamiseks. Teisest küljest muutub iga teenindusettevõtte sulgemisega teenuse kasutamine allesjäänud elanikele üha problemaatilisemaks: lähima ettevõtte ni jõudmiseks peavad nad läbima sellevõrra pikema vahemaa. Sellel protsessil on kumuleeruv iseloom: elanike lahkumine maapiirkondadest vajalike teenuste halva kättesaadavuse tõttu sunnib omakorda üha rohkem teenindusettevõtteid oma tegevuse lõpetama.

Sotsiaalse infrastruktuuri planeerimise põhiprobleem on tarbijate hajus paiknemine, mis:

- ei vasta tarbijate teenuse kättesaadavuse ootusele (tarbija jaoks peaks teenus olema võimalikult lähedal);
- ei võimalda teenuse pakkujal saavutada piisavat rentaablust.

Lisaks muutub rahvastiku tihedus piirkonniti, mis tähendab osade teenindusliikide alakoormust või puudujääki. Muutub ka tehnoloogia ja sellega seotult nõudmised teenuste iseloomu järele. Näiteks panga- ja postkontori funktsioonid on (osaliselt) asendanud internet ja e-pank.

Sellest tulenevalt on olulised kaks teenindusettevõtte asukoha omadust: asukoha (majanduslik) tasuvus ja asukoha kättesaadavus. Kumbki neist omadustest ei ole oma olemuselt absoluutne: mõlemad sõltuvad klientide paiknemisest ruumis ja kaugusest nendeni. Eraettevõtte ümber kujuneb teeninduspiirkond turuseaduste alusel ja seda mõjutavad aspektid: kauguse summutav toime (punkt, kus nõudlus muutub nulliks), haldus- ja institutsionaalsed piirid, looduslikud barjäärid, asustumus ja konkurendi turuala.

Üldised soovitused ettevõtluse arendamiseks:

- soodustada mitmekülgset väikeettevõtlust kogu maakonnas;

- toetada ettevõtlus- ja tootmisalade kavandamist maakondlikku, piirkondlikesse ja kohalikesse keskustesse;
- ettevõtlus- ja tootmisalad kavandada üldplaneeringuga piirkondadesse, kus on olemas vastav tehniline taristu. Võimalusel laiendada või tihendada olemasolevaid tootmisalasid;
- uute ettevõtlusalade asukohtade kavandamisel eelistada logistiliste sõlmede, võimalusel ka raudtee lähedust;
- soodustada kasutusest välja jäänud hoonete kasutuselevõttu ettevõtete rajamiseks;
- arvestada keskkonnakaitse tingimustega;
- olemasolevate ettevõtlus- ja tootmisalade laiendamisel ning uute kavandamisel hinnata tegevusega eeldatavalt kaasnevaid keskkonnamõjusid (müra, välisõhusaaste, lõhn, valgus- ja veereostus, jäätmete, liikluskoormus jne). Vajadusel rakendada leevendavaid meetmeid, et ülemäärased keskkonnahäiringud ei ulatuks tootmisaladest väljapoole;
- toetada riiklikult hajaasustuses paiknevate väikeettevõtete ja tootmisalade tehnilise taristu (juurdepääsutee, veevarustus, kiire internet jms) väljaehitamist (viimase miili, hajaasustuse vms programmi läbi).

2.4. Teenused

Arvestades elanikkonna prognoositavat vähenemist ja vananemist tuleb teenuskeskuste võrku kavandada nii, et teenuste kättesaadavus oleks võimalikult hästi tagatud majanduslike võimaluste ja otstarbekuse piires.

Maakonnaplaneeringuga tehakse ettepanek, millised teenused millise tasandi keskuses peaksid olema kohapeal tagatud, et säilitada erinevate tasandikeskuste roll ning sidustada need paremini järgmise tasandi keskusega. Teenuskeskused on olulised igapäevaste teenuste kättesaadavuse tagamiseks ja on ühistranspordi sõlmpunktideks teistes keskustes asuvate teenuste ja töökohtade kättesaamiseks.

Planeeringus toodud teenuste liigitus keskuse tasandi järgi on soovituslik ja näitab optimaalset teenuste hulka vastava tasandi keskuse ning selle tagamaa toimimiseks. Aluseks on võetud ka Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike uuringute keskuse RAKE uuring „Era ja avalike teenuste ruumilise paiknemise ja kättesaadavuse tagamisest ja teenuste käsitlemisest maakonnaplaneeringutes“¹⁴.

Maakondlikus keskuses Pärnus on tagatud teenuste lai valik kogu Pärnumaa elanikele. Teenuseid iseloomustab regionaalselt kõrgeim kvaliteet ja mitmekülgus, sellele vastavad kulud personalile ja taristu ülalpidamisele. Maakondlikus keskuses on kättesaadavad ka piirkondliku, kohaliku ja lähikeskuse teenused.

¹⁴Era- ja avalike teenuste ruumilise paiknemise ja kättesaadavuse tagamisest ja teenuste käsitlemisest maakonnaplaneeringutes, Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringu keskus RAKE, 2015
https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/Uuringud/Ruumiline_planeerimine/2015_teenus_keskuste_uuringu_lopparuanne.pdf

Piirkondlikes keskustes (Vändra, Kilingi-Nõmme, Pärnu-Jaagupi, Häädemeeste, Tõstamaa) on vajalik tagada kohalikud kvaliteetteenused. Need on teenused, mida ei kasutata igapäevaselt, kuid elukvaliteedi jaoks on olulised ja raskesti asendatavad. Teenuste osutamiseks on vajalik spetsialiseerunud meeskond. Piirkondlikus keskus on kättesaadavad ka kohaliku ja lähikeskuse teenused.

Kohalikes keskustes (Varbla, Koonga, Audru, Sauga, Are, Tootsi, Tori, Sindi, Paikuse, Uulu, Surju, Kihnu) on vajalik tagada kohalikud põhiteenused, mille sage kasutamine rahuldab elanike igapäevaelu põhivajadused (haridus, tervis, turvalisus, vaba aeg). Nende teenuste osutamine eeldab lihtteenustega võrreldes suuremat asjatundjate meeskonda ja kõrgemate investeerimis- ja majandamiskuludega taristut. Kihnus on vajalik teenuste pakkujatel arvestada saareliste erisustega. Kohalikus keskus on kättesaadavad ka lähikeskuse teenused.

Lähikeskustes (Lindi, Jõõpre, Lavassaare, Lõpe, Suigu, Jõesuu, Selja, Võiste, Kabli, Tali, Tihemetsa, Vahenurme, Kergu, Libatse) on vajalik tagada kohalikud lihtteenused, mida kasutatakse sagedaselt igapäevaelus. Lihtteenused on alternatiiviks kohalikele põhiteenustele, neile esitatakse vaid väiksemad nõuded (nt lastehoid, algkool, postipunkt). Teenuste osutamiseks on vajalik kohalolev personal ja kliendibaasi miinimumvajadus. Need keskused aitavad parandada teenuste kättesaadavust suurematest keskustest eemal paiknevates piirkondades. Teenuste kättesaadavuse tagamiseks lähikeskustes on otstarbekas kasutada paindlikke lahendusi.

Tabel 1. Soovituslikud teenused erinevate tasandite keskustes Pärnumaal

Teenus	Maakondlik keskus	Piirkondlik keskus	Kohalik keskus	Lähikeskus
laste päevahoid	x	x	x	x
lasteaed	x	x	x	
algkool (põhikooli I-II kooliaste)	x	x	x	x
põhikool	x	x	x	
gümnaasium	x	x		
riigigümnaasium	x			
ülikool, rakenduslik kõrgkool	x			
kutseõppe- või täiendusõppeasutus	x			
õpilaskodu	x	x		
vaba aja keskus, seltsimaja	x	x	x	x
noortekeskus	x	x	x	
rahvamaja	x	x	x	
kultuurikeskus	x	x		
kino	x			
teater	x			
muuseum	x	x		
maakonnamuuseum	x			
haruraamatukogu	x	x	x	x
raamatukogu	x	x	x	

maakonnaraamatukogu	x			
välispordiväljak	x	x	x	x
spordisaal või terviserada	x	x	x	
spordikeskus (ujula, staadion, sisehall)	x	x		
võistlusstaadion	x			
sotsiaaltöötaja vastuvõtt	x	x	x	
perearsti vastuvõtt või esmatasandi tervisekeskus	x	x	x	
keskhaigla, sünnitusabi, eriarstiabi	x			
kiirabijaam (kiirabibrigaad)	x	x		
apteek, haruapteek	x	x	x	
hambaravi	x	x	x	
päevakeskus eakatele	x	x	x	
hooldekodu eakatele	x	x	x	
erihoolekande teenused	x	x	x	
piirkonnapolitseainiku vastuvõtt	x	x	x	
politseijaoskond	x			
päästekomando	x	x		
päästikeskus	x			
toidu- ja esmatarbekaupade kauplus	x	x	x	x
ehitus- ja aiakaupade kauplus	x	x		
kaubanduskeskus	x	x		
tankla	x	x	x	
postipunkt	x	x	x	x
postkontor	x	x	x	
sularahaautomaat või postipank	x	x	x	
pangakontor	x			
ühistranspordi terminal	x	x		
riigiametite regionaalsed üksused	x			

Ettepanekud teenuste kättesaadavuse tagamiseks

- Olenevalt teenuse iseloomust säilitada teenused selleks sobiva tasandi keskuses kohapeal.
- Teenuse puudumisel keskuses korraldada kättesaadavus ühistranspordi või muude lahendustega (inva-, tellitav jne transport).
- Üksteisele lähedal asuvate keskuste (nn kaksikkeskuste) puhul on otstarbekas moodustada ühine teenuskeskus, kus erinevad teenused jaotuvad mõlema keskuse vahel.
- Rakendada alternatiivseid lahendusi (internetipõhised teenused, teenuse viimine tarbijani, nõudetransport, perioodilised teenused jne) kui teenuste saamine on raskendatud ühistranspordikorralduse ebaotstarbekuse tõttu (puudub võimalus liikuda edasi-tagasi mõistliku ajavahega, liinid puuduvad, reisijate vähesus jne).

- Piirkondades, kus teenuse säilitamine kohapeal on vajalik piirkonna elujõulisuse säilimiseks, kaaluda teenuste kättesaadavuse tagamiseks regionaalsete toetuste rakendamist.
- Keskustesse teenuste kavandamisel ja väljaarendamisel arvestada selles keskuses juba varem välja kujunenud funktsioone ja eripärasid.
- Kvaliteetse gümnaasiumihariduse kättesaadavuse tagamine on riigi prioriteet, mida viiakse ellu gümnaasiumivõrgu arendamisega valdavalt maakondlikes keskustes lähtudes haridusstrateegiast ja selle programmidest. Piirkondlikes keskustes gümnaasiumihariduse arendamine toimub vastavalt riiklikele vajadustele.
- Pärnu riigigümnaasiumi kui kogu maakonda teenindava õppeasutuse juurde kavandada õpilaskodu.

2.5. Asustuse suunamise üldpõhimõtted

Üleriigiline planeering Eesti 2030+ seab eesmärgiks tagada olemasolevas asustussüsteemis inimestele võimalikult hea elukvaliteet, erinevate piirkondade arengupotentsiaali maksimaalne ärakasutamise ja asustusvõrgu toimimise. Asustuse suunamise eesmärgiks on olemasolevale asustusstruktuurile toetuva mitmekülgse ja valikuvõimalusi pakkuva elu- ja majanduskeskkonna kujundamine, elukeskkonna kvaliteedi säilitamine ja parandamine.

Nagu Eesti nii ka Pärnumaa rahvastik on vähenemas. Tegemist ei ole lühiajalise trendiga – ees ootab pikk periood, kus rahvaarv väheneb ja elanikkond vananeb. Maakonnaplaneeringus keskendutakse seetõttu olemasolevate väärtuste (kohapealne konkurentsivõimeline ettevõtlus, teadvustatud identiteet, ajalooline hoonestus, loodusväärtused) säilitamisele ja kohapealse ressursi kasutamisele.

Planeeringuga taotletakse asustussüsteemi tasakaalustamist eelkõige tugeva maakonnakeskuse ja piirkondlike keskuste võrgustiku kaudu. Tulenevalt vältimatutest rahvastikumuutustest kahanevad paljud maa-asulad ja väikelinnad ka lähitulevikus, millest tingituna väheneb sealsete teenuste maht. Maapiirkonna asustuse püsijäämiseks on vaja need siduda Vändra, Kilingi-Nõmme, Häädemeeste, Pärnu-Jaagupi ja Tõstamaaga kui piirkondlike keskustega ning maakonnakeskuse Pärnuga. Seega on oluline hoida esmatähtsate teenuste valikut maakonna piirkondlikes keskustes.

Maapiirkondades ei saa pakkuda samasugust teenuste ja töökohtade valikut nagu Pärnus, kuid kogu Pärnumaad saab hoida elamisväärsena. Võrdsete võimaluste loomine hariduse, esmatasandi teenuste, töökohtade ja tervishoiuteenuste kättesaamisel on eeldusteks inimeste tervise ja elukvaliteedi jätkuvale paranemisele.

Püasustuse alalhoidmiseks peab kõigis maakohtades olema aastaringselt sõidukõlblik avalik teedevõrk, võimalus liituda mõistliku hinna eest elektrivõrguga, kiire andmesidevõrguga ja kasutada kvaliteetset joogivett. Inimesed peavad saama esmatähtsaid teenuseid lähikonnast ja pääsema ühistranspordiga iga päev maakonnakeskusse. Ääremaadel tuleb püasustus säilitada sobivate regionaalpoliitiliste meetmete abil. Inimese heaolu ja tervist mõjutavad suuremal või vähemal määral kõik poliitilised, majanduslikud jt otsused. Tähtis on sotsiaalsete rühmade ja kogukondade aktiivne osalemine oma kodukandi ja ühiskonna elu ning keskkonda mõjutavate otsuste tegemisel.

Kohalikud omavalitsused peavad võtma senisest rohkem vastutust ruumilise arengu kujundamise eest. Eesmärgiks tuleb seada ühtsem asustuse suunamine üldplaneeringute kaudu. Vajaduse korral tunnistama kehtetuks detailplaneeringud, mille elluviimine ei taga kestlikku arengut ega elukeskkonna kvaliteeti.

Asustuse suunamise üldised põhimõtted

- Säilitada väljakujunenud asustusstruktuur, tagada elamisvõimalused kogu maakonnas ja neid parendada.
- Hoida linnade ja teiste asulate kompaktsust, arendada neid eelkõige sisestruktuure tihendades ja kasutusest välja jäänud maid ning hooneid uuesti kasutusele võttes.
- Eelisarendada olemasoleva asustuse, teede ja raudteede, ühistranspordiliinide ja tehnovõrkude vahetus läheduses paiknevaid alasid.
- Toetada ettevõtlusealade toimimist ja uute loomist ning nende kättesaadavust. Arendada uusi tootmisalasid põhiliselt olemasolevate laiendamise teel.
- Teedevõrku arendada läbi teede kvaliteedi tõstmise. Kogu teedevõrk siduda elu- ja töökohti pakkuvate ning teenuseid osutavate keskuste vahel. Kujundada ohutu kergliiklusteede võrgustik.
- Teenuste ja ühistranspordi kättesaadavus tagada võimalikult kodulähedastes asulates, selle võimaluse puudumisel tagada kättesaadavus muul viisil.
- Veekogude kasutamisevõimalusi suurendada veeäärsete alade väärtustamisega ja vaadete avamisega.
- Säilitada looduslikud, kultuurilised ja maastikulised väärtused, arvestada nendega planeeringute koostamisel.
- Planeeringute koostamisel arvestada roheline võrgustiku sidususega, siduda puhkeotstarbelised liikumisevõimalused roheline võrgustikuga (ka linnalise asustusega aladel).
- Suuremad kaubanduskeskused kavandada üldplaneeringuga.
- Töötada välja terviklikud planeeringulahendused, vältides nn ühe-krundi planeeringuid.
- Kahanevates asulates selgitada välja lagununud tootmishooned ja elamud. Leida neile uus kasutusotstarve või likvideerida.
- Tühjaks jäänud ohtlikud hooned lammutada.
- Elamu- ja puhkealasid ei tohi planeerida riigiteede kaitsevööndisse, tööstusalade lähedusse ja riigikaitseharjutusvälja ja/või lasketiiru piiranguvööndisse, arvestades neist tulenevate negatiivsete mõjudega (müra, tolm, heitgaasid jm).
- Vältida elamualade kavandamist veekogude ehituskeeluvöönditesse ja roheline võrgustiku aladele.
- Planeeringute ja projektide koostamisel arvestada välisõhu kvaliteedi ja müra normidega.

Maakasutuse suunamisel üldplaneeringus on otstarbekas järgida järgmisi etapilise arengu üldpõhimõtteid.

Esimeses etapis peab toimuma asustuse tihendamine keskustes, eelkõige linnades ja piirkondlikes keskustes. Oluline on olemasolevate, kasutusest väljas olevate hoonestatud alade kasutuselevõtmine ja vajadusel neile uue funktsiooni leidmine. Kahanevates asulates tuleb olemasolev asustus kohandada inimväärsele elukeskkonnale vastavaks.

Teises etapis peaks toimuma olemasoleva asustuse, teede ja tänavate, ühistranspordiliinide ja tehnovõrkude vahetus läheduses paiknevate alade arendamine ning olemasolevate tootmis- ja ärimaade naabruses olevate uute tootmis- ja ärialade arendamine.

Alles seejärel võtta kasutusele muud alad. Nende kasutuselevõtu eelduseks on vajaliku tehnilise ja elamuehituse korral ka sotsiaalse taristu nõuetekohane väljaarendamine.

Tiheasustusega alad maareformi seaduse mõistes Pärnumaal on määratud kohalike omavalitsuste üldplaneeringutega, v.a Tootsi vald, kus üldplaneering puudub. Tootsi alev on määratud tiheasustusega alaks 1998. aastal kehtestatud Pärnu maakonna planeeringuga. Käesoleva maakonnaplaneeringuga määratakse Tootsi alev jätkuvalt tiheasustusega alaks.

2.5.1. Linnalise asustusega alad

Linnalise asustusega alad on nii elamualad, äri- ja tootmisalad kui ka linnasisesed puhkealad, mis moodustavad kompakse terviku. Maakonnaplaneeringus on need kavandatud eelisarendatavateks aladeks, mis on elanike, töökohtade ja teenuste peamiseks koondumiskohtadeks ka rahvastiku kahenemise tingimustes. Linnalise asustusega ala nõuab ühtset taristu väljaarendamist. Uute linnalise asustusega alade kavandamine kahaneva rahvastiku tingimustes üldjuhul pole mõistlik. See eeldab põhjendatud argumentatsiooni ja arutelu avaliku planeerimisprotsessi raames.

Viimasel aastakümnel on Pärnu lähiümbruses toimunud aktiivne valglinnastumine, mille tulemusel on kahanenud elanike arv linnas ja kasvanud lähivaldade elanike arv. Kõige enam on valglinnastumise protsess tuntav linnalähedastes piirkondades Audru, Sauga, Paikuse ja Tahkuranna valdades. Linnapiiri taha elama asunud on samas jätkuvalt seotud Pärnu linnaga läbi töötamis-, õppimis- ja huvitegevusvõimaluste ning muude linnas pakutavate teenuste kasutamise, mistõttu on suurenenud pendelränne Pärnu ja linnalähedaste asumite vahel. Tekkinud on nn Suur-Pärnu, kus linnaline keskkond vaheldub maalise keskkonnaga. Seepärast oleks otstarbekas Suur-Pärnu piirkonda käsitleda terviklikult eraldi koostatava planeeringu raames. Selles tuleks keskenduda kvaliteetse, esteetiliselt ja arhitektuurselt nauditava elukeskkonna, hästitoimivate transpordiühenduste ning tiheda teeninduskohtade võrgustikuga avaliku ruumi väljakujundamisele.

Linnalise asustusega alade väljaselgitamisel on aluseks võetud Statistikaameti andmed¹⁵. Maakonnaplaneeringus on määratud linnalise asustusega alad, kus elab 500 elanikku ning hoonete vahekaugus on väiksem kui 200 m. Maakonnaplaneeringus näidatud linnalise asustusega alad ei ühti üldplaneeringutes määratud kompaktse hoonestusega alade ja tiheasustusaladega.

Linnalise asustusega alad maakonnas:

- Pärnu linn
- Kilingi-Nõmme linn
- Sindi linn
- Vändra alev
- Pärnu-Jaagupi alev
- Paikuse alev
- Tootsi alev
- Sauga alevik
- Audru alevik
- Võiste alevik
- Häädemeeste alevik
- Uulu küla keskus
- Tõstamaa alevik

Linnalise asustusega ala sees saab üldplaneeringuga eristada ja piiritleda omakorda **tiheasumeid** kui ruumiliselt terviklikke üksuseid. Tiheasumi piiritlemisel lähtutakse maastikulisest, funktsionaalsest ning kogukondlikust loogikast. Tiheasum võib hõlmata nii äri, elamu- kui tootmisalasid, samuti puhkealasid jt teisi kvaliteetse elukeskkonna jaoks vajalikke funktsioone. Olemasoleva tiheasumi laienemine saab toimuda vaid tervikliku, sh nii olemasolevat kui kavandatavat laiendust hõlmava ruumilahenduse alusel. Tiheasumi arendamine toimub põhimõttel, et avalik ruum ja elanikele vajalikud taristud on kavandatud terviklikena ning laienduste puhul ehitatud välja hiljemalt hoonete valmimise ajaks.

Linnalise asustusega alad on kantud asustuse joonisele.

Tingimused üldplaneeringute koostamiseks ja linnalise asustusega alade arendamiseks:

- tagada ala ruumiline ja funktsionaalne terviklikkus ning mitmekesisus, tagada erinevate funktsioonide –teenuste, elu-, puhke- ja ettevõtlusefunktsiooni koostoimimine;
- järgida olemasolevat asustusstruktuuri seda võimalusel tihendades, eelistada tühjana seisvate hoonete ja maa-alade taaskasutusele võtmist. Uute suuremate elamualade kavandamisel siduda need olemasoleva kompaktse asustusega;
- linnalise asustusega ala piirid ja maakasutustingimused täpsustada üldplaneeringuga;
- linnalise asustusega ala sees paiknevad tiheasumid määrata üldplaneeringuga;

¹⁵ Statistikaamet, Rahva ja eluruumide loenduse andmed tiheasustusega paikkondades, 2011.
<https://estat.stat.ee/StatistikaKaart/VKR>

- väärtustada väljakujunenud ruumilist linnastruktuuri, miljööd ja ajaloolist ehituspärandit. Säilitada linna- ja asulasüdameid, toetada seal teenuste mitmekülsust;
- uushoonestuse kavandamisel arvestada piirkonnas väljakujunenud ehitusmahtude ja ehituslaadiga, seada eesmärgiks kõrge arhitektuuriline tase;
- tagada roheline võrgustiku sidusus nii linnalise asula siseselt kui ka väliste roheline võrgustiku elementidega;
- Pärnu linna lähiümbruse roheline võrgustik siduda puhkemetsade, linnasiseste haljasalade, parkide ning puhke- ja sportimiskohtadega. Veekogud avada igatüüpe kasutamiseks;
- vee-äärsed alad siduda avaliku ruumiga, kavandada sinna puhkealaid ja ühiskondlikke ehitisi;
- põhimõtted linnaruumi loodus- ja kultuuriväärtuste säilimiseks näha ette üldplaneeringuga. Tagada kaasaegsed puhkevajadused;
- eelisarendada keskkonnasäästlikke ja tervislikke liikumisviise, arendada välja linnasisene ja -lähedane kergliiklusteede võrgustik ja ühendada see ühistranspordi võrgustikuga;
- Pärnu linnas ja selle lähiümbruses soodustada ühistranspordi kasutamist;
- linnalise asula laiendamist ei tohi kavandada väärtuslikule põllumajandusmaale ega metsaalale, laiendamine peab toimuma läbi üldplaneeringu;
- vaigse piirkonna¹⁶ vajadus määratleda üldplaneeringuga.

2.5.2. Maalised piirkonnad

Maalist piirkonda iseloomustab valdavalt hajus asustumus, kus esineb väiksemaid kompaktselt iseloomuga asustusalasid (nt väikesemad alevikud, külakeskused, elamu- ja suvilapiirkonnad). Pärnu maakond on põhiselt maaline piirkond.

Tingimused üldplaneeringute koostamiseks ja maaliste piirkondade arendamiseks:

- maaliste piirkondade arendamise eeldused ja võimalused täpsustada üldplaneeringuga;
- eelistada uute arendustegevuste koondamine olemasolevatesse keskustesse, tagamaks sellega juba toimivate keskuste jätkusuutlikkust ja täiendavat arengut, sh teenuste ja töökohtade olemasolu;
- uue hoonestuse kavandamisel järgida väljakujunenud asustus- ja hoonestusstruktuuri;
- säilitada olemasolevat looduskeskkonda, väärtuslikke maastikke ja väärtuslikke põllumajandusmaid;
- planeeringute koostamisel rakendada hajaasustusele tüüpilisi lahendusi. Selleks võib üldplaneeringutes määrata hoonestatavate kruntide suuruse, hoonegruppidesse kavandatavate hoonete lubatud maksimaalne arv, hoonegruppide lubatud vahekaugused, mahud jne;

¹⁶ Välisõhu strateegilise mürakaardi ja välisõhus leviva müra vähendamise tegevuskava sisule esitatavad miinimumnõuded <https://www.riigiteataja.ee/akt/119072013002?leiaKehtiv>

- maalises piirkonnas vältida linnalise asustuse kavandamist, va põhjendatud juhul ettevõtlusalasid;
- vältida ehitustegevust liigniisketel aladel;
- üleujutusaladele (meri ja jõed) asustuse kavandamisel teadvustada üleujutusohu ja võtta kasutusele meetmed kahjude ennetamiseks, et vältida kahju varale, inimese tervisele ja keskkonnale.

2.5.3. Detailplaneeringu koostamise kohustusega alad

Maakonnaplaneering määrab linnalise asustusega alad, kus detailplaneeringu koostamise kohustusega alad ja juhud täpsustatakse üldplaneeringuga. Detailplaneeringu koostamise kohustusega alad ja juhud maalises piirkonnas määratakse üldplaneeringutega.

3. RUUMILISED VÄÄRTUSED

Üleriigiline planeering Eesti 2030+ näeb ette maastike hoidmise, säilitamise ja kestliku kasutamise. Eesmärk on asustussüsteemi, maastikuväärtuste ja looduskeskkonna hea seisundi säilitamine, parandamine ning edasiarendamine. Planeering seab ülesandeks välja töötada Eesti rahvusmaastike määratlemise ja nende säilimist tagavad tingimused.

Üleriigilises planeeringus on käsitletud rohelist võrgustikku kui süsteemi, mis toetab ökosüsteemide toimimist. Määratud on tuumalade ja koridoride põhivõrk Eestis. Välja on toodud, et roheline võrgustiku võtmine kaitse alla ei ole otstarbekas ega vajalik. See muudaks asustuse püsimise ja arengu maapiirkondades küsitavaks, oleks vastuolus roheline võrgustiku eesmärgiga ja integreeritud ruumilise planeerimise põhimõtetega.

3.1. Elukeskkonna väärtused

3.1.1. Väärtuslikud maastikud

Pärnumaad iseloomustab maastikutüüpide rohkus ja vaheldumine. Maakond jääb põhiosas Pärnu madalikule, millele annavad ilme suured metsad, jõed, sood ja rabad. Rannikut palistavad luiteahelikud. Mereranna ja luudete vahele jääb kitsas liivane ja kivine maariba. Rannikumeri on madal ja rannajoon Liust kuni Läänemaa piirini tugevasti liigestatud. Pärnu madalikul moodustab Pärnu jõgi lisajõgedega tiheda vetevõrgu. Pärnu jõe keskjooksul ulatub aluspõhi maapinnale ja paljandub devoni liivakivi. Jõgede kallastel leidub viirsavidel kohati väga viljakaid muldi, need alad on olnud aastasadu põldudeks haritud ja tihedama asustusega. Jõgedest kaugemale jäävad metsad ja rabad. Maakonna põhjaosa maastikud kuuluvad Lääne-Eesti regiooni. Pinnakate on kohati nii õhuke, et paas ulatub maapinnale. Domineerivad viljakad lubjarikkad mullad. Paepealsetele on iseloomulikud loolad ja kadastikud. Maastikku ilmestavad salumetsad. Paepealsetest aladest põhja, Läänemaa piirile, jääb ulatuslik metsade ja soode võõnd.

Üldnimetuse „väärtuslik maastik“ all käsitletakse maakonnaplaneeringus väärtuslikke maastikke, kauneid tee- ja veeteelõike ning silmapaistvalt ilusa vaatega kohti. Väärtuslike maastikena on määratud kuhjunud väärtustega maastikud, kus maastikul on kultuurilis-ajalooline väärtus, looduslik väärtus, puhkeväärtus ja turismipotentsiaal, identiteediväärtus ning esteetiline väärtus.

Esmakordselt määratleti maakonna väärtuslikud maastikud 2003. aastal kehtestatud Pärnu maakonna planeeringu teemaplaneeringuga „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused“. Käesoleva maakonnaplaneeringu koostamise käigus on need koostöös kohalike omavalitsustega üle vaadatud ja kaasajastatud.

Väärtuslike maastike valiku üldised kriteeriumid:

- maastik on piirkonna kultuurilis-ajaloolise identiteedi kandja;

- maastikul on kultuurilises, ökoloogilises ja sotsiaalses sfääris tähtis avalikkust huvitav roll;
- maastik on majandusressurss, mis õige majandamise korral võib kaasa aidata uute töökohtade loomisele;
- maastik on elukeskkonna oluline osa, mis aitab kaasa kohaliku kultuuri kujunemisele;
- maastik indiviidi ja ühiskonna heaolu olulise osana seab kõigile õigused ja kohustused;
- maastik on muutuv – muutused majanduses kiirendavad maastike ümberkujunemist.

Väärtuslike maastike määramise tulemused ja kirjeldused on toodud Lisas 3 „Pärnumaa väärtuslikud maastikud“.

Valitud maastikud iseloomustavad maakonna maastike väärtusi ja nende vaheldusrikkust ning on esinduslikud seal paiknevate väärtuste poolest. **Pärnumaal on määratud 33 väärtuslikku maastikku.**

- A1. Reiu jõe suudmeala
- A2. Sindi
- A3. Tori
- A4. Vihtra - Suurejõe - Kurgja jõemaastik
- A5. Vändra
- A6. Kaisma järvede maastik
- A7. Kodesmaa - Kaelase piirkonna põllumaastik
- A8. Lavassaare - Virussaare turbamaa
- A9. Soomaa
- A10. Uulu - Tahkuranna - Jõulumäe
- A11. Rannametsa
- A12. Häädemeeste
- A13. Ikla - Kabli - Jaagupi rannamaastik
- A14. Põhja-Liivi märgala
- A15. Kilingi-Nõmme - Saarde
- A16. Kihnu
- A17. Manija - Liu rannikumaastik
- A18. Lindi - Tõstamaa teemaastik
- A19. Tõstamaa - Värati
- A20. Ermistu - Tõhela järvemaastik
- A21. Kastna - Vaiste rannamaastik
- A22. Sõmeri - Raespa rannikumaastik
- A23. Varbla
- A24. Paatsalu - Varbla laiud
- A25. Nätsi - Võlla soomaastik
- A26. Soontagana
- A27. Audru - Valgerand
- A28. Pärnu rand ja vanalinn
- A29. Pärnu rannaniit

- A30. Niidu - Tammiste metsamaastik
- A31. Piistaoja põllumaastik
- A32. Kolga luitemaastik
- A33. Pärnu - Jaagupi

Valitud **teelõigud** paiknevad enamasti mitu aastasada vanadel ja õgvendamata teedel, mistõttu nende vahetusse lähedusse jääb hulgaliselt väärtusi ning neil liikudes avaneb tihti ilusaid vaateid. **Veeteelõigud** on esinduslikud nii oma looduslikkuse kui kauni ilme poolest. Kaunid tee- ja veeteelõigud on hästi sobilikud kasutamiseks matkateedeks, turismimarsruutide kavandamiseks.

Pärnumaal on määratud 21 kaunist tee- ja veeteelõiku

Lemme - Laiksaare - Tõitoja tee	Saulepa - Liu rannatee
Reiu jõgi Viisireiust Surjuni	Kihlepa - Põhara tee
Viisireiu - Kilingi-Nõmme matkatee	Soomra - Alu tee
Ikla - Surju (Timmi) matkatee	Kiisamaa soode vaheline tee
Kabli - Massiaru tee	Lavassaare - Tootsi raudtee
Laiksaare - Tali - Jäärja - Mõisaküla tee	Sauga jõe keskjooks
Kilingi-Nõmme - Soomaa metsatee	Pärnu-Jaagupi - Kergu tee
Halliste jõgi	Kilingi-Nõmme - Kõpu maantee
Reiu jõe alamjooks	Lindi - Tõstamaa maantee
Häädemeeste - Ikla vana maantee	Pärnu, Navesti ja Halliste jõed
Seljametsa - Sikaselja teelõik	

Silmapaistvalt ilusa vaatega kohad paiknevad piirkondades, kuhu on võimalik suhteliselt hästi ligi pääseda. Juba praegu on mitmed kohad kujunenud matkajate peatuspaikadeks, kus saab nautida loodusvaateid ja maastike erinevaid väärtusi. Tihti on need ümbruskonnast pisut kõrgematel ja lagedamatel aladel või mererannal.

Pärnumaal on määratud 48 silmapaistvalt ilusa vaatega kohta

Suurküla	Manija saare lõunatipp
Pulgoja rannaniit	Manija saare keskosa
Kivikupitsa mägi	Kihnu läänerannik
Kabli rand	Kihnu lõunatipp
Laiksaare	Kavaru rand
Nigula looduskaitseala vaatetorn	Rannametsa
Reinu mägi	Sindi vana raudteesild
Pati voor	Sindi kirikupark
Allikukivi	Reiu vana raudteesild
Saarde kiriku mägi	Reiu jõe suue
Kanaküla	Pärnu jõgi Taali metskonna juures
Katkusoo	Tori sild
Tõitoja käär	Tori-Jõesuu tee
Pikla nina	Suurejõe veski
Soontagana maalinn	Kurgja veskipais
Pärdi mägi	Mädara linnamägi
Tahku nina	Rae paisjärv
Reiu rand	Kaisma Suurjärv

Pärnu muuli tipp	Kaelase mõis
Illuste poolsaare tipp	Pereküla
Paagi säär	Pitsalu
Kastna poolsaar	Levaroti mägi
Männiku oja suue	Tõhela järv
Audru poldri tamm	Köössa mägi

Väärtuslikud maastikud, ilusad tee- ja veeteelõigud ning silmapaistvalt ilusa vaatega kohad on kantud looduskeskkonna joonisele.

Üldised kasutustingimused väärtuslike maastike säilitamiseks:

- väärtuslike maastike täpsemad piirid ja nende hooldamiseks vajalikud meetmed määrata üldplaneeringuga;
- ehituskeeluvööndi ulatus (suurendamine või vähendamine) ranna- ja kaldaaladel täpsustada üldplaneeringuga;
- hoonestuse planeerimisel väärtuslikule maastikule järgida olemasolevat ajaloolist asustust, arvestades ajaloolise teede- ja tänavate võrgu ning ehitustraditsioonidega;
- säilitada ajaloolist maakasutust, põllumajandusmaastiku avatust ja vaateid väärtuslikele maastikuelementidele;
- tagada kaunite teelõikude avalik kasutus;
- tagada kaunite veeteelõikude läbitavus.

Tingimused väärtuslike maastike omapära säilitamiseks:

- maa sihtotstarbe muutmisel arvestada, et säiliks maastikumuster;
- hoonete ehitamisel või ümberehitamisel säilitada ja sobitada maastikule omaseid hooneid ja elemente;
- uute ehitusalade ja joonehitiste rajamisel säilitada olemasolevad väärtused ja sobitada uued elemendid kooskõlas olemasolevatega;
- tuulegeneraatorite ehitamine väärtuslikele maastikele on võimalik ainult üld- või eriplaneeringu alusel;
- väärtuslike märgalade kuivendamine on keelatud, v.a juhtudel, kui alale on antud kaevandamise luba;
- juhul, kui väärtuslikul maastikul soovitakse kaevandada maavaravaru, hinnata kavandatava tegevuse mõju väärtuslikule maastikule ning säilitada ala väärtused maksimaalselt. Maavaravaru kaevandamise lõppedes korrastada ala selliselt, et see sobituks väärtusliku maastikuga;
- maastikele parema juurdepääsetavuse tagamiseks kavandada meetmed üldplaneeringuga;
- maastikuökoloogilisest printsiibist lähtuvalt säilitada looduslikud kooslused saarekestena kultuurmaastikes. Kui looduslike kooslusi on paiguti napilt, täiendada neid maastikke uue haljastusega ja metsatukkadega.

Tingimused silmapaistvalt ilusa vaatega kohtade säilitamiseks:

- reserveerida ilusa vaatega kohad avalikeks puhkekohtadeks üldplaneeringuga;
- tingimused vaadete säilimiseks ja avamiseks seada üldplaneeringuga.

Soovitused maastikuväärtuste suurendamiseks

Teelõikudel vaadete avamine, õgvendamise vältimine, maa reserveerimine peatuspaikadeks, puhkekohtade sidumine ilusate vaadet pakkuvate paikadega. Kaunid teelõigud varustada viitadega loodus- ja muinsuskaitse objektide, puhkekohtade, matkaradade ja teiste huviväärsuste juurde.

Veeteelõikudel kaldaalade (eelkõige kallasrajad) hooldamine, vaadete avamine ja vaatekohtadele avalike juurdepääsude tagamine veekogudele, veeteelt juurdepääsude tagamine kaldal olevale vaatamisväärsusele, vaadete avamine veekogult kallastele, veekogude kaevetöödel (puhastamisel taimestikust jne) loodusliku süngi taastamine.

Pärandkultuurimaastikel talude ja põldude vaheliste metsatukkade säilitamine, veekogude looduslikkuse säilitamine, tööstushoonete sobitamine maastikku selliselt, et need ei rikuks maastiku ilmet.

Metsamaastikus pärandkultuuri objektidel – kiviaiad, maalinnad, varjupaigad, matusepaigad, lubjaaugud, põlised teekohad, taluasemed, kivimurrud – on oluline selgitada need enne, kui kavandatakse raadamist või teisi maastiku väärtusi oluliselt ohustada võivaid tegevusi. Säilitada pärandkultuuri objektid.

Külamaastikel uute tehnorajatiste küladest möödajuhtimine, metsatukkade ja põllualade säilitamine, põlishoonete jt elementide säilitamine või taastamine.

Muinsuskaitseobjektidele tagada juurdepääsud ja peatuskoht, vaadete avamine ja objektide eksponeerimine. Kaitsevööndi ulatus täpsustada üldplaneeringuga.

Kaitstavatele loodusobjektidele juurdepääsude tagamine, peatuskohtadeks maa reserveerimine, hooldamine ning vaadete avamine ja eksponeerimine.

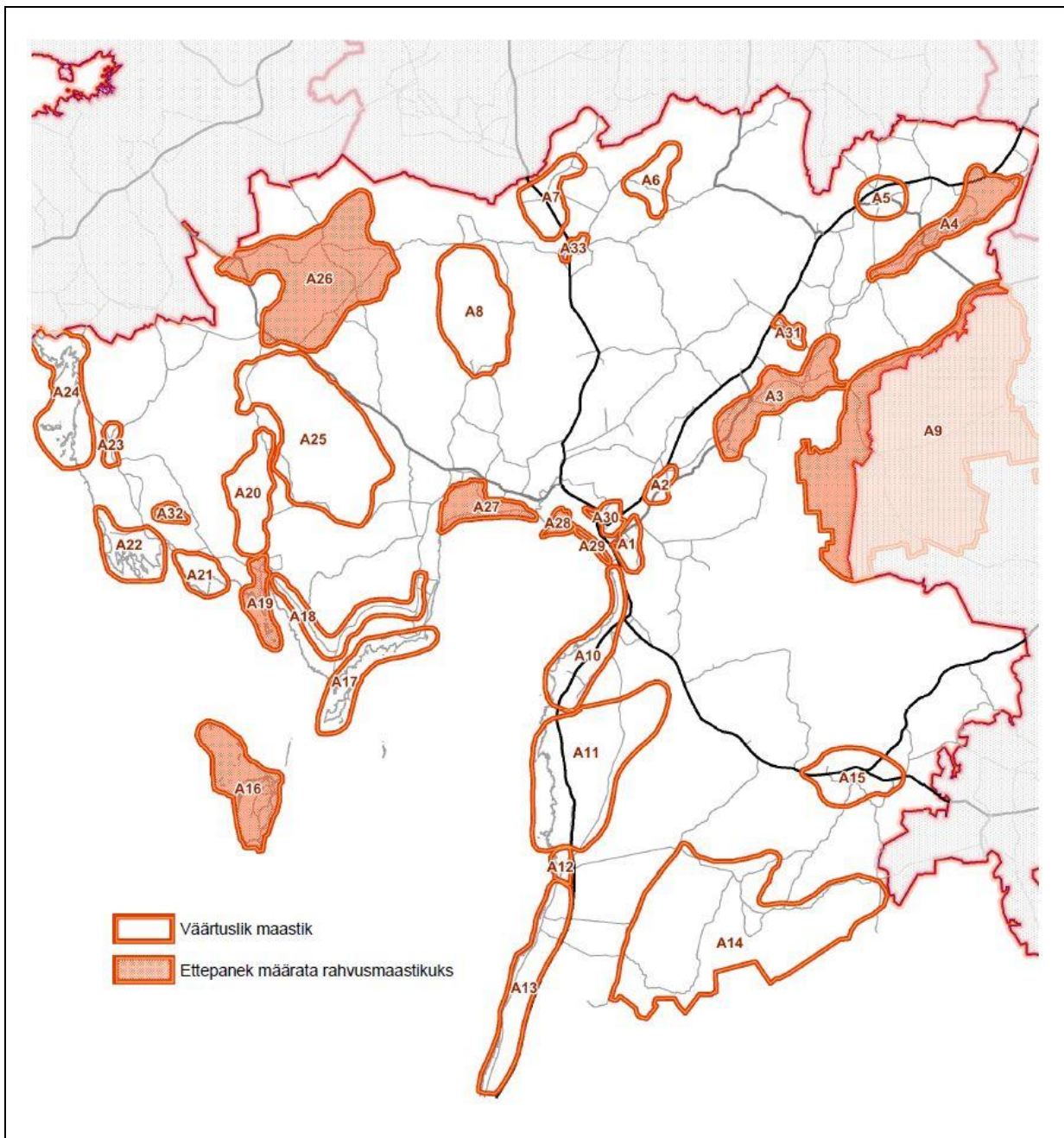
Arhitektuurilistele vaatamisväärsustele juurdepääsude tagamine, peatuskohad ja parklad, objektide tähistamine ja eksponeerimine.

Ettepanek rahvusmaastike nimetamiseks

Maakonnaplaneering teeb ettepaneku nimetada Pärnumaa kaheksa väärtuslikku maastikku Eesti rahvusmaastikeks. Valitud maastikud on unikaalsed, tuntud nii Eestis kui ka kaugemal ning väärivad kõrgendatud tähelepanu.

Nimetada rahvusmaastikeks järgmised kõige väärtuslikumad Pärnumaa maastikud:

- A3. Tori
- A4. Vihtra - Suurejõe - Kurgja jõemaastik
- A9. Soomaa
- A16. Kihnu
- A19. Tõstamaa – Värati
- A26. Soontagana
- A27. Audru - Valgerand
- A28. Pärnu rand ja vanalinn

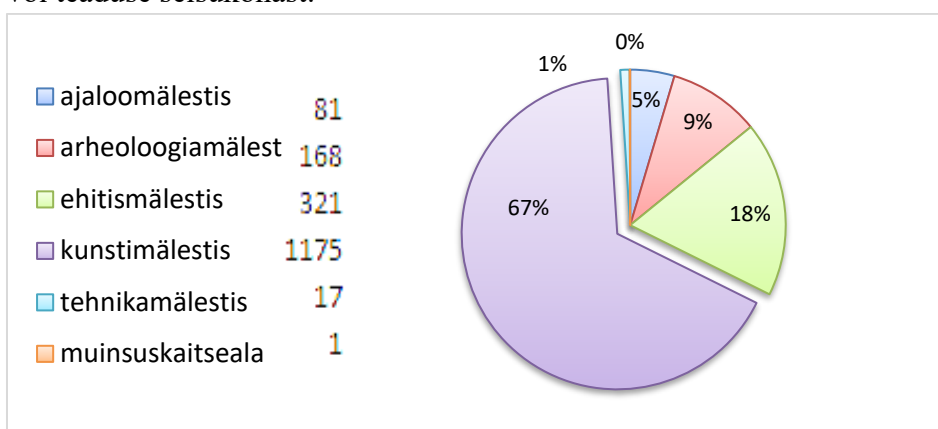
Skeem 6. Pärnumaa väärtuslikud maastikud ja ettepanekud rahvusmaastike nimetamiseks

3.1.2. Kultuuriväärtused

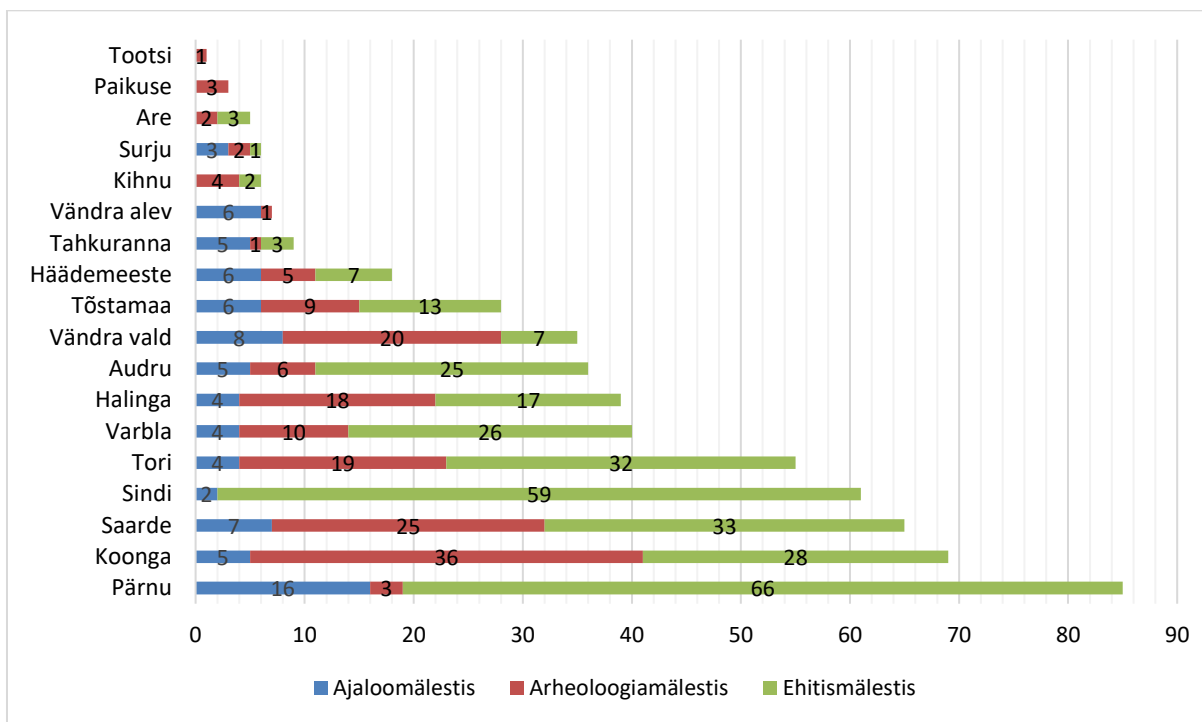
Kultuuriväärtusteks on kultuurimälestised, arhitektuursed ansamblid ja pärandkultuuriobjektid. Kultuuriväärtused on kantud kultuurimälestiste riiklikku registrisse¹⁷. 10.12.2015 seisuga oli Pärnumaal 1763 kultuurimälestist.

Kultuurimälestised on riikliku kaitse all olevad kinnis- või vallasasjad või nende osad või asjade kogumid või terviklikud ehitised, millel on ajalooline, arheoloogiline, etnograafiline, linnaehituslik, arhitektuuriline, kunstiline, teaduslik, usundilooline või muu kultuuriväärtus, mille tõttu need on tunnistatud mälestiseks.

Arhitektuursed ansamblid on isoleeritud või ühendatud ehitiste grupid, mille arhitektuur, terviklikkus või seos maastikuga omab väljapaistvat üldist või lokaalset väärtust ajaloo, kunsti või teaduse seisukohast.

Skeem 7. Kultuurimälestised liikide kaupa

Skeem 8. Kultuurimälestiste paiknemine kohalikes omavalitsustes

¹⁷ <https://register.muinas.ee/public.php>

Vanimad inimasustusega seotud kohad Pärnumaal

Pulli asulakoht on seni teadaolevatel andmetel Eesti vanim inimasula, mis paikneb Pärnu jõe paremal kaldal, Reiu jõe suudmest ülesvoolu Pulli külas. Hooajaliselt kasutatud Pulli laagripaigas elati ilmselt 9000-8550 a eKr. Sealt on leitud tulekivist ja loomaluudest valmistatud tööriistu ja jahitarbeid (kõõvitsad, noad, noole- ja odaotsad jm). Vanuselt järgmised on Sindi-Lodja asulakohad, mis jäävad Reiu jõe suudmealale. Need elupaigad olid kasutusel 7100-6600 a eKr ja tõenäoliselt aastaringiselt. Leidude hulgas on rikkalik valik töö-, jahi- ja kalastusriistu. Täna hästi markeeritud ja kättesaadav on muinasaegse Läänemaa Soontagana kihelkonna keskne linnus Soontagana maalinn (10.-12. sajand), mis on Pärnumaal suurim ja olulisim muinasajaobjekt pindalaga ligikaudu 3500 m².

Muinsuskaitsealad ja Kihnu kultuuriruum

Pärnu vanalinna ja kuurordi muinsuskaitseala on moodustatud 1973. aastal. Muinsuskaitseala suurusega 136,4 ha haarab Pärnu vanalinna ja seda ümbritseva endise muldkindlustuste vööndi, mereäärse rannapargi ja nende vahel jääva villade maa-ala. Muinsuskaitseala eesmärk on ajalooliselt väljakujunenud linnaehitusliku koosluse ja kaitseala kujundavate ehitiste, plaanistruktuuri, kultuurikihi, maastikuelementide, miljöölise eripära ning muinsuskaitsealale avanevate kaug- ja sisevaadete säilitamine.

Kihnu kultuuriruum on ainulaadne Läänemere piirkonnas, selle silmatorkavaks omapäraks on Kihnu ja Manija saarel valitsev kogukondlik elulaad, mitmekülgsed kultuuritavad, kihnu keel ja looduskeskkond. Kihnu elulaad ja elatusallikad on alati sõltunud ümbritsevast Läänemerest, mis mängib olulist rolli kogukonna tekkimises ja tavade kujunemises. Kihnu kultuuriruum on kantud 2003. a UNESCO suulise ja vaimse pärandi nimekirja ja liidetud 2008. a inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja.¹⁸

Kultuurimälestise riiklikus registris oli 10.12.2015 seisuga arvel veel 103 objekti – neli ajaloo-, 53 arheoloogia-, 46 ehitismälestise kategooria ehitist või paika, mille kohta on tehtud ettepanek kultuurimälestiseks tunnistamiseks. Pärast uuringute ja hindamiste läbiviimist võidakse kanda need kultuurimälestiste registrisse.

Väärtuslike üksikobjektide, ansamblite ja kohtadena käsitletakse Muinsuskaitseameti uuringute tulemusena väljaselgitatud pärandit, sh 20. sajandi arhitektuuripärand (nt raudteearhitektuur, vallamajad, palvemajad, maakoolimajad), militaarpärand, maaehituspärand (nt rehielamud jm taluarhitektuur) ja looduslikud pühapaigad.

Pärandkultuuriks kõige avaramas mõistes on eelmiste põlvkondade elamisviisist jäänud nähtavad jäljed maastikul. See on eriline osa meie rahvakultuurist, rahvuslikust identiteedist – nii ainelise kui vaimse kultuuri pärandist. Pärandkultuuri tüübid on kultuurimaastiku kujunemisega seonduv, maa ja rahva ajalugu valgustav, kogukonna ajalooga seonduv, talupidamisega seonduv, töötleva tootmisega seotud ja metsanduslik pärandkultuur. Pärandkultuuri objektid on kantud Keskkonnaagentuuri¹⁹ andmebaasi. 9.12.2015 seisuga oli Pärnumaal inventeeritud 3174 pärandkultuuriobjekti.

¹⁸ <http://www.unesco.org/culture/ich/en/lists>

¹⁹ <http://www.keskkonnaagentuur.ee/>

Pärnumaal asub kümme ajaloolist kihelkonnakeskust: Varbla, Audru, Häädemeeste, Mihkli, Pärnu, Pärnu-Jaagupi, Saarde, Tori, Tõstamaa ja Vändra. Kihelkonnakeskustes²⁰ on enamasti säilinud kirik, kalmistu, kõrtsi- ja mõisahooned, vallamaja, koolihoone, meiereihoone jms ühiskonnaelu arenguga seotud hoonestus.

Pärnumaa piirid on ajaloos muutunud. 1939. aastal olid maakonna koosseisus alad kaasaegselt Viljandimaalt Abja, Halliste ning Karksi-Nuia ümbrus ning kaasaegselt Raplamaalt Lelle ja Kärü ümbrus. Varbla ja Mihkli ümbrus kuulus ajaloolise Läänemaa koosseisu. Nõukogulikud haldusjaotuse ümberkorraldused (1950-1986) muutsid korduvalt maakonna piire. Viimane piiride muutus oli 1986. aastal, mil Ruhnu saar liideti Saaremaaga.

Üldised tingimused üldplaneeringute koostamiseks ja kultuuriväärtuste säilitamiseks:

- üldplaneeringus maakasutus- ja ehitustingimuste seadmisel arvestada ajaloolise maakasutuse ja asustustruktuuriga ning säilitada kultuuriväärtuslikud elemendid, sh ajaloolised vaated;
- arvestada maakonna piirkondliku kultuuri (Kihnu kultuur, Soomaa piirkonna elulaad jt) eripära säilitamise vajadusega;
- maa-alad, kuhu on kontsentreerunud väärtuslikud kultuuripärandi objektid, määrata vajadusel miljööväärtuslikeks aladeks, seada neile kaitse- ja kasutustingimused üldplaneeringuga. Kaaluda 20. sajandi arhitektuuri-, militaar- ja maaehituspärandi, pärandkultuuriobjektide kaitse alla võtmist kohalikul tasandil ning seada neile kaitse- ja kasutustingimused;
- miljööväärtuslike alade ja väärtuslike üksikobjektide kaitse- ja kasutustingimuste määramisel pöörata tähelepanu hoonestuse väärtusele, millised miljööalal paiknevatest ehitistest on väärtuslikud säilitatavad ehitised, millised mitte;
- üldplaneeringus määratavad kaitse- ja kasutustingimused peavad olema piisavaks aluseks detailplaneeringute koostamiseks, detailplaneeringu koostamise kohustuse puudumisel ka projekteerimistingimuste andmiseks väärtuslikele ehitistele peale- ja juurdeehitamisel ning välisviimistluse muutmisel;
- kavandada miljööväärtuslikele aladele puhke-, rekreatsiooni-, õppe- ja muid tegevusi;
- määratleda vaatekoridorid maanteedelt ning tagada vaated kultuurilooliselt olulistele objektidele ja väärtuslikele maastikele üldplaneeringuga;
- pöörata tähelepanu võimalikele arheoloogiliselt väärtuslikele aladele. Piirkondades, kus arheoloogiamälestiste kontsentratsioon on suur, arvestada mälestistele sobiliku keskkonna säilitamisega ning asjaoluga, et muinas- ja keskaegsete asustuskeskuste läheduses võib olla veel leidmata kultuuriväärtusi (asulakohti, kalmeid, rauasulatuskohti jms). Mälestiste rühmale sobilik keskkond on traditsiooniline ajaloolise asustusstruktuuriga maastik;
- ajaloolised kihelkonnakeskused määrata miljööväärtuslikeks aladeks üldplaneeringuga;
- väärtustada ja tagada ehituspärandi säilimine läbi kasutamise.

²⁰ Kirikukihelkond oli maakoguduse piirkond ja ühtlasi kohalik omavalitsusüksus. 1925. a. kihelkonnad kaotati. Tänu ainulise ja vaimse kultuuri iseärasustele - oma rahvarõivad, keelemurrak, eripärane rahvaluule jms - on kihelkond peamine eesti keele, rahvaluule ja etnograafia uurimisel aluseks olev territoriaalne üksus.

3.1.3. Puhkealad ja puhkemetsad

Puhkealad

Pärnumaa puhkealad on seotud mere, rannikumaastike, metsade ja rabade, kaitsealade ja teiste looduskaunite kohtadega. Maakondlikud puhkealad on kavandatud selleks, et maakonna elanikud ja turistid saaksid neid avalikult kasutada erinevateks vabaaja harrastusteks. Need paiknevad ka väärtuslikel maastikel. Puhkealad jagunevad rannikuvööndi ja sisemaa puhkealadeks.

Rannikuvööndi puhkealad

- Kuurordi- ja suvituslinn Pärnu ja seda ümbritsev puhkepiirkond, kuhu kuuluvad Valgerand, Niidu, Reiu – Raeküla, Tammiste ja Jõulumäe.
- Häädemeeste – Ikla puhkepiirkond, kuhu kuuluvad Jaagupi, Kabli, Treimani ja Ikla.
- Paatsalu–Tõstamaa puhkepiirkond, kuhu kuuluvad Paatsalu, Varbla, Matsi, Kastna – Saulepi.
- Kihnu saar.

Sisemaa puhkealad on Koonga – Mihkli, Kaisma Suurjärv, Kurgja, Riisa – Halliste, Pärnu jõgi, Kilingi-Nõmme – Kanaküla ja Põhja-Liivimaa (Nigula).

Pärnumaa on nii Eestis kui ka Põhjamaades tuntud suvituskoht. Pärnu on Eesti suvepealinn. Läbi aastakümnete on puhkamiseks kasutatud lisaks Pärnu liivarannale ka teisi kauneid maakonna rannaalasid. Suurima puhkepotentsiaaliga liivarannad on Matsirand, Valgerand ja Jaagupi– Ikla piirkond. Puhkajate arvu mitmekordistumine suvel eeldab läbimõeldud infrastruktuuri ja puhkerajatiste planeerimist ning regulaarset hooldust.

Puhkealade üldised kasutustingimused:

- puhkealade piirid täpsustada üldplaneeringuga;
- kohaliku tähtsusega virgestus- ja puhkealad määrata üldplaneeringuga;
- majandustegevuse kavandamisel lähtuda nii rohelise võrgustiku kui ka väärtuslike maastike säilimiseks seatud tingimustest;
- soosida puhkemajandusliku ja ökoturismiga seonduvaid tegevusi;
- parendada juurdepääsetavust jalgsi, jalgratta ja ühistranspordiga;
- jõgede ja järvede kallastel asuvatele puhkealadele määrata avalikud juurdepääsuteed üldplaneeringuga;
- rannaaladele avalikud juurdepääsuteed määrata üldplaneeringuga.

Puhkemets

Pärnu ja Kilingi-Nõmme linnade ümber on planeeritud puhkemets selleks, et linnade elanikel oleks võimalus puhata, korjata seeni ja marju, teha tervisesporti ka kodu lähedal, linnalähiümbruse metsades.

Pärnu linnalähiümbruse puhkemets ulatub ümber Pärnu Valgerannast kuni Uuluni. Sellesse vööndisse jäävad: Valgeranna, Niidu – Tammiste, Raeküla – Lodja ja Reiu – Uulu metsad ning Kõrsa ja Rääma rabad.

Kilingi-Nõmme linna lähiümbruse puhkemets jääb Kilingi-Nõmmest lääne ning põhja suunas.

Puhkemetsa üldised kasutustingimused:

- soosida puhkuse ja rekreatsiooniga seotud tegevusi;
- vältida senise maa juhtfunktsiooni (metsamaa) ja sihtotstarbe (maatulundusmaa) muutmist;
- vältida lageraie teostamist;
- määrata Pärnu linna lähiümbruse kõrge puhkeväärtusega metsaalad avalikuks kasutamiseks üldplaneeringuga;
- vältida uue hoonestuse rajamist;
- puhkemetsadele avalikud juurdepääsuteed määrata üldplaneeringuga;
- kohaliku tähtsusega puhkemetsad määrata üldplaneeringuga;
- kavandada loodusradade võrgustik;
- puhkemetsas kehtivad maakonnaplaneeringus määratud roheline võrgustiku toimimise tagamiseks ja säilitamiseks määratud üldised kasutustingimused (vt ptk 3.3.1).

Puhketeed

Puhketeed on kavandatud Pärnu linna lähiümbrusesse, mererannikule ja väikese liiklusega looduskaunite teede äärde selleks, et elanikud ja külastajad saaksid aktiivselt veeta vaba aega, liikuda looduses ja tegeleda tervisespordiga. Puhketeed läbivad üldjuhul mitut kohalikku omavalitsust.

Maakonda läbib ka rahvusvaheline jalgrattatee EuroVelo 10. Tegemist on ringmarsruudiga (Hansaring) Läänemere rannikualal, mis kulgeb läbi Soome, Rootsi Taani, Saksamaa, Poola, Leedu, Läti, Eesti ja ulatub Sankt Peterburgi. Eestis algab EuroVelo marsruut Läti piirilt ja kulgeb maakonna rannikul Tallinna ning edasi Narva, kogupikkus on 980 km.

Looduses liikumise tarbeks on Riigimetsa Majandamise Keskus valmistanud ette Oandu–Aegviidu–Ikla matkatee. 375 km pikk matkatee kulgeb Põhja-Eestist Lahemaa rahvuspargist läbi Kõrvemaa metsade ja ühe Euroopa võimsaima soomaastiku – Soomaa rahvuspargi ning Pärnumaa metsade kuni jõuab mereäärsetesse rannaküladesse ja Liivi lahe kaunile rannale Iklas.

Planeeritud maakondlikud puhketeed on Pärnu – Tori ringtee, Kilingi-Nõmme–Jäärja – Kabli, Tori – Soomaa, Tootsi – Lavassaare ja Papsaare – Matsiranna rannikutee.

Üldised tingimused puhketeede laialdasemaks kasutamiseks:

- puhketeedega ühtival maanteedel kavandada meetmed puhkajate ohutu liikumise tagamiseks;
- puhketeede paremaks kasutamiseks näha ette parklad üldplaneeringuga;
- kohaliku omavalitsuse sisesed matka- ja puhketeed määrata üldplaneeringuga.

Puhkemetsad ja puhketeed on kantud looduskeskkonna joonisele.

3.1.4. Avalikult kasutatavad veekogud

Pärnumaal on 189 vooluveekogu, neist 66 jõe ja oja valgala on suurem kui 25 km². Maakonnast ligikaudu 70% jääb Pärnu jõe ja tema lisajõgede valgalale. Merega piirneva rannajoone pikkus on 242 km.

Avalikult kasutatavaid vooluveekogusid²¹ Pärnumaal on 36, neist suuremad on Pärnu, Reiu, Navesti, Sauga ja Audru jõed. **Avalikult kasutatavaid järvi**²² on 12, neist suuremad on Ermistu järv, Tõhela järv, Lavassaare järv, Kaisma Suurjärv. Paisjärvi on 18.

Avalikult kasutatavad veekogud on mõeldud igaühele kasutamiseks. Suuremad jõed, järved ja meri ning nende kaldaalad pakuvad mitmekülgsed puhkevõimalusi – suplemine, veesport, veel ja jää liikumine, kalapüük jne. Seetõttu on oluline neid väärtustada. Selleks tuleb tagada veekogudele avalikud juurdepääsud, luua täiendavaid puhkealasid ja -kohti.

Avalikult kasutataval veekogul on kaldal liikumiseks kallasrada. Selle laius on laevatatavatel veekogudel kümme meetrit ning teistel veekogudel neli meetrit²³.

Laevatatavad siseveekogud²⁴ on Pärnu jõgi suudmest kuni Reiu jõe suudmeni, Sauga jõgi suudmest kuni Vana-Pärnu jalakäijate sillani, Reiu jõgi suudmest kuni raudtee sillani.

Tähelepanu vääriavad **rannikujõed**, mis on ka lõhilaste kudemisjõed ja nende seisundist sõltub kalavarude taastootmine Liivi lahes. Lõhe, jõeforelli, meriforelli ja harjuse kudemis- ja elupaigad²⁵ on Kolga oja, Lemmejõgi, Loode oja ja Männiku oja kogu ulatuses; Paadrema jõgi Paadrema – Risti maantee sillast suudmeni; Pärnu jõgi Tarbja paisust suudmeni; Rannametsa jõgi Laiksaare paisust suudmeni; Reiu jõgi Humalaste jõe suudmest kuni suubumiseni Pärnu jõkke; Timmkanal kogu ulatuses; Ura jõgi Rae paisust.

Natura võrgustikku kuuluvad Pärnu, Reiu ja Lemme jõed ning Navesti jõgi Navesti hoiuala piires. Neil kehtivad piirangud on seatud looduskaitseaduses. Tähtsal kohal Pärnu jõe kui kalakudemisjõe seisundi parandamisel on Sindi paisu likvideerimine.

Avalikult kasutatavate veekogude üldised kasutamistingimused:

- arendustegevused veekogude kaldaalal ja veekasutus ei tohi halvendada veekogu seisundit;
- sadamate asukohad ja kallasraja kulgemine sadamatest mööda määrata üldplaneeringuga;
- veekogude kaldaalade ja mereranniku mitmekülgsed kasutamisevõimalused kavandada üldplaneeringuga;

²¹ Vabariigi Valitsuse 08.03.2012 korraldus nr 116 „Avalikult kasutatavate veekogude nimekirja kinnitamine“

²² Sealsamas

²³ Veeseadus

²⁴ Meresõiduohutuse seadus

²⁵ Lõhe, jõeforelli, meriforelli ja harjuse kudemis- ja elupaikade nimistu, Keskkonnaministri 15.06.2014 määrus nr 73

- avalikud juurdepääsuteed veekogude kaldale, seal paiknevatele puhkekohtadele, paadisadamatele ja supluskohtadele tagada üldplaneeringuga;
- avalikult kasutatavate veekogude kasutamistingimised ja veekoguga seotud ehitiste, sh paadisadamate ja veeskamiskohtade asukohad täpsustada üldplaneeringuga;
- veekogude eutrofeerumise vähendamiseks on otstarbekas säilitada kõrgtaimestik nende lõunakallastel veekaitsevööndis;
- säilitada veekogude ja nende kaldaalade looduslikkus ning vältida tegevusi, mis seavad ohtu veekogude hea seisundi;
- soovitused ja meetmed ohtlike paisude²⁶ ja ehitistega tegelemiseks näha ette üldplaneeringuga;
- likvideerida Sindi pais.

Veekogude seisundit hinnatakse pinna- ja põhjaveekogumite kaupa. Pärnumaal on 97 pinnaveekogumit, nendest 94 vooluvee- ja kolm seisuveekogumit. 2014. aastal antud hinnangu²⁷ kohaselt on maakonnas heas seisus 52 vooluveekogumit ja kaks seisuveekogumit. Selles on toodud, et veekogumite kesist ja halba seisundit põhjustavad peamiselt paisud, nendesse kantavad toitained ja saasteained. Väga halvas seisundis veekogusid maakonnas ei ole.

Veepoliitika raamdirektiivi²⁸ kohaselt oleks tulnud veekogud heasse seisundisse viia 2015. aastaks. Erinevatel põhjustel on mitmetes veekogumites hea seisund saavutamata. Aastateks 2015-2021 kinnitatud veemajanduskavas on nendele veekogumitele seatud pikendatud eesmärk, hea seisundi saavutamine 2021. aastaks. Selle täitmiseks Pärnumaal olevatele veekogumitele kohaldatavad meetmed on sätestatud Lääne-Eesti veemajanduskavas²⁹.

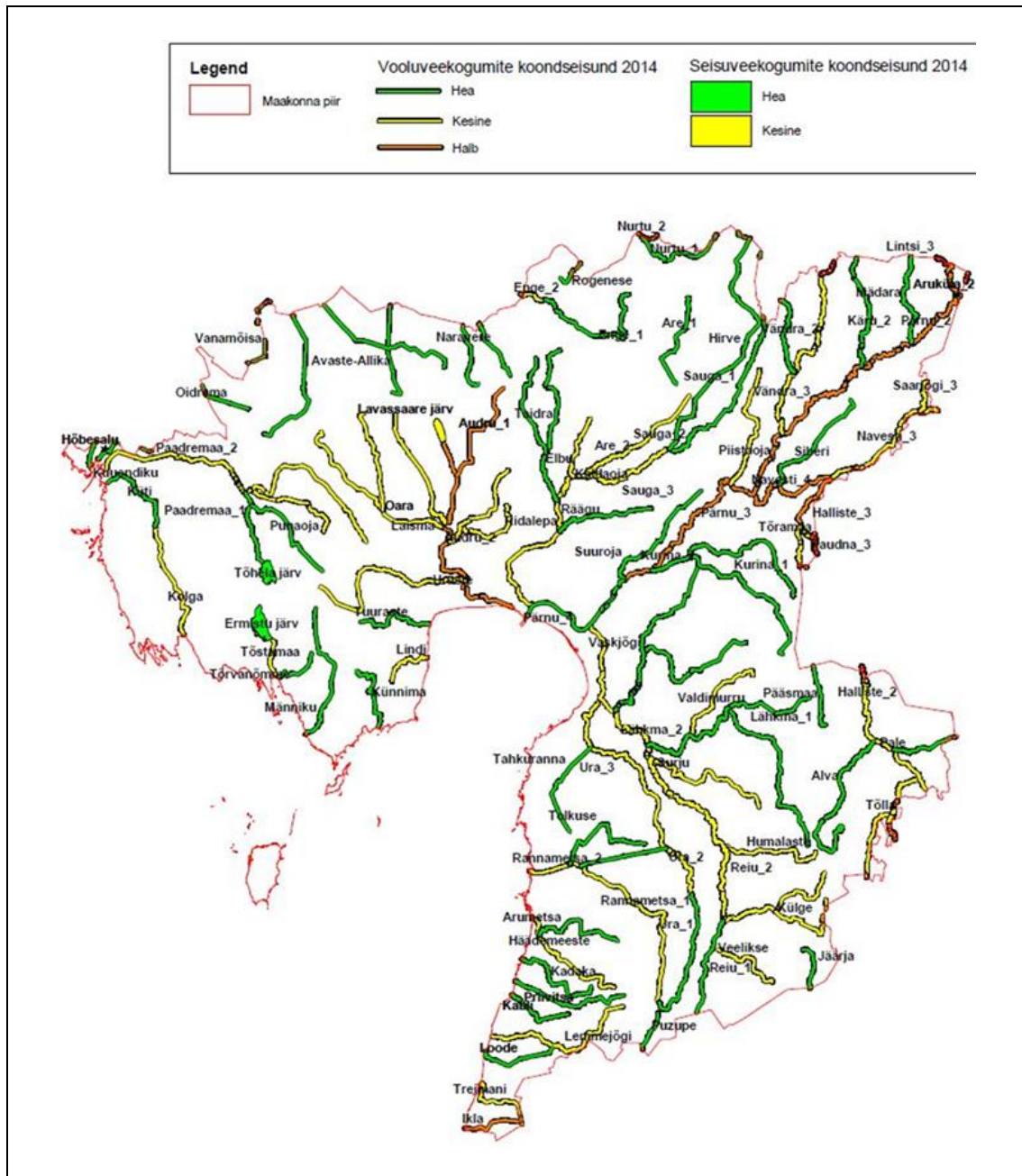
Veekeskkonnaga seotud tegevuste kavandamisel tuleb arvestada veekogumi seisundiga, selgitada kavandatava tegevuse mõjud veele ning valida sobivaim alternatiiv, et tagada vee hea seisundi säilimine ja vältida selle halvenemist.

²⁶ Andmed ohtlike paisude kohta on kantud Keskkonnaregistrisse

²⁷ <http://www.keskkonnaagentuur.ee/et/eesmargid-tegevused/vesi/pinnavesi/veekogumite-seisundiinfo>

²⁸ http://www.envir.ee/sites/default/files/veepoliitika_raamdir3200010060et.pdf

²⁹ Lääne-Eesti veemajanduskava http://www.envir.ee/sites/default/files/laane-eesi-vesikonna_veemajanduskava.pdf

Skeem 9. Veekogumite koondseisund 2013. aastal

3.1.5. Põhjavesi

Põhjavesi on peamiseks veevarustusallikaks Pärnu linnas ja maakonnas. Vett võetakse kuuest erinevast põhjaveehorisondist ja -kompleksist. Enim kasutatakse siluri põhjaveehorisondi vett, Häädemeeste ja Saarde vallas ka devoni põhjaveehorisondi vett. Sügavamate veehorisontide vesi omab perspektiivi kasutamiseks mineraalveena. Maakonnas on kaks mineraalvee leiukohta – Häädemeeste ja Ikla.

Põhjavee looduslikud omadused Pärnumaa erinevates piirkondades ja veehorisontides on suhteliselt erinevad. Iseloomulik on ühelt poolt fluori suur sisaldus (Lääne- ja Põhja-Pärnumaal) ja teiselt poolt fluori väga väikesed kontsentratsioonid joogivees (Lõuna-

Pärnumaal). Väävelvesiniku sisaldus on kõrge Lääne-Pärnumaal. Maakonnas kasutatavale põhjaveele on üldiselt iseloomulik looduslikult kõrge raua sisaldus.

Rannikuäärsetes piirkondades on põhjavesi merevee mõju all, mistõttu pole suuremaid veehaardeid mere äärde soovitatav rajada ning intensiivse veevõtu tulemusel on rannikuäärsetes piirkondades oht merevee sissetungile.

Looduslikest teguritest on olulisemad põhjaveekihti katvate setete paksus, selle litoloogiline koostis ja filtratsiooniomadused, aeratsioonivöö paksus ning viimase sorptsioonivõime. Tehnogeensete tegurite hulka kuulub reoaine sattumise viis põhjavette – kas hoidlatest tulenevate avariide tõttu või infiltratsiooniväljakutelt läbiimbumise tulemusel. Füüsikaliskemiliste tegurite hulka kuuluvad reoaine eriomadused – migratsioonivõime, keemiline püsivus ja lagunemise aeg, koostoime "reoaine – kivim – põhjavesi".

Põhjavee looduslik kaitstus pindmise reostuse eest on rahuldav maakonna lõunaosas, nõrk põhjaosas³⁰.

Kaitsmata põhjaveega alad esinevad valdavalt piirkondades, kus moreenpinnase paksus on vähem kui 2 m. Suure paksusega (≤ 20 m) liivalasundid, mis luuteaheliku kohal võivad küll esineda, ei lasu kunagi päris aluspõhjal, vaid savil või moreenil, mistõttu nad ei moodusta ka eraldivõetavaid kaitsmata põhjaveega alasid. Suuremad kaitsmata põhjaveega alad paiknevad Pärnu-Jaagupi ja Mihkli – Koonga piirkonnas. Tingituna kattekihi väikesest paksusest võib reoaine põhjavette jõuda vähem kui 30 ööpäevaga.

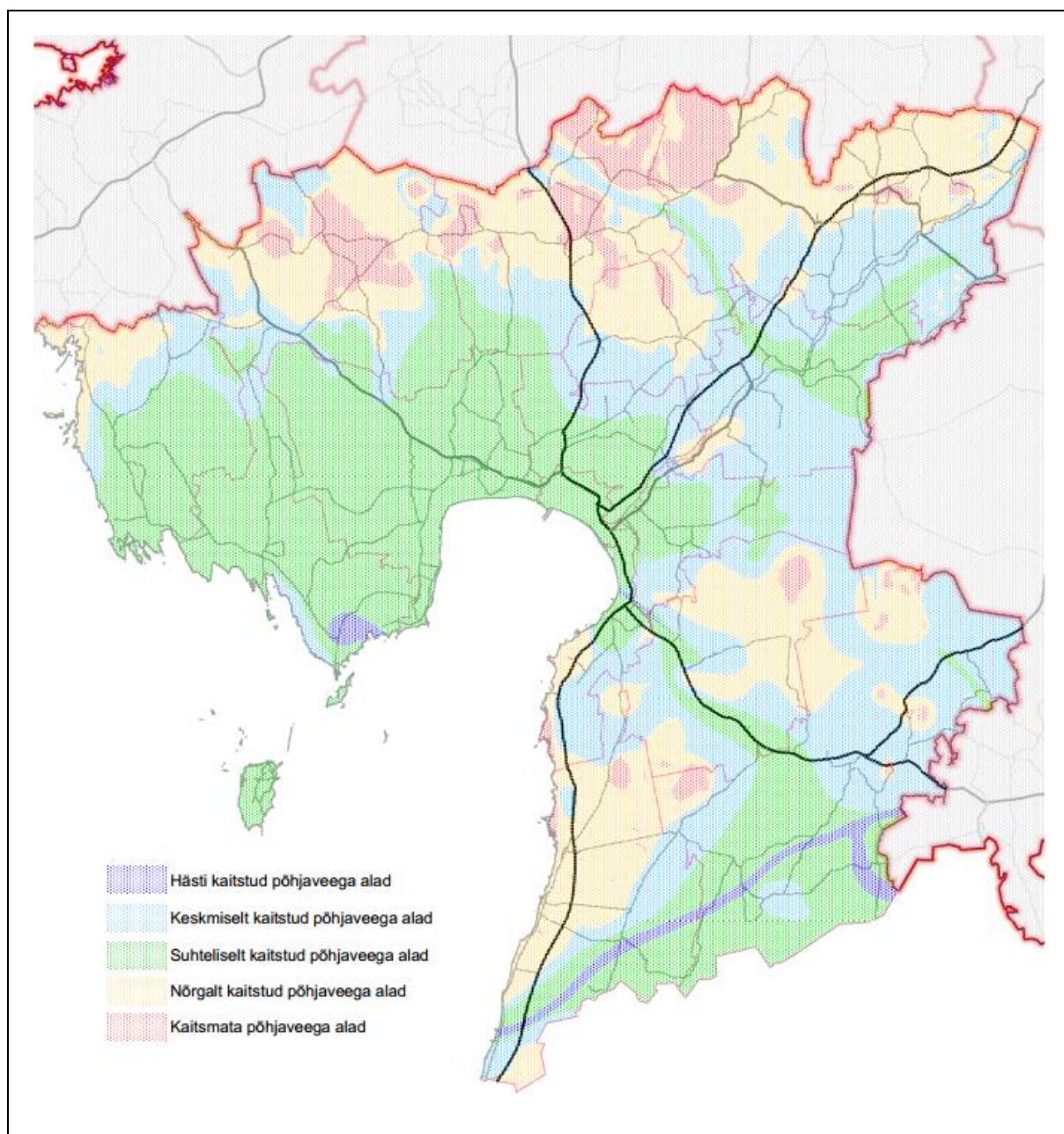
Nõrgalt kaitstud põhjaveega alad on suurema levikuga eelkõige maakonna äärmises põhjaosas ja lõunaosas, kus suhteliselt õhukese pinnakattega alad ümbritsevad kaitsmata alasid. Kuigi nende alade pindalaline levik on mõnevõrra suurem kui kaitsmata põhjaveega aladel, moodustavad nad maakonna kogupindalast suhteliselt väikese osa. Reoaine põhjavette jõudmise aeg on arvutuslikult 30–200 ööpäeva, mistõttu potentsiaalselt reostusohlike objekte nõrgalt kaitstud põhjaveega alale ei ole soovitatav rajada.

Pärnu maakonnas on järgmised põhjaveekogumid³¹, mis on põhjavee seisundi määramise aluseks.

- Ordoviitsiumi-Kambriumi põhjaveekogum
- Siluri-Ordoviitsiumi Matsalu põhjaveekogum
- Siluri-Ordoviitsiumi Pärnu põhjaveekogum
- Siluri-Ordoviitsiumi põhjaveekogum Devoni kihtide all
- Kesk-Alam-Devoni põhjaveekogum
- Kesk-Devoni põhjaveekogum
- Kesk-Alam-Devoni Kihnu põhjaveekogum

³⁰ Põhjavee kaitstuse all mõistetakse veekihi kaetust nõrgalt vett läbilaskva kihiga, mis takistab maapinnal oleva reoaine imbumist põhjavette. Põhjavee kaitstus sõltub teguritest, mida saab jagada kolme gruppi: looduslikud, tehnogeensed ja füüsikaliskemilised.

³¹ Keskkonnaministri 29.12.2009 määrus nr 75 <https://www.riigiteataja.ee/akt/13356008>

Skeem 10. Põhjavee kaitstus

Põhjaveekogumite seisund on määratud keemilise koostise ja koguse alusel. Nende seisundi hindamiseks on kaks klassi: hea ja halb. Põhjaveekogumite koguse hindamise tulemuste põhjal pole ükski Pärnu maakonda hõlmav põhjaveekogum halvas seisundis ega ohustatud. Keemilise koostise hindamise tulemuste põhjal pole ükski Pärnu maakonda hõlmav põhjaveekogum halvas keemilises seisundis ega ohustatud.

Üldised tingimused põhjavee kaitsmiseks:

- nõrgalt kaitstud ja kaitsmata põhjaveega aladel uute elamupiirkondade kavandamisel eelistada ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni väljaehitamist lokaalsetele lahendustele;
- reoveekogumisaladel on ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni väljaehitamine kohustuslik;

- kaitsmata põhjaveega aladel on otstarbekas lähtuda nitraaditundlike alade väetamisnormidest ja karjatamiskoormusest;
- nõrgalt kaitstud põhjaveega aladel kaaluda põllumaa kasutuskooormuse vähendamist;
- nõrgalt kaitstud ja kaitsmata põhjaveega aladel ettevõtete riskianalüüside koostamisel arvestada põhjavee reostuse riskiga.

Kaitsmata ja nõrgalt kaitstud põhjaveega alad on kantud looduskeskkonna joonisele.

3.2. Ettevõtluskeskkonna väärtused

3.2.1. Väärtuslik põllumajandusmaa

Väärtusliku põllumajandusmaa iseloomustamisel on lähtutud mullaviljakusest³², mida väljendatakse erinevaid mullaparameetreid komplekselt käsitleva mulla boniteediga³³. Maakonnaplaneeringus väärtuslike põllumajandusmaade määratlemise üldiseks aluseks on võetud Maaeluministeriumi koostatud aruanne.³⁴ Selle kohaselt on väärtusliku põllumajandusmaa keskmise mulla boniteedi väärtus maakondades erinev. Eesti põllumajandusmaa keskmine mulla boniteet on 40 hindepunkti, Pärnumaa põllumajandusmaa kaalutud keskmine boniteet on Maaeluministeriumi arvutuste kohaselt 35 hindepunkti.

Pärnumaal on haritavat maad (PRIA pindalatoetusi saavate põllumassiivide põhiselt), mille boniteet on 35 hindepunkti või suurem, kokku 46 860 ha (sh alla 5 ha suurusi põllumassiive 5247 ha). Madalama viljakusega on Pärnu jõge ümbritsevad maad, kus valdavaks lõimiseks on savi või peenliiv ja rannavööndi liivadel asuvad maad. Lisaks on Pärnumaal palju haritavat maad, mille hindebonteet on väiksem kui 35 hindepunkti ja mis on maaparandustööde käigus kuivendatud. Pärnumaal on haritavast maast kuivendatud ligikaudu 95%.

Väärtuslike põllumajandusmaade väljaselgitamine ja neile kasutustingimuste seadmine on vajalik selleks, et säiliks põllumajandus ja kohaliku toidu tootmine.

Maakonnaplaneeringuga loetakse väärtuslikuks põllumajandusmaaks küla või aleviku territooriumil paiknev haritav maa, püsirohumaad ja püsiikultuuride all oleva maa massiiv, mille boniteet on võrdne või suurem Pärnumaa põllumajandusmaa kaalutud keskmisest boniteedist. Lisaks sellele loetakse väärtuslikuks põllumajandusmaaks massiiv, mille boniteet on maakonna põllumajandusmaa keskmisest boniteedist madalam, kuid millel paikneb maaparandussüsteem. Käesoleva maakonnaplaneeringuga ei määratleta väärtusliku põllumajandusmaa massiivi minimaalset suurust. Väärtusliku põllumajandusmaa massiivi minimaalne suurus fikseeritakse Maaeluministeriumis väljatöötatavas asjakohases seaduses.

³² Mullaviljakus on mulla spetsiifiline kvalitatiivne tunnus, mis avaldub võimes tagada taimede kasvuks ja arenguks soodsad tingimused. Viljakaks peetakse mulda, mis suudab rahuldada kultuurtaimede vajadusi ja tagab nende suure saagi.

³³ Mulla boniteet näitab mulla omadustest sõltuva viljakuse suhtelist taset selle hindamisaegses seisundis.

³⁴ Väärtusliku põllumajandusmaa kaardikihi loomine, aruanne (Kuressaare 2015).

Lähtuvalt maakonnaplaneeringu täpsusastmest (möötkava 1:100 000) on asustuse joonisel näidatud väärtusliku põllumajandusmaa massiivid, mille suurus on 5 ha või rohkem. Seda saab tinglikult jaotada järgmiselt:

- Massiivid, mis on kuivendatud ja pindala ≥ 5 ha, on kokku 76 342 ha (va pool-looduslikud kooslused):
 - Neist boniteet ≥ 35 hindepunkti kokku 43 309 ha;
 - Neist boniteet < 35 hindepunkti kokku 33 033 ha.
- Massiivid, mis on kuivendamata ja pindala ≥ 5 ha, boniteet ≥ 35 hindepunkti, on kokku 11 530 ha.
- Pool-looduslike kooslusi, mille boniteet on ≥ 35 hindepunkti, on kokku 995 ha, sellest pool-looduslike kooslusi, mis on pindalalt ≥ 5 ha ja boniteet on ≥ 35 hindepunkti, on kokku 795 ha.

Nimetatud kriteeriumidele vastav väärtuslik põllumajandusmaa on näidatud asustuse joonisel. Näidatud kaardikiht on informatiivne. Väärtuslike põllumajandusmaade andmekogu koostab, korrigeerib ja täiendab Põllumajandusuuringute Keskus.

Üldised soovitused väärtuslike põllumajandusmaade säilitamiseks:

- hoida kasutuses põllumajandusmaana või avatud maastikuna;
- säilitada ja hoida korras maaparandussüsteemid ja nende eesvoolud avatud;
- põllumajandusmaa metsastamine saab toimuda ainult üldplaneeringu alusel;
- väärtuslik põllumajandusmaa ei ole takistuseks kaevandamislubade taotlemisele ja väljaandmisele õigusaktides sätestatud korras ja tingimustel;
- loobuda uute elamualade (v.a üksikelamute) kavandamisest väärtuslikule põllumajandusmaale;
- mõjuvatel põhjustel ja täiendava kaalutlemise tulemusena on väärtuslikku põllumajandusmaad võimalik kasutada ettevõtluse arendamiseks (ümbertöötlemine ja väärindamine);
- väärtusliku põllumajandusmaa ja riigitee koridori kattuvuse korral tuleb säilitada võimalus riigitee ehitamiseks.

Tingimused üldplaneeringute koostamiseks:

- täpsustada väärtuslike põllumajandusmaade piirid ja ulatus;
- tagada väärtusliku põllumajandusmaa sihtotstarbeline kasutamine;
- seada täiendavad kasutustingimused väärtuslike põllumajandusmaade säilimiseks;
- riigimaanteede kaitsevööndisse väärtuslike põllumajandusmaid mitte määrata.

3.2.2. Maavarad

Pärnumaa on rikas eelkõige turba ja ehitusmaavarade poolest. Maakonda iseloomustab pikaajaline (üle 80-aastane) turba tööstusliku kaevandamise traditsioon, suurimad turba kaevandusalad on Lavassaare ja Tootsi. Ehitusmaterjalide (dolomiit, kruus, liiv) osas on

kaevandamise aktiivsus madalam. Maavararessurs (eelkõige turbamaardlad) maakonnas ühtib sageli kaitsealadega. Maavarade käsitlemise aluseks maakonnaplaneeringus on Kobras AS töö „Pärnumaa maavarad“ (november 2015), mis on planeeringu lisas 4. Andmeid on täiendatud 2016. aastal.

Vastavalt Keskkonnaregistri maardlate nimistule³⁵ on Pärnu maakonnas 79 maardlat: 7 dolokivimaardlat, 2 savimaardlat, 1 järvemudamaardla (Ermistu), 19 kruusamaardlat, 18 liivamaardlat ja 32 turbamaardlat. Neist üleriigilise tähtsusega on Anelema ja Koonga dolokivimaardlad, Arumetsa savimaardla ja Lavassaare turbamaardla. Teised 74 maardlat on kohaliku tähtsusega.

Pärnumaal on 53 kehtivat maavara kaevandamise luba³⁶. Maakonnas on kasutusel kuus dolokivikarjääri, üks savikarjäär, 29 kruusa- ja liivakarjääri ja 17 turbatootmisala. Menetluses on 20 maavara kaevandamise loa taotlust. Väljastatud on 10 geoloogilise uuringu luba ja menetluses on 11 geoloogilise uuringu loa taotlust. Viimastel aastatel on ettevõtjate huvi maavarade kaevandamiseks suurenenud.

Kasutusala	Kaevandatava varu jääk (tuh m ³ /tuh t)*	Viie aasta keskmine tarbimine (tuh m ³ /tuh t)*	Varu aastateks**
Ehitusdolokivi	3 505 645	117 376	24
Ehituskruus	1 060 262	149 997	7
Ehitusliiv	3 045 781	106 508	28,5
Hästilagunenud turvas	13 824 171	131 899	105
Keramsiidisavi	4 583 000	0	sõltub tarbimisest
Täitedolokivi	3 320	1 356	2,5
Täiteliiv	2 666 510	61 854	43
Vähelagunenud turvas	6 282 258	124 905	50

* Ühikud on vastavalt maavariiliigile: turba tarbimine on tuh t, teistel maavaradel tuh m³.

** Varu aastateks ehk mitmeks aastaks praeguse tarbimise juures varu jätkuks.

Tabel 2. Pärnu maakonna maavarade kasutamine seisuga 18.01.2016

Maavarade kaevandamisel tuleb arvestada ehitusmaavarade kasutamise riikliku arengukavaga 2011–2020³⁷ ning tagada maavarade keskkonnasõbralik kaevandamine ja maapõueressursi efektiivne kasutamine minimaalsete kadudega. Keskkonnasõbralik kaevandamine tähendab maardla kiiret ammendamist, võimalikult suure koguse maavara väljamist võimalikult lühikese aja jooksul, põhjavee minimaalset mõjutamist, müra-, tolmu- ja seismiliste normide ületamise vältimist ning kaevandatud ala kiiret projektikohast korrastamist. Ressursi efektiivne kasutamine tähendab kaevandamisväärse maavara võimalikult täielikku väljamist ning kaasnevate maavarade kasutamist. Riiklik arengukava ehitusmaavarade aastast kaevandamismäära ei kehtesta.

³⁵ <http://register.keskkonnainfo.ee/envreg/main#HTTPOIRwhcTtBTMzT1fx8E9gVwh4gnaqMV> seisuga juuni 2016

³⁶ Maa-Ameti andmetel seisuga juuni 2016

³⁷ Kehtestatud Vabariigi Valitsuse korraldusega 15.03.2011 nr 127

Maakonnaplaneeringu koostamisel on tuginetud Pärnumaa turbavarude arengukavale³⁸, mis tagab varude pikaajalise ja säästva kasutamise ning annab turbakaevandajatele arenguperspektiivi. Turbavarude kasutamisega kaasnevate keskkonnamõjude vähendamine eeldab süstemaatilist keskkonnanõuete arvestamist ja probleemide lahendamist kõigis etappides, alates taotlusest varusid kaevandada ja lõpetades ammendatud tootmisala korrastamise (rekultiveerimise) ning järelhooldega.

Turba kaevandamiseks on kehtestatud piirmäärad³⁹. Määratud on turba kriitiline varu ja turba kasutatava varu suurused ning aastased kasutusmäärad. Pärnu maakonna turba kriitilise varu suurus on 228 miljonit t, turba kasutatava varu suurus on 91 miljonit t ja turba aastane kasutusmäär on 735 tuh t. Hetkel on väljastatud lubade ja menetluses olevate taotlustega hõlmatud kogu maksimaalne aastane kasutusmäär, st vaba kasutusmäär puudub.

Keskkonnaministeeriumi tellimisel on teostanud kaevandamisega rikutud ja mahajäetud ehitusmaavarade karjääride revisjon Lääne-Eestis⁴⁰. Revisjoni käigus koguti ja analüüsiti andmeid riigi- ja munitsipaalmaal asuvate Pärnumaa 24 mahajäetud karjääri kohta. Nimetatud karjäärid paiknevad kohalike omavalitsuste lõikes järgmiselt: Are vald (Eavere ja Niidu kruusakarjäär), Halinga vald (Maima kruusakarjäär), Häädemeeste vald (Aruoja, Kiusumetsa, Teaste ja Võiduküla liivakarjäär), Koonga vald (Vanamustu liivakarjäär), Paikuse ja Tahkuranna vald (Reiu savikarjäär, Reiu – Liiva ja Tahkuranna liivakarjäär), Saarde vald (Massi kruusakarjäär), Tori vald (Pärnametsa kruusakarjäär), Tõstamaa vald (Pärna kruusakarjäär), Varbla vald (Mureoru liivakarjäär), Vändra vald (Kaisma, Krahvi, Kõnnu, Kõnnu II, Kõnnu III kruusakarjäär).

Maavara kasutuse perspektiivi järgi on maakonnaplaneeringuga maavarad jagatud kolme kategooriasse.

- **I kategooria** – alad, kus maavarade kaevandamine on soodustatud. Kaevandustegevus toimub juba praegu ja mõistlik on kaevandamist jätkata.
- **II kategooria** – alad, kus kaevandamise alustamiseks ei ole teada suuremaid takistusi.
- **III kategooria** – alad, kus maavara kaevandamiseks on olulised kitsendused (nt tiheasustus, looduskaitsealad, Natura 2000 alad) ja seetõttu maavarade kaevandamine nendel aladel ei ole tõenäoliselt võimalik.

Kategoriseeritud maardlad on näidatud tehnilise taristu joonisel. Eraldi on näidatud turba, ehitusmaavara ja järvemuda maardlad.

Maardlate ja maavaravaru kaevandamisest mõjutatud alade kasutustingimused:

- maardlate kasutuselevõtul vältida alasid, mis asuvad väärtuslikel maastikel, roheline võrgustiku aladel ja väärtuslikel põllumajandusmaadel. Juhul, kui nimetatud aladel on

³⁸ Pärnumaa turbavarude arengukava (aastani 2030), Maves, 2003

³⁹ Vabariigi Valitsuse määrus 12.12.2005 nr 293 „Turba kriitilise varu ja kasutatava varu suurus ning kasutusmäärad“

⁴⁰ Kaevandamisega rikutud ja mahajäetud ehitusmaavarade karjääride revisjon Lääne-Eestis (Hiiu, Lääne, Pärnu, Rapla, Saare ja Viljandi maakond), Eesti Geoloogiakeskus OÜ, 2014

kaevandamine majanduslikult otstarbekas, rakendada meetmeid, et kaasnevad mõjud nendele aladele oleksid leevendatud ja minimaalsed;

- kaevandamine kavandada ja korraldada selliselt, et tekiks võimalikult vähe mõju rohelinele võrgustikule, maastiku ilmele ning puhkeotstarbelise, metsa- ja põllumajandusliku kasutuse huvidele;
- asustatud alade piirkonnas on maavara kaevandamine problemaatiline tulenevalt kaasnevatest häiringutest elanikele. Eelistada sama maavara kaevandamist eemal asustatud aladest;
- turba kaevandamiseks eelistada juba kuivendusest rikutud alasid;
- kaevandamisel hinnata ja leevendada transpordiga kaasnevaid mõjusid;
- kasutuselevõetud maardlates varud ammendada maksimaalselt ning alad korrastada;
- arvelevõetud maavaravarud säilitada kasutamise- ja kaevandamisväärsena;
- turbamaardlate kasutuselevõtmisel arvestada Pärnumaa turbavarude arengukavaga aastani 2030;
- maavara I kategooria ja II kategooria aladele või nende vahetusse lähedusse ei tohi planeerida tegevusi, mis välistavad edaspidi seal kaevandamise (nt planeerida uusi elamualasid);
- üldplaneeringu koostamisel arvestada maardlatega (sh aktiivses kasutuses olevatega);
- maardlate kasutuselevõtul või maardlas uute karjäärade rajamisel tuleb enne maavara kaevandamise lubamist selgitada välja keskkonnamõju võimalik ulatus (keskkonnamõju hindamine; müra, tolmu ja vibratsiooni mõõtmine või modelleerimine, hüdrokeoloogilised uuringud jne) ning rakendada asjakohased meetmed kaasnevate keskkonnamõjude vältimiseks või leevendamiseks. Suur osa maavara kaevandamise negatiivsetest mõjudest on seotud materjali väljaveoga.

3.3. Looduskeskkonna väärtused

Pärnumaa territooriumist moodustab mets 54%, sood ja rabad 24%, haritav maa 19% ja muu maa (ehitised, karjäärid jms) 3%. Pinnamood on tasane. Maakonna rannajoone pikkus on 242 km. Rannikumeri on madal ja Pärnu lahe rannik kliima poolest Eesti soojemaid piirkondi.

3.3.1. Roheline võrgustik

Rohelise võrgustiku planeerimisega⁴¹ on loodud looduslikus seisundis aladest toimiv süsteem, et seeläbi tagada koosluste ja liikide säilimine ning pehmeda ja korvata inimtekkelisi mõjusid. Roheline võrgustik toetab stabiilse keskkonnaseisundi ja keskkonnastupidavuse säilimist, hoiab alal inimesele elutähtsaid keskkonda kujundavaid protsesse (põhja- ja pinnavee teke, õhu puhastamine, keemiliste elementide looduslikud ringed jne). Sellega tagatakse põhjendatum ruumistruktuur, ökosüsteemide ja liikide säilimine ning keskkonna loodusliku iseregulatsiooni säilitamine ka inimesele sobival tasemel.

⁴¹ Pärnumaa roheline võrgustik on esmakordselt määratud Pärnu maakonna teemaplaneeringuga „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused“, kehtestatud 2003

Maakonna tasandil roheline võrgustiku määratlemisel⁴² on tuginetud järgmistele näitajatele:

- roheline võrgustiku tuumalade pindala ja koridoride laius;
- ökoloogilised, keskkonnakaitse- ja maastikulised eeldused;
- liikide elupaikade ja rändekoridoride paiknemine;
- looduskaitse väärtus.

Käesoleva maakonnaplaneeringuga on täpsustatud teemaplaneeringus „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused“ määratud roheline võrgustiku tuumalade ja koridoride piire ning kasutustingimusi lähtuvalt maakonna senistest arengusuundumustest ja tasakaalustatud ruumilise arengu põhimõttest, roheline võrgustiku ökoloogilise sidususe ja edaspidise toimimise vajadusest, senisest praktikast roheline võrgustiku hoidmisel. Täpsustamisel on aluseks võetud ka kehtestatud üldplaneeringute lahendusi.

Rohelise võrgustiku elemendid on tuumalad ja koridorid. Tuumalad on ümbritseva keskkonna suhtes kõrgema väärtusega loodusalad, paljudele kaitsealustele liikidele olulised elupaigad või kasvukohad, millele valdavalt võrgustiku funktsioneerimine toetub. Koridorid seovad tuumalad ühtseks funktsioneerivaks tervikuks ja on liikide rände ja liikumisteedeks ühest tuumalast teise. Koridorid on looduslike alade riba- ja joonstruktuurid (tuumaladest vähem massiivsed ja kompaktsed ning ajas kiiremini muutuvad või muudetavad).

Maakonna hajaasustusega piirkondades on roheline võrgustik piisavalt tihe ja toimib probleemideta. Võrgustik on killustatum Pärnu linna lähiümbruses, kus asustus on oluliselt tihedam. Rohelist võrgustikku toetavad ka Pärnu linna lähiümbruse metsad, mis on lisaks roheline võrgustiku staatusele, maakonnaplaneeringuga määratud puhkemetsadeks ja kus kehtivad täpsemad maakasutustingimused.

Maakonnaplaneeringuga on määratud roheline võrgustiku hierarhilised tasemed: riigi väikesed, maakonna suured ja maakonna väikesed tuumalad ning koridorid. Riigi suur tuumala T6 (läbimõõt 30-50 km), Soomaa tuumala, on määratud üleriigilise planeeringuga Eesti 2030+, ulatudes nii Pärnu kui ka Viljandi maakonda. Pärnu maakonna roheline võrgustiku elementide kriteeriumid on järgmised:

Rohelise võrgustiku tasand	Tuumala läbimõõt	Koridori keskmine läbimõõt	Tuumala/koridori indeks
Riigi väikesed	5... 25 km	2 km	T7 / K7
Maakonna suured	3...5 km	1 km	T8 / K8
Maakonna väikesed	1...2 km	250 m	T9 / K9

⁴² Rohelise võrgustiku määratlemise alused maakonnaplaneeringus, Jagomägi J, Sepp K, 2001

Elukeskkonna kvaliteedi tõstmiseks on võimalik üldplaneeringuga täiendavalt määrata roheline võrgustiku kohalik tasand (kohalik tuumala T10 ja koridor K10, tuumala läbimõõt 300-500 m, koridori läbimõõt 100-200 m).

Rohelise võrgustiku toimimiseks on otstarbekas kasutada ehituskeeluvööndit mererannal, järvede ja jõgede ääres, kus roheline võrgustiku koridori laiuseks on ehituskeeluvööndi ulatus. Rohelise võrgustiku koridorina toimivad vooluveekogud on Uulu kanal, Paadrema jõgi, Kolga oja, Tõstamaa jõgi, Lindi oja, Loode oja, Kabli oja, Lemmejõgi, Priivitsa oja, Rannametsa jõgi, Häädemeeste jõgi, Ura jõgi, Reiu jõgi, Pärnu jõgi, Sauga jõgi ja Audru jõgi.

Konfliktid tekivad roheline võrgustiku erinevate infrastruktuuride (maanteed, raudtee, turbaalad, karjäärid) konkureerimisel ühele ja samale territooriumile, näiteks magistraalide rajamisel läbi metsa, karjäärade rajamisel põllumaadele.

Rohelise võrgustiku ja riigimaanteede Tallinn-Pärnu-Ikla (T4), Pärnu-Lihula (T60), Pärnu-Rakvere-Sõmeru (T5), Valga-Uulu (T6) ja planeeritud kiirraudtee Rail Balticu omavaheliste konfliktide kohad on määratud looduse seisukohalt lähtuvalt. Leevendavad meetmed konfliktide vähendamiseks või pehmendamiseks saab määrata iga konkreetse konfliktikoha jaoks tehtavate uuringute ja hinnangute alusel. Seega on konfliktide lahendamine järgnevate planeeringute või konkreetsete projektide ülesandeks.

Roheline võrgustik, konfliktikohad ja roheline koridori vooluveekogud on kantud looduskeskkonna joonisele. Joonise loetavuse tagamiseks on koridorid näidatud teljena.

Üldised tingimused maakonna taseme roheline võrgustiku toimimise tagamiseks ja säilitamiseks:

- säilitada roheline võrgustiku terviklikkus, sidusus ja vältida loodusalade killustamist;
- tagada, et looduslike alade osatähtsus tuumaladel ei langeks alla 90% pindalast ning koridorides alla 70 % koridori keskmisest läbimõõdust;
- kohalikul omavalitsusel on põhjendatud juhtudel võimalik muuta maa senist sihtotstarvet (maatulundusmaa) ja juhtfunktsiooni (metsamaa, põllumaa) üldplaneeringuga;
- roheline võrgustiku struktuuri olulist muutmist ettenägeva tegevuse kavandamisel viia läbi keskkonnamõju hindamine;
- vältida negatiivse keskkonnamõjuga, kõrge keskkonnariskiga ning teiste tööstus- ja infrastruktuuriobjektide kavandamist roheline võrgustiku alale. Juhul, kui nende rajamine on möödapääsmatu, tuleb eriti hoolikalt valida rajatiste asukohta ning rakendada roheline võrgustiku toimimiseks vajalikke leevendus- ja kompensatsioonimeetmeid;
- vältida elamualade rajamist roheline võrgustiku aladele;
- asustuse kavandamisel ei tohi läbi lõigata roheline võrgustiku koridore. Loomade liikumise takistamise vältimiseks on piirdeaedade rajamine lubatud ainult vahetult ümber õueala;
- vältida uute paisude rajamist roheline võrgustiku koridoriks olevale vooluveekogule;
- vältida uute karjäärade rajamist (sh olemasolevate laiendamist) roheline võrgustiku alale. Juhul, kui karjääri rajamine on möödapääsmatu, tuleb enne kaevandama asumist

kavandada roheline võrgustiku asenduskoridor või -ala, et roheline võrgustiku sidusus säiliks. Kaevandamise lõppedes rekultiveerida kaevandatud ala ja taastada roheline võrgustiku osana. Loa andjal on õigus roheline võrgustiku toimimise tagamiseks seada vajalikke leevendus- ja kompensatsioonimeetmeid;

- uute arenduste kavandamisel arvestada roheline võrgustiku konfliktikohtadega ja kavandada asjakohaseid abinõusid (loomade tunnelid, suunamine ületuskohta, kiirusepiirang, piisav nähtavus teekaitsevööndis jne);
- uute tehniliste rajatiste kavandamisel käsitleda konfliktikohti igal konkreetsel juhul eraldi. Seejuures analüüsida konflikti võimaliku mõju ulatust. Roheline võrgustiku säilimiseks tuleb kavandada ja realiseerida vajalikud abinõud. Kui konflikti ärahoidmine osutub võimatuks ja seetõttu võib kannatada oluliselt loodus, siis kavandatavat tegevust ei ole võimalik realiseerida;
- säilitada maastikulist ja bioloogist mitmekesisust – metsakooslusi, poollooduslikke ja looduslikke niite ja neid ühendavaid koridore. Hoida maastikulist mitmekesisust suurendavad põlluservad, kraavid, tee- ja metsaservad ning väikesepinnalised biotoobid (kivikuhjad ja metsatukad põldude vahel);
- roheline võrgustiku piirid ja kasutustingimused täpsustada üldplaneeringuga.

3.3.2. Kaitstavad loodusobjektid

Looduskaitse all on maakonnast ligikaudu 24% (Eesti keskmine on 18%). Kaitstava maismaaterritooriumi suuruse (113 209 ha) poolest on Pärnu maakond esikohal Eestis.

Pärnumaal on 441 kaitstavat loodusobjekti⁴³, sealhulgas üks rahvuspark, 38 looduskaitseala, 16 maastikukaitseala, 44 hoiuala, 23 kaitsealust parki, 203 kaitsealuse liigi püsielupaika, 6 kaitsealust puistut, 82 üksikobjekti (puud, puudegrupid, rändrahnud ja kivikülvid). Lisanduvad I-III kaitsekategooria liikide elupaigad või kasvualad, mida kaitstakse kas kaitsealade moodustamisega või isendi kaitse nõuete rakendamisega.

Kaitsealadest suurim Soomaa rahvuspark on moodustatud 1993. aastal⁴⁴ suurte soode, metsa- ja lammimaastike, kultuuripärandi, kaitsealuste liikide, looduslike elupaikade, taimestiku ja loomastiku kaitseks ning maastike ja kultuuripärandi tasakaalustatud keskkonnakasutuse säilitamiseks, kaitsmiseks, taastamiseks, uurimiseks ja tutvustamiseks. Rahvuspark jääb nii Pärnu- kui Viljandimaale. Koostamisel on Soomaa Rahvusparki ja tema mõjuala Viljandi- ja Pärnumaal hõlmav maakonna teemaplaneering⁴⁵.

Kaitsealad (maastikukaitsealad, looduskaitsealad, rahvuspark), hoiualad ja lähimas perspektiivis kavandatavad Kõrsa, Kikepera ja Lavassaare kaitsealad on kantud looduskeskkonna joonisele.

⁴³ Keskkonnaregistri andmetel seisuga 12.05.2016

⁴⁴ Vabariigi Valitsuse 8.12.1993. a määrus nr 387

⁴⁵ Kättesaadav Pärnu Maavalitsuse veebilehel <http://parnu.maavalitsus.ee/>

Üldised tingimused loodusväärtuste säilitamiseks:

- kaitsealadel reguleerivad majandustegevust, maakasutuse muutmist ning ehitustegevust looduskaitseeadus ja kaitseala kaitse-eeskirjad, mis on kehtestatud Vabariigi Valitsuse määrusega. Kaitsealadel on kaitseala valitseja, kellega tuleb eelnimetatud tegevused kooskõlastada;
- kaitseala tsoneeringu koostamisel arvestada planeeritud infrastruktuuri objektidega.

4. TEHNILINE TARISTU

Üleriigilises planeeringus Eesti 2030+ on välja toodud, et Eesti hajalinnastunud ruumi toimimises on transpordil esmatähtis roll. Liikluse suurenemise tõttu on vaja rekonstrueerida olemasolevaid ning rajada mõningaid uusi teelõike, parandada maanteevõrgu kvaliteeti ja liikluse turvalisust. Uute põhimaanteed rajamise vajadust ette ei nähta. Transpordisüsteemid peavad olema üles ehitatud viisil, mis tagab igal pool elamisvõimalused ja aegruumiliste vahemaade vähendamise võimalikult keskkonnahoidlikul moel. Energiavajaduse optimeerimiseks ja liikumise lihtsustamiseks on väga oluline siduda tootmis-, äri- ja teenindustevõtted ning uusasustus olemasoleva tehnilise taristu ja asustusega.

Tagada tuleb riigimaanteed ning kohalike teede hea aastaringne sõidetavus ja ohutus. Erasõidukite asendamine ühissõidukitega on esmatähtis Pärnus ja selle lähiümbruskonnas. Hajaasustusega piirkonnas tuleb eelistada era- ja ühissõidukite kasutuse kombineerimist (nt pargi ja sõida süsteem). Ühistranspordi parema toimimise tagab liinivõrgu ja -graafikute kooskõlla viimine inimeste igapäevase liikumisnõudlusega ning teenuse kvaliteedi ja kasutusmugavuse loomine eri transpordiliikide parema sidustamise teel.

Pärnumaa arengustrateegias 2030+ on tehnilise taristu arendamine üks neljast strateegilisest läbimurdesuunast. Tehnilise taristu objektide olemasolu loob eeldused eluvaldkondade sisuliseks arenguks ja rahuldab inimeste peamisi vajadusi nagu liikumisvõimalused, energia- ja veevarustus jne. Maakonnakeskus Pärnu, mis on ka turismi sihtkoht ja innovaatilise tootmise asukoht, vajab kiiret, aastaringset ja mitmeliigilist ühendust maailma eri paikadega. Selleks loovad eelduse Via Baltica, Rail Baltic, sadamate ja Pärnu lennuvälja väljaarendamine.

Maakonnaplaneering määratleb maakondliku tähtsusega tehnilise taristu põhimõttelised asukohad. Käsitlemist on leidnud maakonna ruumilise arengu seisukohalt olulise tähtsusega teedevõrk (maanteed, raudteed, kergliiklusteed), lennuväljad, sadamad, elektrivõrk, tuulikuparkide arenduspiirkonnad, maagaasitrass ning keskkonnakaitseline taristu (jäätmekäitlus, ühisveevärk ja -kanalisatsioon).

Transpordikorraldus peab arvestama Pärnu toimepiirkonda ja tugitoimepiirkondi, olema töölkäivate inimeste vajaduste rahuldamise teenistuses ning tagama sealjuures ettevõtluse püsimise ja arendamise võimalused, samuti Eesti ühendamise välismaailmaga. Sel eesmärgil koostati Via Baltica teemaplaneering ja Rail Balticu raudtee trassi koridori maakonnaplaneering. Nende planeeringutega on arvestatud käesoleva maakonnaplaneeringu koostamisel. Kuna maakonnaplaneeringu joonised ja täpsusaste on üldisem kui joonobjektide planeeringutel, jäävad viimased kehtima ja on planeeritud joonobjektide projekteerimise aluseks.

Planeeringulahenduses on kajastatud varasemalt kehtestatud või paralleelselt koostamisel olnud maakonnatasandi planeeringutega kavandatavad tehnilise taristu objektid, mille osas täiendavat menetlust ega arutelu ei avata.

Sellised maakonnatasandi planeeringud on:

- Pärnu maakonna planeeringut täpsustav teemaplaneering „Põhimaantee nr 4 (E67) Tallinn – Pärnu – Ikla (Via Baltica) trassi asukoha täpsustamine km 92,0 – 170,0“;
- Pärnu maakonna planeeringu tuuleenergeetika teemaplaneering;
- Pärnu maakonna planeeringut täpsustava teemaplaneering „Kilingi-Nõmme – Riia TEC-2 330 kV õhuliini trassikoridori asukoha määramine Pärnu maakonnas“;
- Pärnu maakonna planeeringu teemaplaneering „Harku-Lihula-Sindi 110/330V elektriliini trassi asukoha määramine“;
- Pärnu maakonnaga piirneva mereala maakonnaplaneering;
- Pärnu maakonnaplaneering „Rail Baltic raudtee trassi koridori asukoha määramine“.

4.1. Liikumisvajadused ja ühistransport

Toimiva liiklussüsteemi loomiseks Pärnumaal on vaja tagada selle süsteemi erinevate osade proportsionaalne ja suunatud areng. Liiklussüsteem tuleb üles ehitada viisil, mis tagaks elamisvõimalused ja teenuste kättesaadavuse igal pool maakonnas.

Liiklejate mobiilsusvajadustega peab arvestama võimalikult efektiivsel moel ja asustuse suunamise põhimõtetest kinnipidamisega. See seab nõude uute ehitiste planeerimiseks sinna, kus nende rajamisest tingitud liikumisvajadused kasvaks kõige vähem ning olemasolevat asustust saaks teenindada nii, et liikluskorraldus oleks võimalikult energiasäästlik. Sellest lähtuvalt tuleb linnalise asustusega aladel vähendada sõltuvust isiklikust autotranspordist ja arendada ühistransporti ning jalgsi ja jalgrattaga liikumist. Autotransporti saab eelistada ennekõike hajaasustuses, kus ühistranspordi lahendused ja kergliiklusteede rajamine oleks liiga kulukad.

Rahvusvaheliste transpordikoridoride (Via Baltica, Rail Balticu, sadamate ja lennuühenduste) väljaarendamine võimaldab suurendada Pärnu kui turismikeskuse kättesaadavust. Aegruumiliste vahemaade vähendamiseks annab suurima efekti Rail Balticu kaudu regulaarse rongiühenduse loomine Tallinn-Pärnu-Riia suunal, ühendamaks Baltimaid Kesk-Euroopaga. Rail Baltic ühendaks Pärnut ka Tallinna ja Riia tööjõuareaalidega.

Ühistranspordivõrk peab pakkuma sagedast, kiiret ja usaldusväärset ühendust elu- ja töökohtade, haridus-, kultuuri- ja teenindusasutuste vahel. Töökohtade ja koolide kättesaadavuse tagamiseks on tähtis kiirete bussiühenduste loomine maakonnakeskuse ja piirkondlike keskuste vahel.

Pärnu linna liiklusskeemi optimeerimiseks, kesklinna ja rannapiirkonna juurdepääsetavuse parandamiseks, kesklinna ruumilise kvaliteedi ja sidususe tõstmiseks, Pärnu linnasisese liikluse ja ühistranspordi kasutatavuse edendamiseks on vajalik kavandada uus sild üle Pärnu jõe kesklinna ja Raba tänava vahel ning jalakäijate sild A.H. Tammsaare pst pikendusena.

Ühistranspordivõrgu hea toimimise eelduseks on optimaalne terminalide võrgustik. Erinevaid transpordiliike ühendavad terminalid asuvad Pärnu linnas. Pärnu ühistranspordi (bussi)keskterminal asub kesklinnas ja raudteejaam Papiniidus, umbes 4 km kaugusel bussiterminalist. Tagada tuleb raudteejaama ühistranspordiga kättesaadavus. Rail Balticu valmimisel tuleb raudteejaama ja bussiterminali vahel tagada regulaarne kiire ühistranspordiühendus. Raudteejaama tuleb ette näha võimalused autode ja jalgrataste parkimiseks ning taksode ja busside peatuseks.

Piirkondlikes keskustes (Vändra, Kilingi-Nõmme, Tõstamaa, Pärnu-Jaagupi ja Häädemeeste) on vaja rajada kaasaegsed universaalse disainiga piirkonnaterminalid või kaasajastada olemasolevad. Nende juures on vaja tagada piisaval arvul autode ja jalgrataste parkimise kohti, et kodu ja sihtkoha vahel saaks kiirelt ja hõlpsalt liikuda ka inimesed, kes ei ela peatusest jalgsikäigu kaugusel. Nt rongi kasutamist saab pidada optimaalseks oludes, kus peatuseni on kodust kas jalgsi, jalgrattaga, autoga või ühistranspordiga kuni 20 minutiline vahemaa.

Vallakeskustes ja külakeskustes (Tori, Koonga, Sauga, Are, Audru, Surju, Tootsi, Varbla, Selja, Kihlepa, Tõhela, Uulu jt) on vaja rajada kaasaegsed, erineva varustuse astmega ja universaalse disainiga tüüpterminalid koos nende juurde kuuluva jalgrattahoidlaga. Suurema sõitjakäibega bussipeatustesse on vaja tagada ooteplatvormide ja ootekodade olemasolu ning vajadusel ka jalgrattahoidlad.

Ühistranspordi korraldamisel tuleb arvestada asustusstruktuuri ja keskuste võrgustikuga ning erinevate piirkondade elanike liikumisvajadustega. Ühistranspordi liinivõrk tuleb kujundada vastavalt nõudlusele ja sellekohaste uuringute tulemustele ning uute elu- ja töökohtade tekkele. Pärnu maakonna ühistranspordiuuringu⁴⁶ kohaselt on peetud tähtsaks Pärnu linna ja linnalähiümbruse bussiliinide ühildamist ning maakonnaliinide ühildamist kohalike omavalitsuse bussiliinidega.

Maakonna äärealade rahvastik on prognoosi järgi kahanev, mis perspektiivis muudab keeruliseks teenuste tagamise ja töökohtade hoidmise maapiirkondades. Kahaneva ja väga hajusa asustuse puhul on otstarbekas keskenduda mitte tavapärasele fikseeritud liinikorraldusele, vaid pigem paindlikule nõudetranspordile.

Pärnumaa kohalike omavalitsuste ja Eesti Vabariigi poolt on loodud ühistranspordikeskus ühistranspordi korraldamiseks, vastava taristu, ühtse pileti- ja infosüsteemi, keskterminali ja terminalide võrgustiku arendamiseks ja opereerimiseks.

Maakonna ühistranspordi liinivõrku ja sagedust illustreeriv skeem on tehnilise taristu joonisel.

⁴⁶ „Pärnu maakonna bussitranspordiuuring 2013“ Lõpparuanne, Inseneribüroo Stratum

Tingimused liikumisvajaduste tagamiseks ja ühistranspordi arendamiseks:

- tagada maakonna piirkondlike keskuste – Tõstamaa, Pärnu-Jaagupi, Vändra, Kilingi-Nõmme ja Häädemeeste head ühendused maakonnakeskuse Pärnuga;
- tagada Pärnu linna lähivööndis (ehk Suur-Pärnu piirkonna siseselt) hea ühistranspordi korraldus elumupiirkondade, koolide, ettevõtlusalade, kaubandus- ja teeninduskeskuste vahel, nn linnaline ühistransport. Tagada linna ja linnalähiümbruse liinide ühildamine;
- tagada kiired ühendused Tallinna, Tartu ja Riia, samuti naabermaakondade Viljandi, Rapla, Paide ja Haapsalu, Kuressaare jt maakondade keskustega;
- bussiühenduste kavandamisel arvestada Pärnu-Jaagupi aleviku ja Häädemeeste aleviku liiklejate vajadustega, rajada kaugliinibussipeatused Via Baltica äärde;
- ühendada maakonnasiseselt kohalikud ja lähikeskused piirkondlike keskuste ning maakonnakeskusega;
- välja ehitada ühistranspordi keskterminal Pärnus ja ühistransporditerminalide võrgustik Pärnumaal;
- luua e-lahendustena Pärnumaa ühtne pileti- ja infosüsteem;
- Pärnu toimepiirkonnas (tööjõuareaalis) tagada võimalused toimepiirkonna keskusesse tööle ja kooli sõiduks ning teenuste tarbimiseks;
- Vändra ja Kilingi-Nõmme tugitoimepiirkondades tagada ühistransport keskusesse tööle ja kooli sõiduks ning teenuste tarbimiseks;
- siirdevööndis korraldada piisava sagedusega tööle ja kooli käimiseks transpordiühendused toimepiirkonnakeskuse Pärnuga või tugitoimepiirkondade keskustega;
- äärelistel aladel kombineerida liikuvuse parandamiseks ühistranspordi, eratranspordi ja tellimussõitude võimalused, toetada elanike ühisalgatusi transpordi korraldamisel;
- tagada nende teelõikude väljaehitamine, mis on vajalikud ühistranspordi viimiseks otseteed pidi vähese asustustihedusega piirkondi läbivatelt suurtelt teedelt elamu- või tihedama asustusega piirkondadesse (näiteks Kõpu ja Kavaru vahel);
- Rail Balticu Pärnu raudteejaam integreerida linna transpordivõrgustikku selliselt, et oleksid tagatud kiired ja sujuvad ühendused raudteejaama, maakonna- ja linnaliinide bussiterminali ning ülejäänud linna transpordisüsteemi vahel (sh täiendava ühenduse kavandamine tunneli näol Liivi teelt);
- soodustada raudteetranspordi kasutamist Rail Balticu peatuste juures vajaliku taristu (sh auto- ja jalgrattaparklad) väljaehitamisega ning siduda bussiliikluse ühendusega;
- arendada välja kergliiklusteede võrgustik ning see bussi- ja rongipeatustega; kavandada „pargi ja sõida“ parklad autodele ja jalgratastele ühend- ja piirkonnaterminalidesse ning rongipeatustesse;
- kergliiklusteed siduda puhketeede võrgustikuga;
- tagada aastaringne regulaarne laevaühendus püsiasiustusega saarte (Kihnu, Manija) ja mandri vahel;
- tagada suvine kiire ühendus Pärnu linna ja Kihnu saare vahel.

4.2 Ühendusteede võrgustik

4.2.1. Maanteed

Riigimaanteid Pärnumaal on kokku 1438 km, neist põhimaanteid 222 km, tugimaanteid 111 km ja kõrvalmaanteid 1105 km. Katete tüübi järgi on maakonnas riigimaanteid järgmiselt: asfaltteid 393 km, mustkatttega teid 257 km, tolmuvaaba katttega teid 27 km, pinnatud kruusateid 251 km ja kruusateid 509 km. Mustkatttega teede osakaal maakonnas on ligi 65 %.

Pärnumaa teedevõrk on piisavalt tihe ja seda tihendada pole vaja. Tähtis on tagada teede hea kasutatavus. Olulisemad ühendusteede Eesti teiste piirkondadega ja maakonnasiseseks liikluseks on riigi põhimaanteed: Tallinn–Pärnu–Ikla, Pärnu–Rakvere–Sõmeru, Tartu–Viljandi–Kilingi-Nõmme, Valga–Uulu ning Lääne-Eesti suunaline riigi tugimaantee Pärnu–Lihula. Samuti Põhja-Pärnumaa suur ümberõit, mis on ka Kesk-Eesti kiireim ühendus Lääne-Eesti ja saartega. Suurt tähtsust omavad läänerannikul kulgev Audru–Tõstamaa–Nurmsi ja Kesk-Eesti suunaline Vändra-Viljandi ühendus (Mudiste-Suure-Jaani–Vändra maantee). Rahvusvahelise tähtsusega teedevõrgu arendused maakonnas on seotud maakonna ühendustega Tallinna ja Riia suunas ning Rakvere ja Peterburi suunas. Maakonnasiseste ühenduste seisukohalt on tähtsad kõik väiksemad riigimaanteed, mis tagavad elanike ja ettevõtjate igapäevased liikumisvajadused.

Olulisemad teedevõrgu arendused on seotud asulate omavaheliste ühenduste parandamisega, samuti maanteede rekonstrueerimisega, et tagada liikluse sujuvus ja liiklejate turvalisus. Tähtis ülesanne on liiklusohlike kohtade pidev ohutuks muutmine.

Kõik maanteed vajavad jooksvat hooldust ja seisukorra parandamist. Ettevõtluse võimaluste, ennekõike maaettevõtluse seisukohalt on oluline tagada kruusateede sõidetavus ja suurema kasutatavusega kruusateede viimine mustkatte alla. Maakonnaplaneeringus on mustkatete ehitamist kruusateedele käsitletud neljast põhimõttest lähtuvalt: olulisemad ühendused põhi- ja tugimaanteede vahel; parem juurdepääsetavus töö- ja elamualadele; ääreliste alade parem kättesaadavus ühistranspordiga; ääreliste alade parem kättesaadavus teelõikudel, kus planeeritakse ühistransporti.

Talvel, piisava jää paksusega on Pärnumaa omapäraks jääteede kasutamine Laost (Munalaiust) Kihnu ja Manija saartele. Riigi jääteena on määratud Lao – Kihnu, tulevikus vajab sama staatust ka Lao – Manija jäätee.

Maakonnaplaneeringus käsitletakse ja tehakse ettepanekuid riigimaanteede kohta, mille arendus toimub riigi teehoiukava alusel. Munitsipaalteedevõrgu arendamine toimub kohalike omavalitsuste üldplaneeringute ja arengukavade alusel.

Uueks maanteeks maakonnaplaneeringu mõistes on riigi põhimaantee nr 4 (Via Baltica) ümberehitamine esimese klassi maanteeks Rapla maakonna piirist kuni ristumiseni Valga–Uulu maanteega ning Via Baltica Pärnu suur ümberõit. Viimasega seondub ka uue silla rajamine üle Pärnu jõe Sindi ja Paikuse piiril. Samuti tulenevad Rail Balticu rajamisest teedevõrgu muudatused, sh teede eritasandilised ristumised raudteega, mis lahendatakse raudtee väljaehitamise ajal. Uus maantee on kavandatud ka seoses Tootsi tuulikupargi rajamisega.

Rohkem uusi maanteid ei kavandata. Pärnu linna ja selle lähiümbruse liikluskeemi optimeerimiseks on otstarbekas kavandada ka uus sild Pärnu linnas.

Lähtuvalt Via Baltica teemaplaneeringu tegevuskavast on selle esimeses etapis vaja ehitada:

- Pärnu –Are lõik, sh Nurme uus sild ja õgvendus (2+1 ristlõikega) maantee ehitamine aastatel 2016-2017 ja Are õgvendus aastatel 2024-2025;
- Libatse õgvendus aastatel 2023-2024;
- väljasõit Pärnust kuni Uulu ristmikuni, so Uulu (2+1 ristlõikega) lõigu ehitamine aastatel 2019-2020;
- lähtuvalt liiklusoludest on kavandatud möödasõidualade (2+1 ristlõige) ehitamine maakonna piirist kuni Nurmeni aastatel 2020-2025;
- sild üle Pärnu jõe (Sindi – Paikuse ja Tammiste vahel), mis ühendab Pärnu – Tori ja Pärnu – Rakvere maanteid.

Maakonna tasakaalustatud arenguks ning maanteevõtluse säilitamiseks ja tugevdamiseks on maakonnaplaneeringus tehtud ettepanekud teehoiukava võimalikuks täiendamiseks ja järgnevate teehoiukavade koostamiseks.⁴⁷

Riigimaanteed, mille seisund vajab parandamist on jaotatud järgmiselt:

A. Rekonstrueerimist või taastusremonti vajavad mustkatttega maanteed

Riigi põhimaanteed

Tallinn – Pärnu – Ikla (E67, 4)	Häädemeeste – Ikla lõik	24 km
Valga – Uulu (6)	Kilingi-Nõmmest Viljandimaa piirini	9,3 km
Tartu–Viljandi–Kilingi-Nõmme (92)	Saarde vallas enne Viljandimaad	1 km
Pärnu–Rakvere–Sõmeru (5)	Urge teeristist Alusteni	20,5 km

Tugimaanteed

Pärnu – Lihula (60)	Ahaste teeristist maakonna piirini	28,8 km
Mudiste – Suure-Jaani – Vändra (57)	Vändra alevist läbisõit	3,1 km

Kõrvalmaanteed

Pärnu-Jaagupi–Kalli (19201)	Koonga – Kalli lõik	8,4 km
Kilingi-Nõmme–Tali–Laiksaare (19301)	Tali – Aruja lõik	7,5 km
Rannametsa – Ikla (19331)	kogu ulatuses	25,7 km

⁴⁷ Investeeringute tegemisel lähtub Maanteeamet Vabariigi Valitsuse korraldusega vastu võetud Riigimaanteede teehoiukavast. Kruusateede tolmuvabaks muutmisel objektide prioriteetsuse määramisel lähtutakse juhendist „Kruusateedele katete ehitamise objektide valikumetoodika“, kinnitatud Maanteeameti peadirektori 02.07.2013 käskkirjaga nr 0250.

B. Ettepanek kruusateede viimiseks mustkatte alla

Kuni aastani 2020

Uduvere – Suigu – Nurme (19210)	Uduvere – Suigu lõik	8,0 km
Taali – Põlendmaa – Seljametsa (19276)	Taali – Kiidema lõik	2,6 km
Laupa – Suurejõe (15171)	Kurgja – Särghaua lõik	1,8 km
Kadjaste – Suurejõe (19249)	kogu ulatuses	10,3 km
Suurejõe – Vihtra – Jõesuu (19241)	kogu ulatuses	19,5 km
Vanamõisa – Koonga – Ahaste (16176)	Koonga – Mihkli lõik	5,6 km
Tihemetsa – Käršu (19305)	Tihemetsa – Tõlla teerist	1,6 km
Tihemetsa – Leipste (19304)	kogu ulatuses	3,5 km
Uulu – Soometsa – Häädemeeste (19333)	Võiduküla – Häädemeeste	7,9 km
Audru – Lavassaare – Vahenurme (19103)	Lavassaare – Maima	8,9 km
Valgu – Libatse (20175)	Kaelase – Rukkiküla lõik	5,7 km
Varbla – Kilgi – Rammuka (19132)	Tõstamaa – Nurmsi teest alates	1,0 km
Kalli – Tõstamaa (19131)	Kiraste külas ülejutatav lõik	1,0 km
Surju – Saunametsa (19344)	Jaamaküla – Saunametsa	6,4 km
Koonga asulast möödasõit seoses uue paekaevanduse rajamisega		3 km

Planeeringu protsessis on 2015. aastal valminud olulised lõigud: Kihlepa – Lepaspea (8 km) ja Koonga – Vahenurme (pikkus, 14,3 km), Rõusa – Võidula (3,1 km), Kärbu – Kõima (3,5 km), Libatse – Langerma (2,1 km).

Pärast aastat 2020

Kõpu – Kavaru (8260318)	kogu ulatuses	3,5 km
Lepaküla – Leina (19349)	Lepaküla – Leinaküla lõik	3,9 km
Laupa – Suurejõe (15171)	Särghaua – Suurejõe	9,5 km
Tihemetsa – Käršu (19305)	Tõlla teerist – Käršu	3,6 km
Lodja – Saunametsa (19310)	Lodja – Sigaste	2,6 km
Laiksaare – Massiaru – Teaste (19334)	Laiksaare – Urissaare	8,7 km
Salu – Kaelase (19208)	kogu ulatuses	5,3 km
Libatse – Enge (19217)	kogu ulatuses	4,7 km
Taali – Põlendmaa – Seljametsa (19276)	Kiidema – Põlendmaa	12,8 km
Luige tee Paikuse vallas (19289)	kogu ulatuses	1,2 km
Uduvere – Suigu – Nurme (19210)	Suigu – Lepplaane	9,4 km
Varbla – Väänja (19134)	Varbla – Mõtsu	8,7 km
Mõisaküla – Metsaveere (19211)	Lehu – Metsaveer	3,9 km
Are – Elbu (19219)	kogu ulatuses	2,2 km
Vanamõisa – Koonga – Ahaste (16176)	Koonga – Ahaste	9,3 km
Vanamõisa – Koonga – Ahaste (16176)	Mihklist maakonna piirini	7,5 km
Halinga – Uduvere (19218)	Valistre – Uduvere	2,3 km
Kalli – Tõstamaa – Värati (19131)	Kalli – Tõhela	11,7 km
Lokuta – Kõnnu (20160)	kogu ulatuses	13 km

C. Ettepanek rekonstrueerimist vajavate kruusateede osas

Jäärja – Tali (19303)	kogu ulatuses	18,5 km
Tori – Massu (19272)	kogu ulatuses	23,4 km
Kaansoo – Tori (19252)	Aesoo – Leetva	6,7 km

D. Ettepanek teede omandivormi muutmiseks

Võimalusel riigile üleantavad kohalike omavalitsuste maanteed⁴⁸

Veltsa tee (Lihula maanteelt kuni Veltsani) (3340012)	6,5 km
Parasmaa tee Koonga vallas (3340041)	6,6 km
Vana-Langerma tee Halinga vallas (1880027)	1,9 km
Ertsma - Tõrdu tee Halinga vallas (1880006)	5,9 km
Järve tee (2760011)	4,8 km
Kõpu – Kavaru tee (8260318)	3,5 km
Libatse – Arase tee (1880026)	0,8 km
Saunametsa – Paikuse tee (7560012) Paikuse ja Surju vallas	15,1 km
Pärnu – Rakvere – Sõmeru maantee Pärnu linnas	1,5 km

Kohalikule omavalitsusele üleantav riigimaantee

Vändra – Võidula maantee kogu ulatuses (19257)	8,7 km
--	--------

Teelõigud, mille seisund vajab parandamist, on kantud tehniline taristu joonisele. Sellel on näidatud ka planeeritud Rail Balticu ristumised maanteedega, so eritasandilised ristmikud, mille ümberehitamine lahendatakse Rail Balticu rajamise käigus. Samuti on näidatud eritasandilised ristmikud Via Baltica väljaehitamisel 2+2 sõidurajaga esimese klassi maanteeks.

Üldised tingimused üldplaneeringute koostamiseks ja maanteevõrgu arendamiseks:

- Via Baltica osas järgida kehtivat teemaplaneeringut. Via Baltica järkjärgulisel väljaarendamisel (esialgu 2+1 maanteena) arvestada planeeringus määratud maantee elementide vajadusega (kergliiklusteed, bussipeatused, puhkekohad jne);
- Rail Balticu rajamisega seonduva teedevõrgu projekteerimisel järgida Rail Balticu maakonnaplaneeringut;
- maanteede kvaliteedi parandamisel ja liikluse turvalisuse tõstmisel lähtuda maantee klassist, tee funktsioonist asustusstruktuuris, liikluskoosseisust, teehituse ja -hoiu majanduslikest kaalutlustest ning keskkonnohoidust;
- maanteede kvaliteedi parandamisel lähtuda eelkõige turvalisusest. Liikluse piisava läbilaskevõime ja ohutuse tagamiseks parandada sildade seisukorda;
- maantee teekaitsevööndis vältida uute ehitusalade kavandamist;

⁴⁸ Pärast kohalike teede inventuuri läbiviimist on võimalik teha asjakohased otsused

- mustkate rajada esmajärjekorras neile kruusateedele, kus liigub ühistransport ja mida kasutatakse kergliikluseks;
- arvestada karjäärade paiknemist, sh nendest tulenevat suuremat liikluskoormust ja keskkonnahäiringut (tolmutõrje, müra, vibratsioon jne);
- maanteedoridorides, milles kavandatakse ohtlikke veoseid, koostada eelnevalt riskianalüüs, et kaardistada ohtlikud maanteelõigud, ristmikud, raudteelõigud ja ülesõidud;
- maanteede ristumisel rohelise võrgustiku elementidega (tuumalad ja koridorid) tuleb planeeringute ja ehitusprojektide koostamisel arvestada keskkonnamõju hindamise käigus väljatöötatud leevendavaid meetmeid;
- arvestada liiklusohtlike kohtadega, selgitada need välja Maanteeameti ja kohalike omavalitsuste koostöös;
- teedevõrk peab vastama ettevõtluse, asustuse ja ühistranspordi vajadustele. Lahendada juurdepääsude põhimõtted, laiendamise ja kandevõime tõstmine vajadus;
- arvestades riigimaanteede võimaliku teemaa laiendamise ja rekonstrueerimise vajadusega, määrata kõikidele riigiteedele 20 m laiune tehnoloogiline vöönd äärmise sõiduraja välimisest servast. Kuni 10 m teekaitsevööndi puhul lugeda tehnoloogilise vööndi laiuseks kuni 10 m;
- riigiteede tehnoloogilises vööndis ehitustegevuse kavandamisel tuleb tee ohutuse tagamiseks kaasata Maanteeamet;
- uute alade ja objektide planeerimisel arvestada Eesti-Läti riigipiiri ja piiririba olemasoluga ning võimaliku piirikontrolli ajutise taastamise vajadusega.

4.2.2. Raudteed

Maakonna raudteeühendus toimub Pärnu – Lelle lõigul, kust on võimalik edasi liikuda Viljandi või Tallinna suunas. Raudtee halva tehnilise seisukorra ning sellest tuleneva teenuse vähese nõudluse tõttu ei oma raudteetransport praegusel hetkel märkimisväärset tähtsust ega paku konkurentsi teistele transpordiliikidele. Kaubavedu praktiliselt ei toimu. Reisirong kurseerib liinil Pärnu – Lelle – Tallinn. Pärnu maakonda jäävad peatused: Pärnu, Kaubajaam, Pulli, Tori, Tootsi, Viluvere. Pärast uute reisirongide kasutuselevõtmist 2014. aastal on reisijate arv mõnevõrra kasvanud, kuid raudtee on amortiseerumas ja ilma suuremate investeeringuteta toimib see veel vaid 3 – 4 aastat.

Pärnumaa ühendus reisiliikluse ja kaubavedude jaoks saab paraneda pärast raudteetaristu kaasajastamist. Aeg-ruumiliste vahemaade vähendamiseks annab olulist efekti Rail Baltic kiirraudtee valmimine, mis loob täiesti uue kvaliteediga ühenduse nii Tallinna ja Riia vahel kui ka Lääne-Euroopa suunal.

Rail Balticu rajamiseks on läbi viidud ettevalmistavad tööd: kehtestatud trassikoridori maakonnaplaneering ja tehtud esialgsed uuringud. Rail Baltic on raudteetaristu objekt, kus paralleelselt kulgevad kaks rööpapaari laiusega 1435 mm. Raudtee on kogu ulatuses elektrifitseeritud. Sellele on planeeritud kombineeritud kauba- ja reisijatevedu. Reisijateveo seisukohalt on tegemist rahvusvahelise kiire rongiühendusega, millel Eestis on peatused

Tallinnas ja Pärnus ning perspektiivse peatuse võimalus Raplas. Projekteeritav maksimaalne sõidukiirus reisirongil on 240 km/h. Inimeste ja loomade raudteele sattumise vältimiseks eraldatakse raudtee taraga. Raudtee põhitrassi ristumised kõikide olulisemate avalikult kasutatavate teedega lahendatakse eritasandilisena. Eritasandiliste ristete asukohtade määramisel on lähtutud eelkõige põhimõttest – tagada liikumisvõimalused ja piirkonna teedevõrgu toimimine ja sidusus, samuti on arvestatud liiklussagedust teedel ning asustuse paiknemist. Maanteede ümberehitamine ja uute teelõikude rajamine peab toimuma raudtee väljaehitamise etapis. Maakasutustingimused raudtee trassikoridoris on määratud Rail Balticu planeeringuga. Tingimused kiirraudtee projekteerimiseks on sätestatud Rail Balticu maakonnaplaneeringus.

[Riigikohtu 19.05.2020 otsusega kohtuasjas nr 3-18-529](#) on riigihalduse ministri 13.02.2018. a käskkiri nr 1.1-4/40 „Pärnu maakonnaplaneeringu „Rail Baltic raudtee trassi koridori asukoha määramine” kehtestamine” tühistatud trassilõikude 3A, 4A ja 4H osas. Vaata täpsemat infot [Pärnu maakonnaplaneeringu „Rail Baltic raudtee trassi koridori asukoha määramine” materjalidest](#).

Samuti on Rail Balticu planeeringus määratud Pärnu piirkonna reisirajate jaama asukoht Pärnu linnas Papiniidu piirkonnas. Selle kohta on kehtestatud detailplaneering, milles lahendati juurdepääsud mootorsõidukitele, sh ühistranspordile ja kergliiklejatele ning parkimine.

Kohalikud peatused Rail Balticul

Vaba läbilaskevõime ulatuses on Rail Balticu raudteed võimalik kasutada reisirongide kohalikuks liikluseks Tallinn – Pärnu – Riia suunal. Sellest tulenevalt on maakonnaplaneeringus näidatud kohaliku rongiliikluse peatuste võimalikud asukohad: Häädemeestel, Surju piirkonnas, Kilksamal, Tootsis ja Kaismal. Peatuste asukohad vajavad täiendavaid uuringuid ja nende väljaarendamine eraldi riigipoolset otsust.

Rail Balticu rajamine ja kohalike reisirongide peatuskohtade väljaehitamine võib perspektiivis kaasa tuua seni renoveerimata 1520 mm Lelle – Pärnu raudtee likvideerimise.

Kaubavedu Rail Balticul

Rail Balticu maakonnaplaneering loob eeldused kaubajaama ja logistikakeskuste ühendamiseks raudteega, kuid ei planeeri nende täpset asukohta. Sellest tulenevalt on käesolevas planeeringus näidatud Pärnu kaubajaama (logistikakeskuse) kaks tinglikku asukohta: Pärnu linnas, praeguse kaubajaama piirkonnas ja Surju vallas Ilvese külas Valga - Uulu maantee ääres. Pärnu piirkonda kaubajaama kavandamine on igati sobiv, sest lähemad Rail Balticu kaubajaamad on planeeritud Tallinna ja Riia piirkonda.

Pärnu piirkonna kaubajaama tehniline ja majandusanalüüs on kavandatud Rail Balticu projektis teostatava uuringu „Pärnu kaubajaama vajadus, asukoha ja tehnilise lahenduse analüüs“ raames 2016-2019. aastal. Pärnu piirkonna kaubajaama ruumilises analüüsis käsitletakse ka kohalike reisirongide peatuskoha rajamise võimalikkust Surju piirkonnas. Kaubajaama konkreetseks kavandamiseks on vaja koostada kohaliku omavalitsuse üldplaneering. Kaubajaama täpsema planeerimisega on otstarbekas edasi minna pärast seda, kui on otsustatud Rail Balticu ehitamine.

Rail Balticu trassikoridor, sh eritasandilised ristumised teedega on kajastatud tehnilise taristu joonisel.

4.2.3. Kergliiklusteed

Kergliiklus on keskkonnasäästlik, kõikidele vanusegruppidele sobiv liikumisviis, mis on oluline ohutu lähiliikumise võimaldamiseks nii linnalistes kui maalistes piirkondades. Tihedamal kergliiklusteede võrgustikul on oluline roll eelkõige linnade ja nende lähivööndi töö- ja õpirände ning teenuste tarbimise toetamisel. Pärnumaa eripäraks on Pärnu linna ja rannikupiirkondade elanike arvu ligikaudu 15–20 %-line suurenemine suveperioodil. Seetõttu suureneb suveperioodil kergliiklusvahendite kasutamine oluliselt.

Kergliiklusteede asukohtade planeerimisel on lähtutud eelkõige järgmistest kriteeriumidest:

- elanike igapäevane liikumine ning vastavate sihtpunktide ja suundade olulisus (kasustihedus, ohutuse tõstmise vajadus);
- ühistranspordipeatuste sidumine kergliiklusteede võrgustikuga;
- omavalitsuste piiride üleste ühenduste tagamine, linnaosade ja suuremate asustusalade sidumine ettevõtluspiirkondadega.

Planeeritud kergliiklusteed võib jaotada nende paiknemise järgi:

1. Pärnu ja selle lähiümbruse kergliiklusteede võrgustik. Piirkond on maakonna kõige tihedama asustusega ja seetõttu kõige suurema kasutuspotentsiaaliga. Pärnu linna läbivate nn peamagistraalide määratlemisel on arvestatud juba olemasolevate ja projekteerimisel olevate kergliiklusteedega. Tähtis on tagada kergliiklusteede väljaehitamise võimalused, selgus teede paiknemisel linnaruumi võrgustikus, nende ühtlus ja pidevus. Olulisteks sihtpunktideks, mis peavad olema ühendatud kergliiklusteede võrguga on koolid ja lasteaiad, puhkealad ja vaba aja veetmise kohad, kauplused, suuremad ettevõtted ja teenindusasutused, ametiasutused ja meditsiinasutused.

2. Kergliiklusteede lõigud riigimaanteed äärses. Tegemist on maanteelõikudega koolide, lasteaedade piirkonnas ning suurema igapäevase kasutusega maanteedel, kus kergliiklejatele turvaliseks liiklemiseks on vaja määrata maantee servas kergliiklusala. Tihedama kasutusega ja ohtlikemates maanteelõikudes tuleb kaaluda tee renoveerimise käigus kergliiklusteede rajamise vajalikkust, sh eraldiseisva kergliiklustee rajamise võimalust.

3. Via Baltica teemaplaneeringuga on ohutuse tagamiseks kogu Via Baltica trassi ulatuses kergliiklus ette nähtud maanteest eemale kergliiklusteele või kogujatele. Nende rajamise põhimõtted on sätestatud Via Baltica teemaplaneeringu peatükis 3.3.⁷⁴⁹.

⁴⁹ http://parnu.maavalitsus.ee/documents/181369/4247846/VB_seletuskiri.pdf/f89f631f-e13d-460d-a250-0875425174a6

4. Võimalik kergliiklustee Via Baltica äärde looduskaitseliste tingimuste muutmisel. Maakonnaplaneeringus nähakse ette alternatiivne võimalus kergliiklustee (jalg ja jalgrattatee) rajamiseks Tahkuranna vallas Pärnu linna piirist kuni Posti teeni.⁵⁰ Kergliiklustee on võimalik rajada olemasolevast T4 Tallinn-Pärnu-Ikla riigi põhimaantee muldkehast mere poole ja minimaalselt 25 m kaugusele. Kergliiklustee rajamise võimalikkus selgub pärast keskkonnamõju hindamist Natura 2000 võrgustiku alale.

Üldised tingimused kergliiklusteede kavandamiseks:

- uute kergliiklusteede asukohad määrata või täpsustada kohaliku omavalitsuse planeeringuga. Kaaluda kergliiklustee mootorsõidukiliiklusest eemale viimiseks võimalusi, eelkõige tiheda liiklusega maanteedes, et tagada kergliiklejate jaoks meeldivam ja saastamata keskkond. Lõikudel ja olukorras, kus kergliiklejaid on väga arvukalt, on mõistlik rajada eraldi rattatee ja jalgtee;
- linnatingimustes on võimalik tänava serva märkida jalgrattatee, mis tähistada arusaadavalt ning igal aastaajal loetavalt;
- väiksema liiklusega maanteedel on võimalik liikuda kindlustatud teepeenral;
- kergliiklustee ristumisel sõidutee ja raudteega tagada piisav nähtavus ja liiklusohutus;
- sildade ületamiseks tagada katkematu ja ohutu liiklus. Sildade rekonstrueerimisel arvestada kergliiklejate vajadustega;
- kergliiklustunnelid tuleb valgustada, et tagada kasutajate turvalisus;
- kergliiklusteede kavandamisel arvestada jalgrattaparklate vajadusega rataste turvaliseks hoiuks sihtkohtade juures (bussi- ja raudteepeatused, kool, töökoht, kauplused, puhkekohad, teenindusasutused, ametiasutused jne);
- kergliiklusteed siduda bussipeatuste ja raudteepeatustega;
- maakonnaplaneeringus kavandatud kergliiklusteede täpsed tehnilised lahendused määrata järgnevate planeeringute või projekteerimistingimustega;
- eelisjärjekorras arendada kergliiklusteedega jätkuv ja kasutaja jaoks sujuv ühendus (võrgustik). Kergliiklusteede algus- ja lõpplahendused peavad tagama ohutu ülemineku teistsuguse liikluskorraldusega teele;
- kergliiklusteede ning nendega seotud tehnovõrkude täpsed tehnilised lahendused ja paiknemine määrata järgnevate planeeringute või projekteerimistingimustega.

Kergliiklusteed on kantud asustuse joonisele.

4.2.4. Lennuväljad

Pärnumaal asuvad Pärnu lennuväli⁵¹ ja Kihnu lennuväljak. Maakonna arengu- ja konkurentsivõime seisukohalt on oluline säilitada Pärnu lennuväli piirkondliku lennuväljana nagu näeb ette kehtiv üleriigiline planeering Eesti 2030+.

⁵⁰ Näidatud asustuse joonisel punase punktiiriga

⁵¹ 1992. aastani oli sõjaväelennuväli

Pärnu lennuväli on hea kättesaadavusega, jääb ca 4 km kaugusele Pärnu kesklinnast. Uus ja kiire juurdepääs Via Balticalt lennuväljale ehitati 2012.a. Pärnu lennuväljalt toimuvad hooajaliselt reisirid saartele. Seonduvalt turismi- ja spaaettevõtete korraldatakse siit tsarterlende Rootsi, Soome jt sihtriikidesse. Lisaks leiab lennuväli kasutust ka väikelennukite poolt turismi ja hobilennunduse eesmärkidel. Kihnu lennuväljakut on võimalik kasutada eriolukordades (juhul kui laevaliiklus Kihnu saarega on katkenud, päästeoperatsioonide läbiviimiseks, erakorralise meditsiini tagamiseks jms), samuti turismi eesmärgil suveperioodil. Pärnu lennuvälja asukohta ja olusid arvestades võiks sellest saada olulisim lennuväli Lääne-Eesti regioonis. Siin võimaliku varulennuvälja olemasolu on tähtsaks aspektiks ka riikliku julgeoleku tagamisel. Oluline on tagada Pärnu lennuväljal valmisolek päästeoperatsioonide läbiviimiseks.

Maakonnaplaneeringuga on ette nähtud Pärnu lennuvälja ja Kihnu lennuväljaku jätkuv toimimine ja kasutamine.

Üldised tingimused üldplaneeringute koostamiseks ja lennuväljade arendamiseks:

- lennuvälja, selle lähiümbrust ja üle 45 m kõrgust ehitist hõlmavad planeeringud ja projektid kooskõlastada Lennuametiga;
- Pärnu lennuvälja rekonstrueerimisel arvestada rahvusvaheliste nõuete ja regiooni potentsiaaliga. Olemasolev lennurada tuleb säilitada kogu pikkuses ligikaudu 2,5 km ning rekonstrueerida etappidena. Väiksemat tüüpi lennukid ei vaja kogu raja pikkust, kuid tulevikus võib see olla vajalik.

Pärnu lennuväli koos piiranguvöönditega on kantud tehnilise taristu joonisele.

4.2.5. Sadamad ja veeteed

Regiooni suurimaks ja olulisimaks sadamaks on Pärnu sadam. See võimaldab parandada kohaliku majanduse konkurentsivõimet, piirkonnale oluliste kaupade sisse- ja väljavedu, toetab uute kaasaegsete tegevusvaldkondade, sh turismi arendamist. Pärnu sadamat on käsitletud ka üleriigilises planeeringus kui rahvusvahelise tähtsusega toimivat ja arendatavat sadamat.

Pärnumaa sadamad

- Pärnu sadam Pärnu jõe suudmes on olemasolev sadam, mis hõlmab kauba-, kala-, jahi, parvlaeva- ja kavandatava kruiisiasadama ala.
- Reisiparvlaevasadamad ühenduse pidamiseks püsisasutusega väikesaarte Kihnu ja Manijaga on Pärnus, Munalaius, Kihnus, Manilaius.
- Olemasolevad väikesadamad – Männi, Kastna, Kavaru, Merelaiu, Võidu, Lao, Peerni, Värati, Suaru, Sigatsuaru, Lindi, Juheta, Liu, Doberani, Võiste, Rannametsa, Treimani.
- Perspektiivsed väikesadamad – Aavenina, Paatsalu, Viibre, Jaagusääre, Varbla Puhkeküla, Matsi, Jaagu, Vaiste, Suurna, Uulu, Jaagupi, Treimani kalakasvatuse sadam.

Maakonna tasakaalustatud arengu seisukohalt on tähtis välja arendada mereäärsete väikesadamate toimiv võrgustik ning integreerida väikesadamatesse võimalikult lai tegevuste

baas (kalandus, turism, merepääste, rekreatsioon), mis võimaldab sadamate kasumlikumat majandamist. Toimiva väikesadamate võrgustikuga kaasneb positiivne mõju nii kohalikule majandusele kui elujõulise rannaasustuse püsimisele. Sadamate arengu perspektiivi arvestav kasutusotstarve on määratud Pärnumaa mereplaneeringuga.

Sadamad on näidatud tehnilise taristu joonisel.

Tingimused üldplaneeringute koostamiseks ja sadamate arendamiseks:

- toimiva sadamate võrgustiku loomiseks ja nende mitmekülgsemaks kasutamiseks eelisarendada sadamaid, mis on kalanduse seisukohalt esmatähtsad ning sadamaid, mis võimaldavad turistide teenindamist ja sinna võimalikult laia tegevuste baasi integreerimist;
- Pärnu sadamas (suurim ja kaubavedudega seotud sadam) toimuv tegevus peab arvestama piirkonna teisi tegevusi ning keskkonnahäiringutega ei tohi kahjustada puhkemajandust. Uute tegevuste kavandamisel sadama vahetus läheduses arvestada sadamast lähtuvate keskkonnahäiringutega;
- väikesadamate rajamise aluseks on asjakohane planeering või projekteerimistingimused. Planeeringu või projekti raames viia vajadusel läbi keskkonnamõju hindamine, mille käigus hinnata kavandatava tegevuse sobivust antud asukohas ja kaasnevaid mõjusid ning määrata leevendusmeetmed;
- juurdepääsud väikesadamatesse, kus teedevõrk puudub, määrata kohaliku omavalitsuse üldplaneeringuga;
- väikesadamate kavandamisel või nende rekonstrueerimisel näha ette paatide veeskamiskoht;
- kalasadamate arendamisel arvestada lossimistingimuste ja kala kvaliteedi tagamiseks esmatöötlemise tingimuste parandamisega;
- reostustõrje tegemiseks tagada ja säilitada töölaeva laugema kaldega vettelaskmise võimalused Munalaiu sadamas, Pärnu linnas ja Võiste piirkonnas.

Veeteed

Ühendus maakonna püsiasiustusega väikesaarte Kihnu ja Manijaga toimub reisiravlaevasadamate kaudu. Kihnu saare ja mandri ühendusteeks on Kihnu ja Munalaiu ning Kihnu ja Pärnu sadamate vahelised veeteed. Manija saare ja mandri ühendusteeks on Munalaiu ja Manilaiu sadamate vaheline veeteed. Kuna väikesaared vajavad aastaringselt ühendust, siis peavad parvlaevasadamad Kihnus, Munalaius, Manilaius ja Pärnus väga hästi toimima kogu navigatsiooniperioodi ajal.

Skeem 11. Parvlaevasadamad ja põhimõttelised ühendused mandri ja maakonna väikesaarte vahel⁵².

Laevatavad siseveekogud maakonnas on Pärnu jõgi kuni Reiu jõe suudmeni, Sauga jõgi kuni Vana-Pärnu jalakäijate sillani, Reiu jõgi kuni vana raudtee sillani⁵³. Kallasraja laius on laevatavatel veekogudel kümme meetrit. Sellele alale jäävad Pärnu sadam, Raeküla sadam ja Vana-Sauga sadam. Laevatav piirkond väärub terviklikku arendamist nii puhkepotentsiaali kui Pärnu ja lähiümbruse siseliikluse võimalusi arvestades.

Tingimused paadisadamate arendamiseks siseveekogude ääres:

⁵² Vabariigi Valitsuse 12.02.2004 korraldus nr 79-k

⁵³ Meresõiduohutuse seadus

- laevatatavatel siseveekogudel kavandada paadisadamate vajadus ja sadamate võrgustik planeeringuga. Otstarbekas on ühitada erinevad kasutusotstarbed (kalandus, rekreatsioon jne);
- paadisadamate projekteerimisel ja renoveerimisel arvestada päästetingimustega: tagada juurdepääs, veeskamiskoht ja ümberkeeramiskoht päästetehnikale.

4.3 Energeetika

Energiaga varustus on majandusliku konkurentsivõime eeltingimus ja tagab igapäevaelu tõrgeteta toimimise. Eesti energiavarustuse võimaluste avardamiseks tuleb luua välisühendusi Läänemere piirkonna energiavõrkudega, mis on oluline varustuskindluse ja energiajulgeoleku jaoks.

Üleriigilise planeeringu kohaselt on energiajulgeoleku kindlustamiseks vaja keskenduda senisest rohkem hajutatumale piirkondlikule energiatootmisele. Olulisemaid valdkondi, kus uut kohalikul taastaval ressursil põhinevat energiatootmisvõimsust saab suurendada, on taastuvad energiaallikad: tuul, päike, biokütus, maasoojus ja biomass. Samuti loob hajutatum energiatootmine ja kohalike varude kasutuselevõtt pikaajalisi töökohti väikelinnades ja maapiirkondades. Kasutusele tuleb võtta integreeritud energiatootmise lahendusi, mis ühendavad mitu energiaallikat ning võimaldavad soojuse ja elektri koostootmist. Arvestada tuleb võimaluse ja vajadusega rajada uusi tuulikuparke.

4.3.1. Elektrivõrk

Planeeringulahendusse on integreeritud teemaplaneeringutega määratud Kilingi-Nõmme – Riia TEC-2 330 kV õhuliini trassikoridor ja Harku – Lihula – Sindi määratud 110/330 kV õhuliini trassikoridor. Need liinid moodustavad osa Eesti ja Läti vahelisest uuest kolmandast 330 kV elektriühendusest. Planeeritud õhuliinide rajamine tagab parema varustuskindluse kogu Eesti mandriosas ning energiaturu arendamise Balti riikide, Kesk-Euroopa ja Skandinaavia vahel. Ühendus naaberriikide elektrivõrkudega tagab erisuunalise energiatriisi ning head energia sisseostu-, triisi- ja ekspordivõimalused.

Kilingi-Nõmme – Riia TEC-2 330 kV õhuliin tõstab ülekandevõimsust 500-600 MW võrra, võimaldab võrguga liituda uutel kohalikel elektritootjatel, sh taastuvatest energiaallikatest elektritootjatel, ning sellega hajutada Eesti-sisest energiatootmist.

Harku – Lihula – Sindi uus õhuliini tagab tehniliselt amortiseerunud 110 kV ühenduse üleviimise 330/110 kV pingele, et luua Pärnu piirkonnale alternatiivne 330 kV elektriühendus ja tagada uued võimalused tootmisvõimsuste liitmiseks elektrisüsteemiga kogu Lääne-Eesti regioonis. Kavandatud lõik suurendab Pärnumaa ja kogu Eesti varustuskindlust ning selle valmimisel on riigi mandriosa kaetud 330 kV võrguga.

Nimetatud kõrgepingeliinide teemaplaneeringud tuleb võtta aluseks õhuliini ehitusprojekti koostamisel. Planeeritud uute 330 kV õhuliinide kogupikkus Pärnu maakonnas on 67 km, mille ehitamine on kavandatud aastatel 2017-2020.

Elektrivõrk jaguneb põhi- ja jaotusvõrguks. Tänapäevase riikliku jaotuse kohaselt on 330 kV ja 110 kV pingeklassi puhul tegemist põhivõrguga. Keskpinge- ja madalpingeliinide, so 35 kV ja madalama pingeklassiga on jaotusvõrk. Kesk- ja madalpinge liinivõrgu ja alajaamade teenuseid kuni tarbijate liitumispunktini pakuvad jaotusvõrgu ettevõtted. Neist suurim on Elektrilevi OÜ.

Maakonnaplaneeringus on käsitletud 330 kV ja 110 kV pingeklassiga elektriühendused.

Olemasolevad 110 ja 330 kV õhuliinid Pärnu maakonnas

Liini tähis	Pinge	Liini tüüp	Nimetus
L507	330	õhuliin	Tartu (M166Y) – Sindi
L346	330	õhuliin	Paide – Sindi
L106A	110	õhuliin	Viljandi – Kilingi-Nõmme
L106B	110	õhuliin	Kilingi-Nõmme – Sindi
L106BH	110	õhuliin	Kabli (Paikuse vallas) haru
L133A	110	õhuliin	Paide – Vändra
L030H	110	õhuliin	Paikuse haru
L107C	110	õhuliin	Pärnu-Jaagupi haru
L032B	110	õhuliin	Metsakombinaadi – Papiniidu
L032A	110	õhuliin	Sindi – Metsakombinaadi
L030	110	õhuliin	Sindi – Papiniidu
L107A	110	õhuliin	Lihula – Lõpe
L033	110	õhuliin	Sindi – Audru
L133B	110	õhuliin	Vändra – Papiniidu
L107B	110	õhuliin	Audru – Lõpe

Pärnumaa 330 kV pingeklassiga Sindi alajaam paikneb Urge külas Sauga vallas. Sellel on ühendused 330 kV elektrivõrguga Paide ja Tartu alajaamadest. Kuni 2014. aastani, mil valmis Tartu-Sindi 110/330 kV õhuliin, oli siin ainult üks 330 kV Paide-suunaline ühendus. 110 kV alajaamad on Lõpe, Pärnu-Jaagupi, Kilingi-Nõmme, Audru, Vändra, Paikuse, Metsakombinaadi (Pärnus), Kabli (Paikuse vallas) ja Papiniidu.

Suurima koormusega piirkonnaalajaamad (35 kV) paiknevad Pärnu linnas ja selle lähiümbruses. Kõigis piirkonnaalajaamades on vaba võimsust täiendavate suurliitumiste jaoks. Kõige väiksema koormusega (alla ühe MW) on Lavassaare, Varbla ja Tootsi piirkonnaalajaamad. Elektrilevi OÜ koormusprognoosi järgi on 2030. aastaks oodata 6-7 % koormuse kasvu Pärnu ümbruses: Pärnu, Savi ja Jänese piirkonnaalajaamades. Teistes piirkondades koormuse kasvu antud hetkel ei ole ette näha.

Maakonna elektrivõrgu saab liigitada varustuskindluse piirkondadeks järgmiselt: ülitihed, tihed, kesktihed ja hajak. Ülitihed piirkond jääb Pärnu kesklinna. Tihedpiirkonna moodustavad suurema osa Pärnu linna (90%) ja osa Sindi linna (30%) alast. Kesktihed piirkonna alla kuulub Kilingi-Nõmme linn ja suurem osa Sindi linnast, Vändra, Pärnu-Jaagupi, Paikuse alevid, Tõstamaa ja

Häädemeeste alevikud, samuti tööstuspargid ja endised majandikeskused. Maakonnale on valdavalt iseloomulik varustuskindluse hajapiirkond.

Suuremad elektritarbijad asuvad Pärnus ja linnaümbruse (Suur-Pärnu) kohalikes omavalitsustes. Suurimad tarbijad on tööstusettevõtted (sh puidutööstusettevõtted), kaubanduskeskused, sanatooriumid ja veekeskused.

2014. aastal oli maakonna keskmine aastane katkestuste kogukestus ca 250 minutit kliendi kohta, mis on halvem kui Eesti keskmine näitaja. Tulenevalt asustuse hajutatusest, suurtest metsaaladest ja tormidest jäävad riskid varustuskindlusele püsima.

Maakonnaplaneeringuga on kavandatud uued elektriliinid ja alajaamad pingega alates 110 kV. Energiavarustuse ja kvaliteedi parandamiseks on otstarbekas 35 kV pingega õhuliinide üleviimine 110 kV pingele:

- Kilingi-Nõmme – Häädemeeste ja uue Surju – Häädemeeste liini ehitamine seondult Rail Balticu elektrifitseerimisega;
- Virtsu – Varbla – Tõstamaa – Kõpu – Audru;
- Savi – Jänese;
- Papiniidu – Pärnu-Jaagupi;
- Lavassaare 35 kV pingega haru õhuliinil;
- Kilingi-Nõmme – Mõisaküla;
- Metsakombinaadi – Savi;
- Muti – Tootsi.

Alajaamade rekonstrueerimine ja planeerimine

Varustuskindluse tõstmiseks on planeeritud Kõpu piirkonnaalajaama ehitamine ning Häädemeeste, Väandra, Tõstamaa, Savi ja Muti piirkonnaalajaamade rekonstrueerimine. Uute liitujate võimaliku lisandumise korral on planeeritud uued 110/10(20) kV pingega alajaamad: Häädemeeste, Surju, Muti, Pärnu ja Mere. Sauga valda on vaja ühte või äärmisel juhul kahte uut piirkonnaalajaama. Alajaamade asukohtade valikul on lähtutud kriteeriumist, et hajaasustusega piirkonnas ei rajata uusi 110 kV ülempingega alajaamu olemasolevatele üldjuhul lähemale kui 15 km ja tiheasustuse puhul lähemale kui 3 km.

Planeeritud on 110 kV pingega piirkonnaalajaamad koos ühendustega:

- Kilingi-Nõmme ja Häädemeeste alajaamade vahele olemasoleva 35 kV õhuliini kõrvale;
- Surju alajaam ja sisseviik 110 kV liinilt L106B;
- Muti alajaam ja sisseviik 110 kV liinilt L133B;
- Lemmetsa alajaam ja sisseviik 110 kV liinilt L033;
- Lavassaare haruliini sidumine Pärnu-Jaagupi 35 kV liiniga;
- Kilksema alajaam ja sisseviik 110 kV liinilt L033 ja L107C;
- Jänese alajaam ja sisseviik 110 kV liinilt L033 ja L107C;
- Pärnu ja Mere alajaamad ning 110 kV (kaabelliinid) Savi-Pärnu-Mere-Papiniidu;
- Savi ja Veekeskuse piirkonnaalajaamad.

Tihedas ja kesktihedas varustuskindluse piirkonnas ehitatakse uued keskpinge (0,4 – 20 kV) liinid eelistatult maakaabelliinidena. Haja varustuskindluse piirkonnas on valdavalt õhuliini võrk ning see jääb alles ka tulevikus. Tulenevalt sellest, et 3,2 % Pärnumaal asuvates Elektrilevi OÜ liitumispunktides tarbimine täielikult puudub, võib tulevikus osutada otstarbekaks mõnes piirkonnas vähendada võrgu mahtu.

Üldised tingimused üldplaneeringute koostamiseks ja elektrivõrgu arendamiseks:

- uute 110 kV ja kõrgema pingega õhuliinide trassikoridoride asukohtade määramiseks koostada täiendav planeering;
- pinge tõstmiseks olemasolevas trassikoridoris, kui õhuliini kaitsevööndi ulatus säilib (35 kV pinge üleviimisel 110 kV pingega õhuliiniks), koostada tehniline projekt, täiendava planeeringu koostamise vajadus puudub. Kui rekonstrueerimisplaanide täpsustamisel selgub vajadus muuta trassikoridori asukohta, määrata trassikoridori asukoht planeeringuga;
- liinide kavandamisel lähtuda elektrienergia varustuskindluse piirkondade nõuetest võrgukooslusele, kus on arvestatud võimalikke riske varustuskindlusele ja mõjusid keskkonnale. Liinitrasside valikul on tähtis liinide ehituse ja hilisema käidu ning võimalike riketega seotud kogukulude minimeerimine. Eelistatult paigaldada liinid riigile kuuluvatele maadele;
- põhi- ja jaotusvõrk asulates viia üle maakaablitele, asulavälistes piirkondades suurendada maakaablite osakaalu ning nüüdisajastada õhuliine;
- uute energiamahukate tootmisettevõtete asukoha valikul, elektrivõrguga liitumise kulude optimeerimise eesmärgil, eelistada olemasolevate piirkonnaalajaamade lähedust. Kui liitumine elektrivõrguga tingib ümberehitustööd piirkonna alajaamas ja/või uue liitumise, siis on prognoositav valmimise tähtaeg kuni kolm aastat.

4.3.2. Taastuenergeetika

Taastuenergeetika valdkonnas on perspektiivne edasi arendada kohalikele ressurssidele baseeruvat energiatootmist, mis põhineb puidul, biomassil, tuule- ja päikeseenergial. Elektri ja soojuse koostootmise potentsiaali on võimalik kasutada Pärnus ja suuremates asulates, samuti puidutööstustes puidujääkide kasutamiseks. Elektri ja soojuse koostootmisjaam asub Pärnus. Jaama elektriline võimsus on 24 MW ja soojuslik võimsus 48 MW. Jaam tagab linna soojavarustuse tavaolukorras ja toodetava elektri hulk on nii suur, et sellest jätkuks linna vajadusteks. Soojavõrgu väljaehitamine võimaldaks koostootmisjaama soojust tarbida ka Pärnu linna lähiümbruses.

Maakonnas on Eesti keskmisest enam potentsiaali päikeseenergia kasutamiseks. Päikesepaneelid on otstarbekas kasutada hoonete lokaalse sooja vee ja elektri tootmiseks.

Üldised tingimused taastuveneergetika arendamiseks:

- asustuse planeerimisel säilitada olemasolev kaugküttevõrk ja soosida võrgu laienemist linnalise asustusega aladel;
- tuulikuparkide rajamisel lähtuda tuuleenergeetika teemaplaneeringus seatud põhimõtetest;
- päikesepargid kavandada väheväärtuslikele või kasutusest väljalangenud aladele, nt endised tööstuspargid, laudakompleksid;
- suuremate päikeseenergia parkide asukohad määrata üldplaneeringuga. Vältida päikeseenergia tootmiseks mõeldud suuremate alade kavandamist väärtuslikule põllumajandusmaale, väärtuslikule maastikule ja roheline võrgustiku alale. Päikeseenergia tootmine nimetatud aladel on võimalik põhjendatud vajadusel ja täiendava kaalutlemise tulemusena;
- väiketuulikute rajamise ja päikeseenergia kasutamise tingimused määrata üldplaneeringuga;
- kõik tuulegeneraatorite ja tuulikuparkide detailplaneeringud, ehitusprojektid ja projekteerimistingimused või nende andmise kohustuse puudumisel ehitusloa eelnõud või ehitamise teatised tuleb kooskõlastada Kaitseministeeriumiga. Koostööd Kaitseministeeriumiga alustada juba enne tuulegeneraatori kavandamist ja tuulikuparkide arendamise alustamist.

Tuulikuparkide arenduspiirkonnad Pärnumaal on kokku lepitud tuuleenergeetika teemaplaneeringuga, mis on käesoleva maakonnaplaneeringu Lisa 6. Sellega on määratud tuulikuparkide arenduspiirkonnad, mille sees on näidatud arendusalad ning tuuleenergeetika ruumilise arendamise põhimõtted ja teemaplaneeringu elluviimise tingimused.

Üldised põhimõtted tuuleenergeetika arendamiseks:

- Arendusaladel on elektrituulikute (tuulikupark) rajamise aluseks detailplaneering, üldplaneeringu tuuleenergeetika teemaplaneering või üldplaneering.
- Arenduspiirkondades on arendusalade laiendamine ja seal elektrituulikute rajamise aluseks üldplaneeringu tuuleenergeetika teemaplaneering või üldplaneering.
- Detailplaneeringu, üldplaneeringu tuuleenergeetika teemaplaneeringu või üldplaneeringu koostamisel tuleb planeeritavat territooriumi analüüsida tuuleenergeetika teemaplaneeringus väljatöötatud kriteeriumite kogumi lõikes. Juhul, kui mõni nimetatud kriteeriumitest ei ole elektrituulikute planeeringu koostamise perioodil enam asjakohane, ei ole selle kriteeriumi põhjalikum analüüs vajalik.
- Detailplaneeringu, üldplaneeringu tuuleenergeetika teemaplaneeringu või üldplaneeringu koostamisel tuleb lähtuda tuuleenergeetika teemaplaneeringu seletuskirja alapeatükis 2.2 käsitletud tõenäoliselt ebasobivate alade ja täiendavat tähelepanu vajavate alade kriteeriumitest, täpsustades neid lähtuvalt hetkesituatsioonist. Tiheasustusalade täpsustamisel tuleb lähtuda kohaliku omavalitsuse ja maakonnaplaneeringuga määratud tiheasustusalade piiridest.

- Elektrituulikute minimaalne kaugus infrastruktuuri suurtest elementidest (kõrgepingeliinid, riigimaanteed, raudtee, gaasitrass, telekommunikatsiooni mastid) peab olema võrdne elektrituuliku kogukõrgusega (torn+tiiva pikkus). Edasiste detailsemate planeeringute koostamisel peab lähtuma reaalselt kasutatava elektrituuliku parameetritest.
 - Elektrituulikute rajamine roheline võrgustiku alale ei tohi kahjustada roheline võrgustiku toimimist ja sidusust. Elektrituulikute rajamisega kaasnevat mõju roheline võrgustiku alale tuleb hinnata konkreetsetes arenduspiirkonnas detailplaneeringu, üldplaneeringu tuuleenergeetika teemaplaneeringu või üldplaneeringu koostamise käigus.
 - Elektrituulikute rajamine väärtuslikule maastikule ja pärandkultuuri objektidele ei ole üldjuhul lubatud. Elektrituulikute väärtuslikule maastikule rajamise eelduseks on põhjalik visuaalse mõju hindamine, mis sisaldab metoodilist analüüsi ning visualiseeringuid ja/või simulatsioone (fotomontaaž, 3D arvutisimulatsioonid, maketid). Samalaadse visuaalse mõju hindamise vajadust tuleb kaaluda ka väljaspool väärtuslikke maastikke paiknevate arenduspiirkondade edasisel planeerimisel.
 - Detailplaneeringu, üldplaneeringu tuuleenergeetika teemaplaneeringu või üldplaneeringu koostamisel tuleb välja selgitada kaitsestaatusega loodus- ja kultuuriväärtuslike objektide olemasolu ja paiknemine ning planeeringulahenduse väljatöötamisel nendega arvestada.
 - Detailplaneeringu, üldplaneeringu tuuleenergeetika teemaplaneeringu või üldplaneeringu koostamisel tuleb lähtuda iga konkreetse maardla olemusest: maavara liigist, maavaravaru staatusest, maavaravaru paiknemisest maapõues, eeldatavast kaevandamise perioodist ja kaevandamise (eeldatav) tehnoloogiast. Tuulikupargi rajamine keskkonnaregistri maardlate nimistus oleva maardlaga kattuvale alale on võimalik üksnes peale maavaravaru ammendamist. Arenduspiirkondade rajamisel on vaja arvelolev maavara väljata nii, et tagatud oleks maavara kasutuskõlblikkus. Maavara tuleb kasutada sihtotstarbeliselt. Arenduspiirkondade rajamisel ei ole arveloleva maavara osas lubatud kasutada mass-stabiliseerimist või muud meetodit, mille tulemusena keskkonnaregistris arvelolev maavara muutub kasutuskõlbmatuks. Maapõuest väljatud maavara käitlemisel on vaja arvestada Maapõueseaduse 6. peatükis „Maapõue muud kasutamise viisid“ toodud nõuetega.
 - Kohalikule kogukonnale pakutavad kompensatsioonimehhanismid lepatakse kokku arendaja ja kogukonna esindajate vahel.
 - Detailplaneeringu, üldplaneeringu tuuleenergeetika teemaplaneeringu või üldplaneeringu koostamisel tuleb arvestada tuuleenergeetika teemaplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise tulemusel väljatöötatud leevendavate meetmetega ja soovitustega, rakendades neid konkreetset asukohta ja kavandatava tuulikupargi spetsiifikat arvestama. Muuhulgas tuleb arvestada looduskaitseaduses sätestatud nõuet tagamiseks ehitamisel kaitsealuste liikide võimalikult ohutud elu- ja liikumistingimused.
- Muuhulgas on edasiste täpsemate planeeringute käigus (detailplaneering, üldplaneeringu tuuleenergeetika teemaplaneering, üldplaneering) vajalik uurida põhjalikumalt tuulepargist lähtuva müra ja varjutuse ulatust. Edasiste planeeringute koosseisus (või planeeringutega koos teostatava keskkonnamõju hindamise koosseisus)

tuleb kohustuslikuna teostada müra ja varjutuse modelleerimine esitades müratasemete ja varjutuse ajaline kestvus kartograafiliselt ning tekstiline eksperthinnang. Detailplaneeringu, üldplaneeringu tuuleenergeetika teemaplaneeringu või üldplaneeringu koostamisel tuleb läbi viia keskkonnamõju strateegiline hindamine.

- Kõigi edaspidi koostatavate detailplaneeringute, üldplaneeringu tuuleenergeetika teemaplaneeringute või üldplaneeringu aladele võib nõuetekohaste normide/tingimuste tagamise korral lisaks tuuleenergeetika objektidele planeerida ka teisi objekte ja maakasutusfunktsioone, mida elektrituulik/tuulikupark ei välista (tööstusobjektid, metsa- ja põllumajandusmaa jm).
- Lisaks seadusest tulenevale nõudele kooskõlastada Lennuametiga detailplaneeringud ja ehitusload, tuleb tuuleenergeetika teemaplaneeringu alusel toimuva tuulikuparkide edasisel planeerimisel ka üldplaneeringute ja üldplaneeringu teemaplaneeringute koostamisel teha koostööd ja kooskõlastada planeeringud Lennuametiga.
- Riigikaitseliste huvide tagamiseks tuleb kohalikul omavalitsusel teha koostööd Kaitseministeeriumiga juba planeeringu algatamise staadiumis.
- Varjutuse osas lähtuda rahvusvahelisest heast tavast niikaua kui Eestis kehtestatakse vastavasisulised konkreetset normid.
- Püstitada võib vaid uusi elektrituuliku, kasutatud elektrituulikute püstitamine on keelatud.
- Edasistes planeeringutes on soovitatud maa-alade kruntimist selliselt, et tuulikutele planeeritakse omaette vastava sihtotstarbega krundid. Konkreetne krundi suurus määrata vastavalt elektrituuliku tehnilistele näitajatele.
- Elektrituulikute paigutamine oleks erandina ning põhjendatud juhul võimalik elamule ka lähemale kui 1000 m järgmiste eelduste täitmisel: 1) tuulikupargi rajamise aluseks on üldplaneering, üldplaneeringu teemaplaneering või detailplaneering ja 2) tuulikupargi rajamise aluseks oleva planeeringu koostamise käigus on läbi viidud müra ning visuaalsete mõjude hinnang ning ette on nähtud meetmed müra normtaseme tagamiseks ning teiste negatiivse mõjude, sh visuaalsete mõjude leevendamiseks ja 3) tuulikupargi rajamiseks on andnud kirjaliku nõusoleku kõik puhveralasse jäävate elamumaade omanikud. Selleks, et oleksid kaitstud ka need isikud, kes soovivad oma kinnistuid tulevikus hoonestada, tuleb nõusoleku küsimist laiendada ka neile isikutele, kellele kuuluvad kinnistud on hetkel hoonestamata, kuid kellel selleks on seaduse järgi tulevikus võimalus.
- Juhtudel, kui tuulikuparki soovitakse rajada lähemale kui 2000 m Pärnu maakonna planeeringu teemaplaneeringuga „Põhimaantee nr 4 (E67) Tallinn-Pärnu-Ikla (Via Baltica) trassi asukoha täpsustamine km 92,0-170,0“ määratud Via Baltica maantee trassist, tuleb koostada planeering tuulikute asukohtade määramiseks ning hinnata tuulikute paigutusest ja töötamisest lähtuvat mõju liiklusohutusele, sh nende negatiivset visuaalset mõju ning tuulikute ja maanteest lähtuvate häiringute koosmõju piirkonna elanikele. Planeeringu koostamisel tuleb kohalikul omavalitsusel teha koostööd Maanteeametiga.

Elektrituulikute arenduspiirkonnad on kantud tehnilise taristu joonisele.

4.3.3. Maagaas

Pärnu maakonna kirdeosa läbib Läti ja Eesti riikide vaheline D-kategooria maagaasitorustik Vireši – Tallinn. Sellelt on ehitatud haru Väändrast Pärnusse.

Maagaasi ülekandetorustike andmed on näidatud alljärgnevas tabelis.

Torustiku nimetus	Mõõt DN	Torustiku algpunkt	Torustiku lõpp-punkt	Torustiku pikkus (km)
Vireši – Tallinn D55 D kategooria ülekandetorustik	700	Viljandi ja Pärnu maakonna piiril	Pärnu ja Rapla maakonna piiril	19,3
Väändra – Pärnu D55 D kategooria ülekandetorustik	250	Kalmaru LKS	Pärnu GJJ	50,3

Lühendid: GJJ – gaasijaotusjaam, LKS – liinikraanisõlm

Gaasijaotusjaamu on maakonnas kolm: Väändra (Väändra vallas Kobra külas), Sindi (Sauga vallas Pulli külas) ja Pärnu (Pärnus Niidu tn 24).

Ülekandetorustiku kaitsevööndisse, mille ulatus sõltuvalt gaasipaigaldise nimiläbimõõdust on 3-10 m torustiku keskjoonest⁵⁴, pole lubatud rajada ehitisi va. maagaasi ülekandevõrgu omaniku Elering AS-i poolt kooskõlastatud ehitised.

Maagaasi ülekandetorustike ja gaasijaamade paiknemine on näidatud tehnilise taristu joonisel.

4.4. Keskkonnakaitseline taristu

4.4.1. Ühisveevärk ja -kanalisatsioon

Maakonna linnad, alevid ja teised suuremad asulad on ühisveevärgiga haaratud ca 90% ulatuses. Hajaasustuses paiknevate üksikmajapidamiste veega varustamine on lahendatud oma puurkaevu või salvkaevu baasil.

Suurima veevarustussüsteemi moodustavad Vaskrääma ja Reiu veehaarded. Nende kinnitatud põhjaveevaru kokku on 15 000 m³/d. 2015. aastal võeti vett Reiu veehaardest 2540 m³/d ja Vaskrääma veehaardest 5160 m³/d. Tingituna põhjavee looduslikest omadustest toimub enne ühisveevõrku andmist Reiu veetöötusjaamas selle puhastamine.

Nimetatud veehaarete baasil on lahendatud Pärnu ja Sindi linnade ning nende lähiümbruse tiheasustusega piirkondade joogiveevarustus. Enamik piirkonna elanikest (nt Pärnu linnas 98 %⁵⁵) ja ettevõtetest on ühendatud ühisveevärgiga. Piisavalt on olemas joogiveevaru uute tarbijate ühendamiseks.

⁵⁴ Kaitsevööndi ulatus on määratud 25.06.2015 MKM määruses nr 73

⁵⁵ Keskkonnaameti andmetel 2016. aasta alguse seisuga

Piirkondlike ja teiste keskuste ühisveevärk on lahendatud keskustesse rajatud sügavate puurkaevude baasil. Enamasti kasutatakse siluri ja devoni veehorisontide vett. Tingituna Pärnumaal leiduva põhjavee looduslikest omadustest toimub selle puhastamine ja ühisveevärgi tarbijatele antav joogivesi vastab kvaliteedinõuetele.

Laiaulatuslik ühiskanalisatsioonivõrk on välja ehitatud Pärnu linnas ja lähiümbruses. Sellega on ühendatud Sindi linn, Paikuse alev, Sauga ja Audru alevik, Tammiste, Papsaare jt väiksemad linnalähiümbruse tiheasustusala. Ühiskanalisatsiooniga on ühendatud enamik piirkonna ettevõtetest, elanike arvust on ühiskanalisatsiooniga ühendatud Sauga alevikus 100%, Paikuse alevis 97%, Pärnu linnas 94%, Audru ja Papsaare piirkonnas 86%, Sindi linnas 84%. Suuremaid investeeringuid vajavad Reiu ja Tammiste küla, kus on ühiskanalisatsiooniga ühendatud vastavalt 35 % ja 44% elanike arvust. Piirkonna reoveed puhastatakse ühtses reoveepuhastis Vana-Pärnus, kus täna on täiendavat jõudlust veel üle 40%.

Piirkondlikes keskustes on ühiskanalisatsioon välja ehitatud osaliselt. Elanike arvust on ühiskanalisatsiooniga ühendatud Tõstamaal 90%, Pärnu-Jaagupis 77%, Vändras 89%, Kilingi-Nõmmes 56% ja Häädemeestel 67%. Kõigis keskustes on puhastite võimsus piisav, et sellega ühendada kogu asula. Hea keskkonnakvaliteedi tagamiseks vajavad renoveerimist ca 20 aastat tagasi valminud Tõstamaa, Häädemeeste ja Kilingi-Nõmme reoveepuhastid. Kaasaegse purgimissõlmede väljaehitamine on vajalik suvituspiirkondades Tõstamaal ja Häädemeestel, kus toimub hooajaline veetarbimine.

Ühisveevärgi ja -kanalisatsiooniga seotud küsimused lahendada üldplaneeringus ning kohaliku omavalitsuse vastavates arengukavades. Reoveekäitlus tuleb viia vastavusse kehtivate normidega.

Ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni suuremad ja olulisemad rajatised on kantud tehnilise taristu joonisele.

4.4.2. Jäätmekäitlus

Jäätmekäitluse üldiseks suunaks⁵⁶ on jäätmete kasutamine ressursina. Eelistada tuleb jäätmete ringlussevõtmist, sh jäätmetest energia tootmist (jäätmete ümbertöötlemist) ja taaskasutust. Ladestamist käsitletakse viimase variandina. Antud lähenemisviisi tõttu on jäätmekäitluse seisukohalt oluline jäätmete sortimise ja kompostimise taristu arendamine kohaliku omavalitsuse tasandil.

Regionaalseks jäätmeladestuskohaks on Paikuse jäätmekäitluskeskus, kus toimub jäätmete sorteerimine, taaskasutusse suunamine ning kasutuseks mittesobilike jäätmete keskkonnaohutu ladestamine. Seal on korraldatud liigiti kogutud jäätmete – ohtlike jäätmete, ehitus- ja lammutusjäätmete, asbestijäätmete, probleemtoodete jäätmed (elektroonikaromu, vanarehvid jne) ning aia- ja haljastusjäätmete vastuvõtt. Jäätmete sorteerimisjaam on ka Pärnu linnas, mis

⁵⁶ Riigi jäätmekava 2014-2020 <http://www.envir.ee/et/eesmargid-tegevused/jaatmed/riigi-jaatmekava-2014-2020>

toimib jäätmejaamana. Sinna saavad liigiti kogutud jäätmeid, sh probleemjäätmeid ära anda elanikud ja ettevõtted.

Korraldatud olmejäätmevedu maakonna kohalikes omavalitsustes on käivitunud ja toimib. Suuremad ja hästi töötavad jäätmejaamad on Pärnu-Jaagupis, Vändras, Kihnus. Arendamist vajavad jäätmejaamad Kilingi-Nõmmes, Tõstamaal. Suuremad kompostimisväljakud asuvad Pärnus, Pärnu-Jaagupis, Kilingi-Nõmmes, Vändras. Piirkondlikest keskustest vajab kõige kiiremini jäätmejaama ja kompostimisvõimaluste väljaarendamist Häädemeeste. Jäätmete ringlussevõtu arendamiseks on oluline piirkondlike, jäätmete liigiti kogumisevõimalustega jäätmejaamade rajamine. Edaspidi on tähtis jäätmejaamade ja kompostimisväljakute kaasajastamine ja töös hoidmine piirkondlikes keskustes: Pärnus, Tõstamaal, Pärnu-Jaagupis, Vändras, Kilingi-Nõmmes ja Häädemeestel.

Biolagunevate jäätmete taaskasutuse suurendamiseks on otstarbeks rajada maakondlik käitlussüsteem. Selleks sobivad lahendused on kas kaasaegne komposteerimisväljak või biolagunevate jäätmete käitlemine metaankäärituse tehnoloogiaga, kuhu lisaks olmejäätmetele ja biolagunevatele jäätmetele saab koguda ka Pärnu reoveepuhastusjaama jääkmuda. Eesmärk on metaanigaasi kasutada kütteks. Maakonnaplaneering teeb ettepaneku selle lahendamiseks Paikuse jäätmekäitluskeskuse baasil.

Paikuse jäätmekäitluskeskus ja piirkondlikud jäätmejaamad on näidatud tehnilise taristu joonisel.

5. RIIGIKAITSE JA TURVALISUS

5.1. Riigikaitse

Maakonnaplaneeringus käsitletakse kuut riigikaitse ehitist, sh üks riikliku tähtsusega harjutusväli:

- Kikepera harjutusväli Surju vald, Kikepera küla, kehtiv piiranguvöönd 2 km harjutusvälja piirist⁵⁷;
- Eametsa linnak Sauga vald, Eametsa küla, kehtiv piiranguvöönd kinnistu piirist Pärnu linnas 300 m ja 2 km Sauga vallas;
- Kaitseliidu Pärnumaa maleva staabikompleks Pärnu linn, Pikk tn 20, kehtiv piiranguvöönd kinnistu piirist 100 m;
- Kaitseliidu Pärnumaa maleva Noorkotkad, Kodutütred ja Naiskodukaitse maja Pärnu linn, Tallinna mnt 49a;
- Kaitseliidu Pärnumaa maleva lasketiir Pärnu linn, Raba tn 1a;
- Kaitseliidu Pärnumaa maleva perspektiivne staabi- ja tagalakeskus Audru vald, Lemmetsa küla, kehtiv piiranguvöönd kinnistu piirist 2 km.

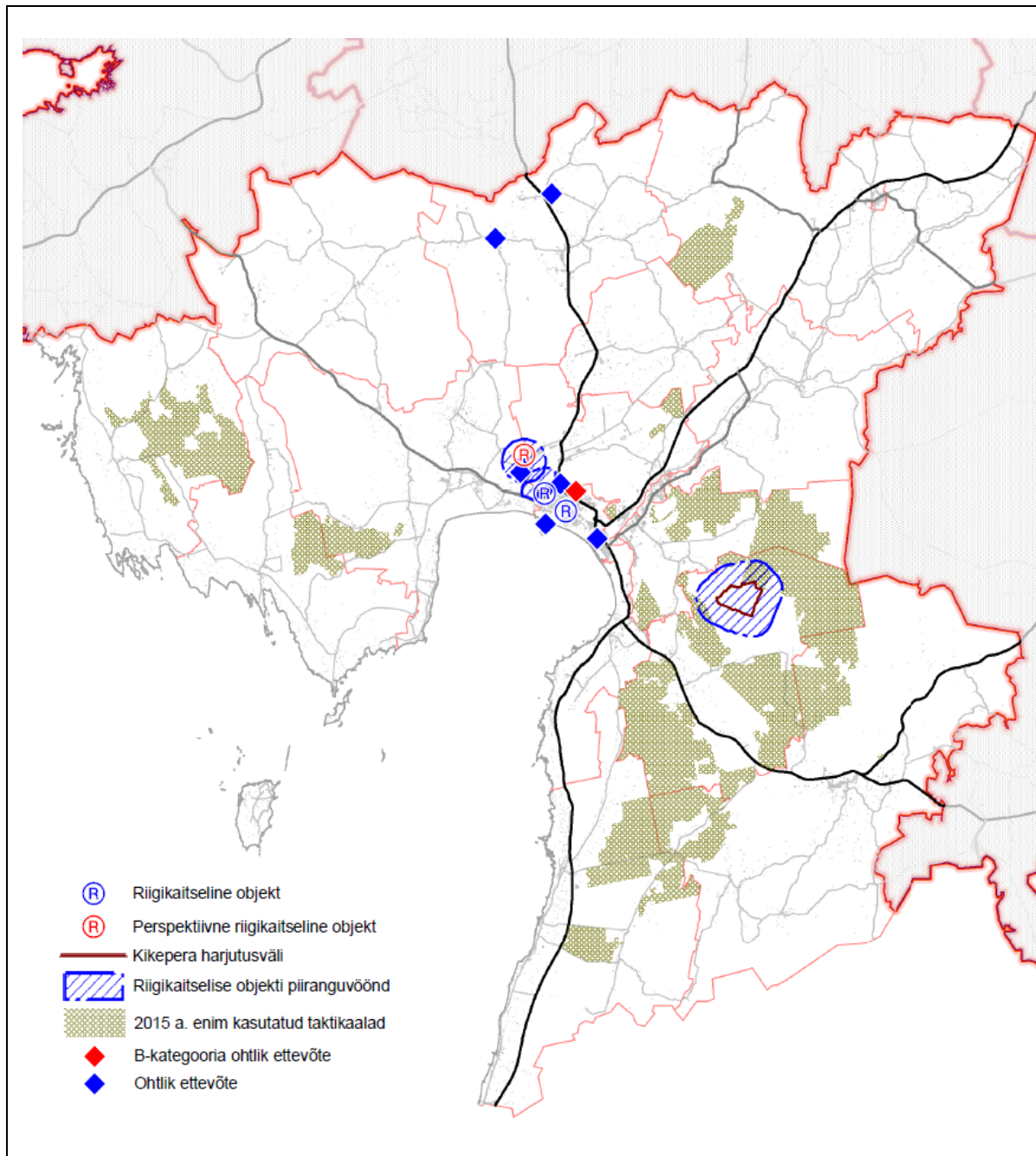
Kaitseliidu Pärnumaa maleva koosseisus tegutseb neli malevkonda:

- Kikepera malevkond keskusega Saarde vallas, kuhu haldusjaotuse järgi kuuluvad Saarde, Häädemeeste, Surju ja Tahkuranna vald.
- Korbe malevkond keskusega Vändra vallas, kuhu haldusjaotuse järgi kuuluvad Are, Tootsi, Vändra ja Halinga vald ja Vändra alev.
- Soontaga malevkond keskusega Audru vallas, kuhu haldusjaotuse järgi kuuluvad Audru, Kihnu, Koonga, Paikuse, Sauga, Tõstamaa, Varbla vald ja Sindi linn.
- Pärnu malevkond keskusega Pärnu linnas, kuhu haldusjaotuse järgi kuulub Pärnu linn.

Riigikaitse seisukohalt on olulised järgmised riigi põhimaanteed: Tallinn–Pärnu–Ikla, Pärnu–Rakvere–Sõmeru, Valga–Uulu ja Tartu–Viljandi–Kilingi-Nõmme ning tugimaanteed Pärnu–Lihula ja Mudiste–Suure-Jaani–Vändra. Need maanteed peavad olema väga heas korras ja võimaldama kaitsetehnikaga liikumist aastaringiselt.

Kikepera harjutusväli ja Eametsa linnak piiranguvöönditega on kantud tehnilise taristu joonisele.

⁵⁷ Kikepera harjutusvälja piiranguvööndi tähendus on seotud peamiselt müra levikuga. Müravööndi ulatus on ligikaudne hinnang ja ei tähenda, et kogu vööndi ulatuses ületataks müra piirtase (päeva keskmine A-ekvivalentne müratase 55 dB). Teatud paikades võidakse vööndi ulatuses müra piirtase saavutada, kuid täpsem ulatus kaardistatakse detailsete mürauringute käigus. Piiranguvööndis ei ole soovitatav rajada uusi müratundlikke hooneid.

Skeem 13. Riigikaitse objektid ja ohtlikud ettevõtted maakonnas 2015. aasta seisuga

Üldised riigikaitse tingimused üldplaneeringute koostamiseks ja arendustegevuseks:

- riigikaitse ehitise piiranguvöönd on vajalik riigikaitse objektide toimimiseks. Piiranguvööndis on ehitise püstitamine, laiendamine või ümberehitamine ilma Kaitseministeeriumi antud kooskõlastuseta keelatud. Piiranguvööndis tuleb kõik planeeringud, projekterimistingimused või nende andmise kohustuse puudumisel ehitusloa eelnõud või ehitamise teatised kooskõlastada Kaitseministeeriumiga.

Riigikaitse ehitise piiranguvöönd on linnades ja alevites kuni 300 m ja külates kuni 2000 m kinnistu piirist või riigikaitse ehitise välisseinast;

- Kaitseministeeriumiga tuleb kooskõlastada kogu maakonnas kõigi üle 28 m kõrguste ehitiste, samuti mistahes kõrgusega elektrituulikute ja tuulikuparkide planeeringud, projekteerimistingimused või nende puudumisel ehitusloa eelnõud või ehitamise teatised.
- Kaitseväge ja Kaitseliidu väljaspool harjutusvälju asuvad väljaõppealad. Kaitseväge ja Kaitseliit kasutavad riigimetsaalasid riigikaitse väljaõppe korraldamiseks⁵⁸. Väljaõppe toimumise ajal tuleb ümbritsevate alade elanikel ja kasutajatel arvestada teatud müra leviku ning raskesõidukite ja inimeste liikumisega. 2015. aasta seisuga enim kasutatud riigimetsaalad on näidatud skeemil 13. Väljaspool harjutusvälju võib riigimetsa kasutada riigimetsa majandaja või metsaomaniku loal.

5.2. Turvalisus

Elanike turvatunne on otseselt seotud päästevõimekusega. Selle kättesaadavuse tagamine ja kogu maakonnas siseturvalisuse tõstmine on nii riikliku kui ka kogukondliku tähtsusega ülesanne.

Politsei- ja Piirivalveameti Lääne prefektuuri Pärnu politseijaoskond paikneb Pärnus. Turvalisuse tagamiseks on tähtis, et politseijaoskond Pärnus säilib ning piirkonnapolitseid tegutsevad igas kohalikus omavalitsuses.

Pärnumaal on oluline maismaa- ja merepäästevõimekuse olemasolu. Tähtis on riiklike komandode säilimine ning vabatahtlike päästekomandode toetamine.

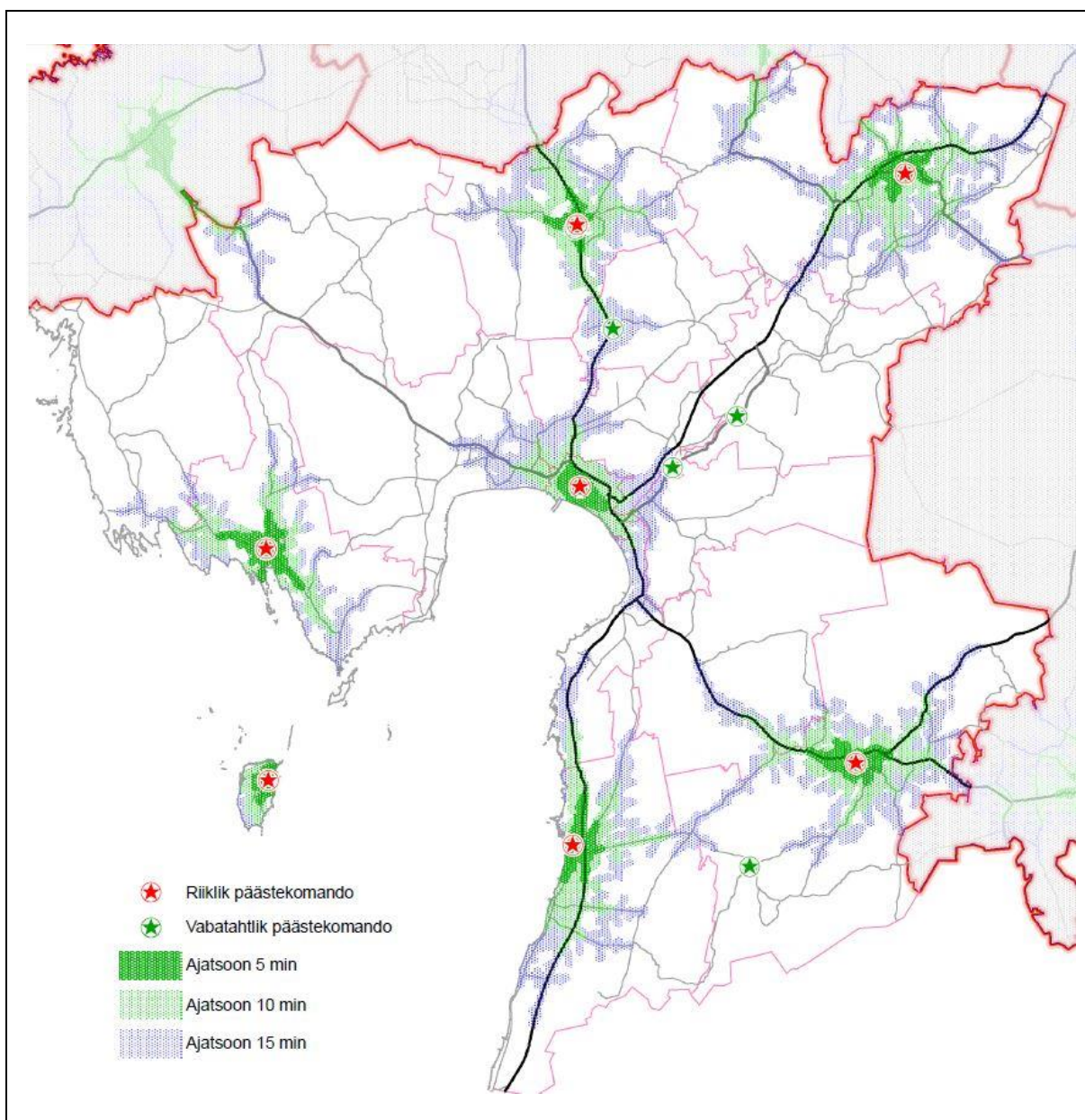
Maismaa päästevõimekuse seisukohalt on olulised tugevad riiklikud päästekomandod. Päästeameti Lääne päästkeskus paikneb Pärnus, päästekomandod on Kihnus, Tõstamaal, Pärnus, Pärnu-Jaagupis, Häädemeestel, Kilingi-Nõmmes ja Väändras.

Vabatahtlikud päästekomandod tegutsevad Pärnu-Jaagupis, Ares, Sindis, Taalis ja Talil⁵⁹. Need on partneriks Päästeametile ja toetavad riiklikku päästevõimekust. Vabatahtlikud päästekomandod on otstarbekas luua piirkondadesse, kuhu riiklikud päästekomandod piisavalt kiiresti ei jõua (15 minutiga).

Riiklikku merepäästet korraldab Politsei- ja Piirivalve Ameti halduses olev Merevalvekeskus. Suurema turvalisuse tagamiseks on vajalik vabatahtlike merepäästesüsteemi väljaarendamine suurema merekasutusega puhkepiirkondades sadamate baasil. Moodustatud on vabatahtlikud merepäästeüksused: Pärnu lahe merepääste selts, Kihnu mereselts, Pärnumaa merepääste selts ja Paatsalu merepääste selts.

⁵⁸ Metsaseadus

⁵⁹ <http://www.paasteamet.ee/et/vabatahtlikud/> seisuga 29.01.2016

Skeem 14. Riiklike ja vabatahtlike päästekomandode asukohad ja reageerimisajad

5.2.1. Riskiallikad

Maakonnaplaneeringu lahenduse väljatöötamisel arvestati erinevate riskiallikatega, mis võivad esile kutsuda ootamatuid ja laialatuslikke hädaolukordi. Hädaolukorrana käsitletakse sündmust või sündmuste ahelat, mis ohustab paljude inimest elu, tervist, põhjustab suure varalise või keskkonnakahju või tõsiseid ja ulatuslikke häireid elutähtsa teenuse toimepidevuses. Päästeamet on koostanud erinevate hädaolukordade kohta riskianalüüsid. Planeeringu koostamisel on arvestatud Siseministeeriumi dokumendiga „2013. aasta hädaolukordade riskianalüüside kokkuvõte“ ja erinevate hädaolukorra riskianalüüside tulemustega.

Olulisemad riskiallikad maakonnas

Suurõnnetuse ohuga⁶⁰ B kategooria ettevõtte on Henkel Makroflex Pärnu linnas (ohuala raadius on 344 m).

Ohtlikud ettevõtted⁶¹ on Libace OÜ Halinga vallas (ohuala raadius 344 m), Vedelgaas OÜ Halinga vallas, Eesti Kalapüügiühistu TÜH Audru vallas (ohuala raadius 627 m), Olerex AS Pärnu teenindusjaam Pärnus Tallinna maanteel (ohuala raadius 400 m), Pärnu laht AS Pärnus (ohuala raadius 422 m), Statoil Eesti AS Riia mnt tankla Pärnus (ohuala raadius 107 m).

Riigimaanteed Tallinn–Pärnu–Ikla (Via Baltica), Pärnu–Rakvere–Sõmeru, Valga–Uulu ja Pärnu–Lihula võib tinglikult pidada ohtlikuks suure liiklussageduse ja ohtlike veoste tõttu. Teedel, eelkõige Via Baltical, on oht raskete tagajärgedega õnnetusteks.

Via Baltica maantee kohta on koostatud maakonna teemaplaneering „Põhimaantee nr 4 (E67) Tallinn–Pärnu–Ikla (Via Baltica) trassi asukoha täpsustamine km 92,0-170,0”, millega on loodud eeldused selle projekteerimiseks sujuvamaks ja ohutuma liiklusega rahvusvaheliseks maanteeks.

Tinglikult võib ohtlikuks pidada **raudteed** ohtlike veoste tõttu.

Jätakuvalt leitakse maakonnas **lõhkekehasid**, mis vajavad kahjutuks tegemist. Selleks sobilikud alad on Potsepa karjäär Kõima külas Audru vallas ja nn kolhoosi karjäär Palatu külas Koonga vallas.

Metsa- ja rabatulekahjude esinemissageduse järgi on Pärnumaa suure tuleohuga maakond. Metsade kõrgem tuleohtlikkus on kõrge kasutusega linna lähiümbruse metsades ja Vahe-Eesti metsade vööndis. Rabatulekahjude oht on suurem rabades, kus toimub turbatootmine.

Maalihke ohuga alad⁶² Pärnumaal on Pärnu, Reiu, Audru ja Sauga jõgede alamjooksud. Savipinnaste korral võib looduslik maalihe tekkida kuni 50 m kaugusel veepiirist, inimtegevuse sekkumisel veelgi kaugemal (kuni 70 m). Orulõigus, kus võib toimuda lihe liivas, tuleb arvestada sellega, et lihked võivad looduslikult vallanduda 5-10 m kaugusel oru pervest. Inimtegevuse lisandudes aga kuni 20 m kaugusel oru pervest.

Eristatud lihkeohtlikel aladel tuleb igasuguse ehitustegevuse kavandamisel arvestada maalihete toimumise võimalikkusega.

Võimalikud lõhkamiskohad on kantud tehnilise taristu joonisele.

Üldised tingimused turvalisuse tagamiseks:

- elamuid ja sotsiaalobjekte ei tohi planeerida suure riskiohuga objektide lähedusse;

⁶⁰ <http://xgis.maaamet.ee/> seisuga 04.11.2015.

⁶¹ Sama

⁶² Maalihked Pärnu maakonnas, Tartu Ülikool 2002

- uute alade ja objektide planeerimisel arvestada Eesti – Läti riigipiiri ja piiririba olemasoluga ning võimaliku piirikontrolli ajutise taastamise vajadusega (eelkõige riigipiiri ületavad teed);
- tagada ohutud kaugused ja luua puhvertsoonid ohtlike ettevõtete ja elamurajoonide, ühiskondlike hoonete ning puhkealade vahel;
- suure liiklussagedusega maanteedel tagada jalakäijate ohutu liikumine, bussipeatuste juures ohutud teeületuskohad;
- tagada elamupiirkondades tuletõrje veevarustus;
- arvestada uute alade ja objektide planeerimisel päästevõimekuse olemasoluga;
- arvestada sadamate väljaarendamisel merele võimalikult kiire juurdepääsu tagamiseks merepääste tingimustega. Igas mereäärses sadamas peab olema veeskamiskoht ning ümberkeeramiskoht päästeautodele;
- paadisadamate väljaarendamisel arvestada päästevajadusega, tagada võimalikult kiire juurdepääs päästetehnikaga. Sadamas laevatataval jõel tuleb ette näha veeskamiskoht ning ümberkeeramiskoht suurtele autodele;
- liihkeotlikud piirkonnad täpsustada üldplaneeringuga. Maalihkeotlikes piirkondades detailplaneeringu või projekteerimistingimuste koostamisel teha vastav uuring. Ehituskeeluvööndi vähendamiseks on vaja nimetatud uuringu olemasolu.
- jääkreostuse objektid (sh suletud prügilad) kajastada üldplaneeringus.

5.3. Kliimamuutused ja üleujutused

Kliimamuutus mõjutab juba praegu Eestit, eelkõige linnu. Keskmise õhutemperatuuri tõusuga kaasneb äärmuslike ilmastikunähtuste sagenemine, mis omakorda võib lähikümnenditel kaasa tuua suurenevaid tormikahjustusi, paduvihmasid ja üleujutusi. Pikenevad ka kuumalained ja suureneb linnade kuumaeft.

Tormidest põhjustatud üleujutused mõjutavad kogu maakonna rannikuala ja saari. Mõju on pigem lokaalse iseloomuga, kuid suur ja otsene ning määramatu ajalisel skaalal.

Eriti ohtliku kõrgusega veetaset on Eestis harva, tõenäosus selleks on kõige suurem Pärnu lahes. 2005. aasta jaanuaris tõusis veetase Pärnu maakonnas kuni 3 m Kroonlinna nullist kõrgemale. Riskipiirkond on kogu rannikuala. Arvestades asustustihedust on olulised üleujutusohuga riskipiirkonnad maakonnas⁶³ Pärnu linn, Papsaare küla Audru vallas, Võiste alevik Tahkuranna vallas ja Häädemeeste alevik Häädemeeste vallas.

3 m samakõrgusjoon, kui võimalik mere maksimaalne üleujutuse piir, on kantud asustuse joonisele.

⁶³ Üleujutusohuga seotud riskide esialgse hinnang, Keskkonnaministeerium 2011, <http://www.envir.ee/et/uleujutusohuga-seotud-riskide-esialgne-hinnang>

Jõgede üleujutused. Mõju on lokaalse iseloomuga ja puudutab peamiselt jõgede lammialadele jäävaid asustusalasid. Suureneda võib mingil määral sademeveest tingitud üleujutuste arv talvisel ja suvisel perioodil, kuid see on lühiajaline. Maakonnas on üleujutusosaladega jõgedeks⁶⁴ osaliselt maakonda jäävad Halliste jõgi ja Raudna jõgi Soomaal. Samuti ka Reiu jõe keskjooks.

Kuumasaared tekivad kuumalainete puhul kohtades, kus tehiskeskkonna all on suured pinnad ja tuule jahutav mõju puudub. Võimalik mõju on lokaalse iseloomuga ning esinemise tõenäosus on suuremates linnades. Kuumasaared tekivad ka väiksemates asulates ja spetsiifilise kasutusega aladel (nt turbatootmisalad). Kuumalained võivad kaasa tuua suurema koormuse puhkealadele, eriti rannikupiirkonnas. Samuti haljastuse osakaalu ja hoolduse suurenemise vajaduse linnades.

Kuumasaarte tekkimine on seotud eelkõige linnade maakasutus- ja ehituslike iseärasustega, kus tumedad tehismaterjalid neelavad suurema osa päikesekiirgusest, mille tõttu soojenevad teed ja ehitised, mis omakorda kütavad linnaõhku nii öösel kui päeval. Mida rohkem tehiskeskkonnas on rohe- ja veealad, seda tugevam on looduskeskkonna jahutav mõju.

Erakordselt suured sademed. Kliimamuutustega suureneb paduvihmade ja nendest põhjustatud üleujutuste tõenäoline esinemissagedus. Tugevaks paduvihmaks (eriti ohtlikuks sademete hulgaks) loetakse sademeid 30 mm ja rohkem ühe tunni jooksul või rohkem kui 50 mm 12 tunni jooksul. Suurte sadude tagajärjel võib tekkida üleujutusi, kus suur tehispindade (hooned, teed, parklad) osakaal ei lase sademeveel loomulikul teel maapinda imbuda või sademevesi ei mahu kanalisatsiooni- või drenaazisüsteemidesse. Mida suuremaks kasvab tehispinna osakaal, seda probleemsem on sademevee ärajuhtimine.

Üldised tingimused üldplaneeringute koostamiseks:

- mere üleujutusriskiga alal (kuni 3 m samakõrgusjooneni) töötada välja detailsed ehitustingimused, mis maandavad üleujutustest tulenevaid riske;
- üleujutusriskiga alal eelistada maakasutusfunktsioone, mis on üleujutusriskist vähem mõjutatud;
- üleujutusriskiga alal majanduslikku kahju vältimiseks määrata uute elamute ja ühiskondlike hoonete esimese korruse põranda lubatavaks madalaimaks ehituskõrguseks vähemalt 3 m, soovituslikult 3,5 m;
- alla 3 m absoluutse kõrgusega aladele on erandina lubatud kavandada kasutatavuse mõistes vähem olulisi funktsioone ja mitteilurume (garaaž, hoiuruum, sissepääs, fuajee jms) arvestades üleujutusohust tuleneda võivate riskidega.
- kuumasaarte vältimiseks liigendada suuri tehispindasid (parklad, tootmisalad, logistikapiirkonnad) rohealade või kõrghaljastusega;
- kuumasaarte vältimiseks kavandada linnakeskkonda rohealad ja tehisveekogusid. Eelistatud on vooluveekogud ning veekogud, kus on tagatud vee liikumine. Vältida rohealade kasutuselevõttu ehitusaladena;

⁶⁴ Üleujutatavad jõed on määratud Vabariigi Valitsuse 28.05.2004 määrusega nr 58 „Suurte üleujutusosaladega siseveekogude nimistu ja nendel siseveekogudel kõrgveepiiri määramise kord“.

- kaaluda ehituskeeluvööndi suurendamist, lähtudes looduslikest piiridest, väljakujunenud ajaloolisest asustusest, uuringutest jms;
- sademeveesüsteemi kavandamisel kaaluda alternatiivseid variante: sademeveekanaliseerimist, sademevee juhtimist kraavidesse, sademevee juhtimist rohealadele;
- üleujutusohuga aladele on soovitatav uusi elamualasid mitte kavandada. Kui asustust siiski kavandada, siis teadvustada üleujutusohu ja planeerida üldplaneeringuga ka meetmed kahjude vältimiseks. Vajadusel kavandada ennetus- ja/või leevendusmeetmed üleujutusega toimetulekuks ka olemasoleva asustusega üleujutusalaaladele, et vältida kahju varale, inimese tervisele ja keskkonnale.

6. KEHTIMA JÄÄVAD VAREMKEHTESTATUD MAAKONNAPLANEERINGUD

Esimene Pärnu maakonna planeering kehtestati 21.12.1998. Selle täpsustamiseks on koostatud mitmed teemaplaneeringud. Käesoleva maakonnaplaneeringu koostamise käigus vaadati need üle, analüüsisiti nende ajakohasust ja olulisemad põhimõtted neist võeti sisendina uude maakonnaplaneeringusse.

Enamuses mahus on Pärnu maakonna planeering realiseerunud. Maakonna sotsiaalse infrastruktuuri teemaplaneering on oma ajahorisondi poolest aegunud. Väärtuslikud maastikud teemaplaneeringust „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused“ on üle kantud käesolevasse planeeringusse, uuendatud maastike kirjeldused on lisas 3.

Käesoleva maakonnaplaneeringu kehtestamisel kaotavad kehtivuse Pärnu maakonna planeering (kehtestatud 21.12.1998), Pärnu maakonna planeeringu teemaplaneering „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused“ (kehtestatud 20.05.2003), Pärnu maakonna planeeringu teemaplaneering „Maakonna sotsiaalne infrastruktuur 2008-2015“ (kehtestatud 9.10.2008).

Pärnu maakonna planeeringu tuuleenergeetika teemaplaneeringu lahendus (kehtestatud 21.11.2013) on sisse kantud maakonnaplaneeringusse ja planeeringulahendus jääb kehtima ning on kättesaadav käesoleva planeeringu lisas 6.

6.1. Teemaplaneering „Põhimaantee nr 4 (E67) Tallinn-Pärnu-Ikla (Via Baltica) trassi asukoha täpsustamine km 92,0-170,0“

Kehtestatud Pärnu maavanema 1.10.2012 korraldusega nr 529. Planeering jääb kehtima ja on kättesaadav: <http://www.maavalitsus.ee/parnumaaplaneering>.

6.2. Teemaplaneering „Kilingi-Nõmme – Riia TEC-2 330 kV õhuliini trassi koridori asukoha määramine Pärnu maakonnas“

Kehtestatud Pärnu maavanema 25.11.2015 korraldusega nr 1-1/15/569. Planeering jääb kehtima ja on kättesaadav: <http://www.maavalitsus.ee/parnumaaplaneering>.

6.3. Teemaplaneering „Harku-Lihula-Sindi 330/110 kV elektriliini trassi asukoha määramine“

Kehtestatud Pärnu maavanema 15.07.2016 korraldusega nr 1-1/16/736. Planeering jääb kehtima ja on kättesaadav <http://www.maavalitsus.ee/parnumaaplaneering>.

6.4. Pärnu maakonnaga piirneva mereala maakonnaplaneering

Kehtestatud Pärnu maavanema 17.04.2017 korraldusega nr 1-1/17/152. Planeering jääb kehtima ja on kättesaadav <http://www.maavalitsus.ee/parnumaaplaneering>.

6.5. Pärnu maakonnaplaneering „Rail Balticu raudtee trassi koridori asukoha määramine“

Kehtestatud riigihalduse ministri 13.02.2018 käskkirjaga nr 1.1-4/40. Planeering jääb kehtima ja on kättesaadav <http://www.maavalitsus.ee/parnumaaplaneering>.

7. MÕISTED

Asustuse arengu suunamine	maalise piirkonna ja linnalise asustusega ala määramisega eelduste loomine ja tingimuste seadmine sellise asustussüsteemi ja asulate ruumilise struktuuri kujundamiseks, mille järgimisel asustuse areng soodustaks mitmekesise, kvaliteetse ja turvalise elukeskkonna, esteetilise miljöö ning olemasolevate väärtuste säilimist, kuid ei tooks kaasa ülemääraseid kulusid uue tehnilise ja sotsiaalse taristu rajamisel ja ekspluatatsioonil ning põhjendamatut uutele aladele ehitamist.
Keskused: Maakondlik keskus	maakonna olulisim töökohtade ja teenuste koondumise koht, võib kattuda maakonna halduskeskuse ja toimepiirkonna keskusega (TÜ RAKE uuringus IV tasandi keskus).
Piirkondlik keskus	maakondlikust keskusest väiksem keskus, piirkonnas oluline teenuste ja töökohtade koondumise koht. Piirkonna elanike arvestuslik arv: > 4500. (TÜ RAKE uuringus III tasandi keskus).
Kohalik keskus	keskus, kus on soovitatavalt kättesaadavad teenused, mille kasutamine rahuldab elanike igapäevaelu põhivajadused. Kohaliku keskuse teeninduspiirkonna elanike arvestuslik arv: > 1500. (TÜ RAKE uuringus II tasandi keskus).
Lähikeskus	keskus, mis aitab parandada teenuste kättesaadavust suurematest keskustest eemal paiknevates piirkondades. Lähikeskuse teeninduspiirkonna arvestuslik elanike arv: > 500. (TÜ RAKE uuringus I tasandi keskus).
Kaksikkeskus	lähestikku paiknevad, funktsionaalselt omavahel seotud ja koos toimivad keskused, kus vastava taseme teenused tagatakse kahe keskuse koostöös.
Linnalise asustusega ala	(vt ka tiheasum) on maakonnaplaneeringuga määratud linnalise asustuse arenguks sobilik ala. Seda iseloomustavad asustuse kompaktsus – nii olemasoleva hoonestuse tihedus (määratletud tiheasustusega paikkondadena), maakasutusfunktsioonide mitmekesisus (elamu- ja tööstusala, äripiirkonnad, kompaktsed asustusele omased puhkealad jms), ühtsed teede- ja tehnovõrgud ning mitmesuguste teenuste ja töökohtade olemasolu.
Maaline piirkond	ala väljaspool linnalise asustusega alasid , mis hõlmab nii hajaasustust kui väiksemaid kompaktsed iseloomuga asustusega alasid (nt mitmed alevikud, tihedamad külakeskused, suvilapiirkonnad jmt).
Puhkeala	maastikuliste ja sotsiaalsete eeldustega ala vabaõhu puhkuseks ja puhkemajanduse korraldamiseks.
Roheline võrgustik	(ka rohevõrgustik) eri tüüpi ökosüsteemide ja maastike säilimist tagav ning asustuse ja majandustegevuse mõjusid tasakaalustav looduslikest ja poollooduslikest kooslustest koosnev süsteem, mis koosneb tuumikaladest ja neid ühendavatest rohekorridoridest. (PlanS § 6 p 17).
Toimepiirkond	keskus-tagamaa süsteem, mis koosneb toimepiirkonna keskusest (maakondlikust keskusest) ja sellega funktsionaalselt seotud piirkondlikest , kohalikest ja lähikeskustest ning nende tagamaal asuvatest paikkondadest , mille elanike jaoks on antud keskused peamiseks igapäevase ja perioodilise liikumise sihtkohaks.

	Maakonnatasandi toimepiirkond on funktsionaalne piirkond, kust on võimalik jõuda tööle, kooli ja igapäevateenusteni poole tunniga. Toimepiirkond jaguneb linna lähivööndiks , siirdevööndiks ja äärealaks .
Linna lähivöönd	linna ümbritsev toimepiirkonna osa, kus vähemalt 31% elanikest on teenuste ja töökohtade tõttu linnaga (toimepiirkonna keskusega) igapäevaselt seotud.
Siirdevöönd	toimepiirkonna osa, mille elanikest 16–30% on teenuste ja töökohtade tõttu toimepiirkonna keskusega igapäevaselt seotud.
Ääreala	toimepiirkonna servaala, valdavalt hajaasustusega piirkond, kus toimepiirkonna keskusega on igapäevaselt teenuste ja töökohtade tõttu seotud kuni 15% elanikest
Toimepiirkonna keskus	kõige olulisem töökohtade ja teenuste koondumise koht toimepiirkonnas , maakondlik keskus .
Tugi-toimepiirkond	toimepiirkonda toetav, piirkondliku keskusega funktsionaalne piirkond.
Tugi-toimepiirkonna keskus	piirkondlik keskus , mille ülesanne on toetada maakondlikku toimepiirkonna keskust , kui see oma väiksuse või suurte vahemaade tõttu ei suuda üksi pakkuda kõigile maakonna elanikele maakondliku keskuse teenuseid.
Väärtuslik maastik	maakonnaplaneeringuga või üldplaneeringuga määratletud ala, millel on ümbritsevast suurem kultuurilis-ajalooline, esteetiline, looduslik, identiteedi- või puhkeväärtus.
Väärtuslik põllumajandusmaa	on haritava maa või püsirohumaa või mõlema maa kõlvikust koosnev, samuti püskikultuuride kasvatamiseks olev maa-ala (üheskoos põllumajandusmaa), mille boniteet on võrdne või suurem Eesti põllumajandusmaa kaalutud keskmisest boniteedist. Maakonnas, mille põllumajandusmaa kaalutud keskmine boniteet on Eesti põllumajandusmaa kaalutud keskmisest boniteedist madalam, on väärtuslik see põllumajandusmaa massiiv, mille boniteet on võrdne või suurem maakonna põllumajandusmaa kaalutud keskmisest boniteedist.
Inimmõõde planeerimises	inimese vajadustele keskenduva ruumilahenduse kavandamine, mille juures arvestatakse inimeste taju, liikumise, huvide ja käitumisega ning elanikud on kaasatud oma elukeskkonna arendamisse. Inimmõõtmeline välisruum on kvaliteetne ja turvaline, soodustab jalgsi või rattaga liikumist, väärtustab linnaruumi sotsiaalseid ja kultuurilisi funktsioone, soodustab kogukondlikku tegevust ja suhtlemist.
Kergliiklustee	jalgrattaga, tasakaaluliikuri ja jalakäija liiklemiseks ettenähtud eraldi tee või tee osa, kus jalakäijad ja jalgratturid on eraldatud autoliiklusest. Kergliiklusteede planeerimisel on oluline, et need oleksid katkematud, ühendaksid olulisi sihtpunkte (elu- ja töökohad ning teenuste osutamise kohad) ja moodustaksid pideva võrgustiku.
Mälestis	riigi kaitse all olev kinnis- või vallasasi või selle osa või asjade kogum või terviklik ehitiste rühm, millel on ajalooline, arheoloogiline, etnograafiline, linnaehituslik, arhitektuuriline, kunstiline, teaduslik, usundilooline või muu kultuuriväärtus, mille tõttu see on tunnistatud mälestiseks (MuKS § 2).

Paikkond ehk kant	asustussüsteemi alama astme funktsionaalselt terviklik või ühtne koostisosa, mille moodustab asustusüksus, selle osa või asustusüksuste grupp. Maakondade jagamisel paikkondadeks on võetud arvesse looduslikke piire, vahemaid, ajaloolisi ja kultuurilisi seoseid, piirkondlikku identiteeti ja erinevaid ajaloolisi halduspiire (külade, alevike, kollektiivmajandite, valdade ja külanõukogude piire).
Riigikaitseline ehitis	ehitis või riigikaitsele otstarbega ehitisi teenindav maa-ala, mis on Kaitseministeeriumi või Kaitseministeeriumi valitsemisala valduses, sealhulgas riigikaitseline tee. (EhS 13 peatükk § 115)
Riigikaitsele ehitise piiranguvöönd	vöönd riigikaitsele hoone välisseinast või riigikaitsele rajatise välispiirjoonest või kinnisasja välispiirjoonest, kus ehitise püstitamine, laiendamine või ümberehitamine ilma Kaitseministeeriumi antud kooskõlastuseta on keelatud. (EhS 13 peatükk § 120 ja kaitseministri 26.06.2015 määrus nr 16)
Teenuskeskused	ühtsesse võrgustikku kuuluvad keskused , mida iseloomustab teenuste kättesaadavus kohapeal. Teenuskeskused ja nende klassifikatsioon on määratletud TÜ RAKE uuringus (2015) . Maakonnaplaneeringu keskuste hierarhias pakub lähikeskus I tasandi, kohalik keskus II tasandi, piirkondlik keskus III tasandi ja maakondlik keskus IV tasandi teenuskeskusele omaseid teenuseid. Iga kõrgema tasandi keskus pakub ühtlasi ka kõigi temast madalama tasandi keskustele omaseid teenuseid.
Tiheasum	on maakonnaplaneeringuga määratud linnalise asustusega ala sees üldplaneeringuga eristatav ja piiritletav kompaktse asustusega maa-ala, mis hõlmab reeglina olemasolevat hoonestatud ala (määratletud tiheasustusega paikkondadena) koos vajadusel kavandatava laiendusega. Erandjuhul võib tiheasumina eristada ja piiritleda ka uusi planeeritavaid terviklikke kompaktse asustusega maa-alasid. Linnalise asustusega ala võib sisaldada ühte või mitut tiheasumit. Tiheasumid võivad olla tüübilt erinevad, nt elamu-, keskus-, tööstusalad vm. Tiheasumi ruumiline struktuur täpsustatakse asjakohastel juhtumitel üldplaneeringu koostamise käigus, kasutades ruumimudelit. Reeglina määratakse tiheasum üldplaneeringuga detailplaneeringu koostamise kohustusega alaks.
Tiheasustusega ala	maareformi seaduse tähenduses: alad, mis on määratud tiheasustusega aladeks kehtestatud planeeringuga (MaaRS § 7 lg 4) või maakonnaplaneeringuga, kui need ei ole kehtestatud üldplaneeringuga määratud (PlanS kuni 30.06.2015 § 7).
Tiheasustusega paikkond	Statistikaameti meetodika kohaselt tihehoonestusega ala, kus hoonete vaheline kaugus ei ole suurem kui 200 meetrit ja kus elab ühtekokku vähemalt 200 inimest.
Vajaduspõhine kombineeritud transpordisüsteem	rakendatakse eelkõige piirkondades, kus asustustihedus ei ole piisav, et hoida üleval elanike vajadusele vastavat tavapärasest ühistransporti. Kombineeritud transpordisüsteem võib sisaldada nõudetransporti, söödutransporti, sõidukite ühiskasutust, autode jagamist jms.